

Skolehistorisk Årbok

for Rogaland 2022

TEMA:

Skole og lærarutdanning

SKOLEHISTORISK ÅRBOK for Rogaland 2022

(digital)

Redaktør:
Sigmund Sunnanå

Redaksjonsnemnd:
Marta Gudmestad, Ellinor Bryne, Tor Ytre-Arne,
Ketil Knutsen, Dan Dyrli Daatland

35. årgang

TEMA:
Skole og lærarutdanning

Utgitt av
SKOLEMUSEUMSLAGET I ROGALAND
Stavanger 2022

Forsidebilde:

Nylund skole, høsten 2018.
Stavanger lærarskole hadde tilhald i ein del av
denne skolen frå 1961 til 1972.

Foto: Kjell Petter Bakken

Innhald

Forord	6
--------------	---

DEL I

Skolen og læraren

Gunnar Roalkvam: En gammel skole – full av nytt	8
Svein Helgesen: Læraren – «et helt levende menneske, ikke bare et noe større hode»	31
Sigmund Sunnanå: Viktig å ha motiverte sjukepleiarar og lærarar	35
Inge Bø: Bør elevene bruke lærernes etternavn – ikke kun fornavn?	36
Inge Bø: Dialekter og sosiolekter i bruk bevegelse	38
Jorun Espedal: Blekkhuset	42
Sissel Østrem: Lekser og ukeplaner i dagens skole	44

DEL II

Læreplan og lærarutdanning

Tom Hetland: Pedagogisk språk som sovemedisin	47
Jan Bjarne Bø: Historiefag, historiedidaktikk og historiebevissthet	50
Sigmund Sunnanå: Tvil om det nye fellesfaget vil kunne bli ein suksess	53
Sigmund Sunnanå: Var 6-årsreforma eit feilsteg?	55
Åsulv Frøysnes: Historisk og politisk utvikling av samspillet mellom grunnskolen og lærerutdanning	57
Åsulv Frøysnes: Utdanningspolitiske skillelinjer i skole og lærerutdanning	60
Per Østerud, Sigmund Sunnanå og Åsulv Frøysnes: Den utskjelte allmennlararen	63
Martha Lea: Tale ved avslutningen av Stavanger lærarhøgskole	66

Sigmund Sunnanå: Lærarutdanning for grunnskolen	76
Sigmund Sunnanå: Rekruttering til lærarutdanning – litt historie og nokre synspunkt	81

DEL III

Skolehistorisk perspektiv

Nils Olav Østrem: Skulen i det gamle bygdesamfunnet – frå motvilje til godvilje	84
Sigmund Sunnanå: Lesebokstriden i 1860–1870-åra med særleg omtale av striden i Rennesøy prestegjeld	91
Sølvi Ona Gjøl: Eit lokallag blir borte – litt lærarlagshistorie frå Rennesøy	98
Tor Ytre Arne: Bruddstykker av skolemøtets historie	103
Finn Gabrielsen: St. Olav videregående skole 100 år	107
Asbjørn Simonsen: Russebuss anno 1957	110
Sigmund Sunnanå: Frå skulehus til pilegrimgard	122
Sigmund Sunnanå: Sør Fogn skule	125
Kort omtale av forfattarane	127
Årsmelding	130

Forord

Skolemuseumslaget i Rogaland gav i 2016 ut den siste årboka i papirformat. Laget fekk då oppretta ei heimeside: www.skolehistorie.no. Denne sida har årleg 15000 – 16000 besøk. På denne sida blei dei ni siste årbøkene digitaliserte og lagt ut. Laget har i åra etter fått inn artiklar om ulike skolehistoriske emne. Artiklane er blitt lagra i arkivet der det er etter kvart er blitt mange artiklar. I 2021 samla vi nokre av desse artiklane i ei digital årbok. Det same har vi gjort for 2022. Temaet for årboka i år er: *Skole og lærarutdanning*.

Vi har gruppert artiklane under tre hovudemne: **Skolen og læraren. Læreplan og lærarutdanning. Skolehistorisk perspektiv.**

Skolen og læraren.

Eit foto av Nylund skole pryder framsida av denne årboka. Skolen blei bygd i 1917. Nokolunde samtidig blei Storhaug, Våland og Kampen bygde. Alle var store murbygg som fekk ein dominerande plassering i bydelane. Bygga skilde seg ut frå dei små bustadhusa av tre. Dei gav inntrykk av autoritet og respekt, og stod for vesentlege verdjar i nærmiljøet.

Artikkelen til Gunnar Roalkvam heiter *Nylund skole 100 år*. I denne artikkelen kan vi lesa om den faglege og pedagogiske utviklinga ved denne skolen i forhold til nasjonale læreplanar til ulike tider, om rektorar og personale, om sosiale og kulturelle aktivitetar, om skolemiljøet

og elles finna mykje anna interessant lesestoff. I artikkelen kan vi lesa om utviklinga i Storhaug bydel. Gunnar Roalkvam tek med fleire eigne dikt. Han skriv også om *Toffa* som ville vekk frå «kateter, bøger og kritt». Halvor Sivertsen (Hasiv) og andre fortel levande om lærarar og skoledagen.

Svein Helgesen har gjennom åra skrive velformulerte, innhaldsrike og aktuelle artiklar. I denne årboka skriv han om kor viktig læraren er i oppsedinga av barn og unge. For mange har læraren vore avgjerande for tileigning av verdjar. Gjennom opplæringa har læraren gitt den enkelte eit fundament å byggja livet vidare på.

Inge Bø har vore ein flittig bidragsytar til årboka. Han har skrive om mange ulike emne. I denne årboka skriv han om dialektar og sosiolektar og om ein bør bruka etternamnet eller fornamnet på ein lærar.

Sissel Østrem var i fleire år med i redaksjonsnemnda. Ho har også skrive artiklar. I denne årboka har vi henta fram ein artikkel av henne om *Lekser og ukeplaner i dagens skole*.

Læreplan og lærarutdanning

I dette avsnittet har vi teke med artiklar som gjeld innhald og læreplanar for grunnskolen og ulike forhold om lærarutdanning. Tom Hetland har skrive mange innsiktsfulle og kunnskapsrike artiklar i årboka. Få redaktørar og journalistar kan måla seg med han når

det gjeld innsikt og kunnskap om skole og utdanning. I denne artikkelen tek han for seg det pedagogiske fagspråket. Han meiner at språket i offentlege dokument om skole og utdanning ofte kan vera slapt og prega av uforståeleg ord og vendingar. Dette kan hindre forståinga av endringar i planverk og utdanning.

På slutten av 1900-talet hadde Åsulv Frøysnes sentrale stillingar innanfor lærarutdanning og høgre utdanning i departementet. Få kjenner utviklinga og politikken på dette området betre enn han. Artiklane om lærarutdanning fortel mellom anna om ei utdanning som stadig er blitt lenger og smalare med vekt på teoretiske fag og mindre på praktiske og estetiske fag. I 2010 gjennomførte Ap/Sv-regjeringa eit tidlegare høgre standpunkt om å dele utdanninga i to - ei for barnesteget og ei for ungdomssteget. Dette førte mellom anna til svakare rekruttering av lærarar til barnesteget.

I dette avsnittet er det også ein artikkel av Jan Bjarne Bøe om historiefaget, og artiklar om forslaget til nytt felfag i vidaregåande opplæring og om 6-årsreforma.

Skolehistorisk perspektiv

I dette avsnittet er det ein artikkel av Nils Olav Østrem om skuletilhøva i Skjold og Vikedal på 1700- og 1800-talet. Ein annan artikkel handlar om lesebokstriden på Rennesøy i 1860- 1870-åra, og ein om flyttinga av Sør Fogn skule med helikopter til lærarhøgskoleområdet på Ullanhaug i 1985. Finn Gabrielsen skriv om St. Olav vidaregåande skole som er 100 år. Tor Ytre Arne tek for seg historia til Skolemøtet i Rogaland som har vore og er ein viktig fagleg og sosial møtestad for lærarar. I dette avsnittet er det også ein artikkel av Asbjørn Simonsen om russetid i 1957, og ein av Sølvi Ona Gjul om lokallaget for lærarane i Rennesøy som er lagt ned.

Redaksjonsnemnda trur at lesarane vil kunne finne mykje interessant lesestoff i årboka. Vi takkar alle som har skrive artiklar og som elles har vore med på å få årboka i stand.

Stavanger, desember 2022.

Sigmund Sunnanå.

Redaktør.

DEL I

SKOLEN OG LÆRAREN

En gammel skole full av nytt

Nylund skole 100 år

AV GUNNAR ROALKVAM

Denne artikkelen er skrevet i eit hefte som blei gitt ut i samband med at Nylund skole i 2017 var hundre år.

Forhistorien

Befolkningen i Stavanger vokste raskt i løpet av 1800-tallet. Det skyldtes at silda kom inn til våre kyster og ga arbeid i sildefiske, sildesalting og sildeeksport. Dette stimulerte til skipsbygging og annen virksomhet knyttet til sjøfart. Stavangers skipsflåte vokste og ble bare forbigått av Arendal i antall tonnasje. Fra bare å ha rundt 2500 innbyggere i Stavanger i 1814, vokste byen til å ha over 30 000 innbyggere i 1900. Men i 1880-årene gikk byen inn i en alvorlig krise. Silda var forsvunnet fra våre kyster fra 1870. Skipsrederne i byen var konservative og holdt seg til seilskip, selv etter at det var blitt vanlig med dampskip. Byens næringsliv ble preget av konkurser og nedgang. Gamle formuer gikk i grus, men verst var det for vanlige arbeidsfolk som mistet sine beskjedne inntekter. Heldigvis var en ny næringsvirksomhet i sin spede begynnelse, nemlig hermetisering av brisling og sild.

De fleste av innbyggerne i Stavanger bodde trangt og forholdsvis kummerlig, og mange var fattige. I en lokal skolehistorie står det at «Den primitive almueskoles kår i 1830-40-årene var så elendige at den nærmest måtte betegnes som den rene fattigskole.» Skoletilbudet nådde ikke tilfredsstillende fram til alle. De fleste

skolene var dessuten private og forlangte skolepenger. Men i 1889, akkurat da Stavanger var i ferd med å komme ut av krisen i næringslivet, vedtok Stortinget å lovfeste en ordning med allmenne folkeskoler. Disse skolelovene hadde som mål å skape sosial likhet ved å gi alle barn rett til et godt, felles skoletilbud. Dette ble også sett på som et viktig bidrag til nasjonsbyggingen i Norge.

I 1890-årene gikk fire av fem barn på en av Stavangers fire folkeskoler, nemlig på Petri skole (1857-1935), Sandvigen skole (1859-1926), Solvang skole (1899-1961) eller på Johannes skole (1879-1970). Alle disse holdt til i gamle trebygninger. De to siste skolene ble etablert fordi byveksten skapte nye bydeler som måtte betjenes med nye skoler. Ved flere anledninger fikk vi byutvidelser hvor Stavanger overtok nye arealer fra landkommunen Hetland som lå rundt byen. Særlig var det merkbart i det som skulle bli østre bydel på Hetlandshalvøya.

Byens velstående familier valgte gjerne en av de mange privatskolene som fantes i byen. Særlig var de mange pikeskolene attraktive for de som hadde råd. De første kommunale tilbudene var i begynnelsen nemlig nokså spartanske.

«Vi ved alle, at tilstanden ved denne bys folkeskoleinstitusjon ingenlunde er som den burde. Den nyder ikke almen tillid, dens lærerpersonale har mange og store skavanker, dens lokaler er slettere og simplere end nogen anden skoles, dens aand er folke-opdragelsens skjønne opgaver langt fra værdig. Men en ting er da absolut nødvendig: at man opgir disse spredte, daarlige lokaler, som leies hist og her i byen, og hvor enkelte klasser stues ind under lave tag og i mørke, ubekvemme rum. Ti det gaar da virkelig ikke an for en by som Stavanger at gi sin folkeskole lokaler som de, eleverne sidder paa Blaasenborg, i byfogdhuset og tildels paa Petri. Hvor det blaaser tvert igjennem, saa lærerinden maa trække lodder på benene, naar det er koldt, og atpaa kline sig lige oppi ovnen! Hvordan kan barna ha det i slige rum, hvilken interesse og lyst kan man vente at finde hos dem under slige omstændigheder?»

(*Stavanger Aftenblad* 05.04.1900)

Stavanger var rundt 1900 i ferd med å bli en viktig industriby. Folk fortsatte å flytte inn til byen for å ta arbeid i de mange nye hermetikkfabrikkene eller i flere støttenæringer innen blikkemballasje, grafisk industri, trevarefabrikker, gummivarefabrikker, tinnfabrikk, verksteder innen jern og metall og mye annet. Den voksende bybefolkningen førte til at det stadig ble behov for nye og bedre utstyrte skoler.

I 1902 ble Storhaug skole reist som den første folkeskole i mur. Skolen fikk 22 klasserom og fra starten 869 elever. De var så mange at det måtte organiseres undervisning både formiddag og ettermiddag. Etter Storhaug skole kom Våland skole i 1911, Nylund skole i 1917 og Kampen skole i 1918. Alle disse fikk tilholdssted i store murbygg som fikk dominerende plasseringer i de nye bydelene som vokste fram.

Nylund skole

«Utvendig prektig, ruvende mektig
åpnet du portene dine for barna.
De skulle fylle ditt indre med liv.
Rommene mange fyltes med sange
der du med åpen favn tok i mot.»

Utdrag fra prolog ved 50-års jubileet.

Forfattet av *P.C. Pedersen*.

I de vanskelige årene under den første verdenskrig var det ekstra kjærkomment med store byggearbeider på Nylund og Kampen skoler. Mens Kampen skole ble forholdsvis lav og langstrakt, ble Nylund skole omtalt i Stavanger Aftenblad som «høyreist og staselig». Bygningen kostet rundt 500 000 kroner, og byggekostnadene var dobbelt så høye som det som hadde gått med til å bygge Våland skole seks år tidligere.

Mens Kampen skole ble plassert på en slette, fikk Nylund en godt synlig og dominerende plass på et høydedrag i bydelen. Skolen ble ved åpningen i 1917 omtalt som en pryd for byen og med vakker arkitektur. Det var arkitekt Georg Greve hos Stavanger Cementvarefabrik som hadde utarbeidet tegningene, og det var «Sementen» som fikk oppdraget med å bygge skolen. Arbeidet hadde pågått i rundt 1 1/2 år. Det sies at det gikk med over en million murstein. Fundamentet var i solide granittblokker som var tatt ut i steinbruddet ved Eiane i Forsand. I trappeoppgangene og utvendig var det ornamenter av porfyr som var utført av stukkator Jensen.

I 1917 sto Nylund skole ferdig på det stedet som ble kalt Antonmarkå i bystrøket Nylund. Dette området hadde vært en parsell under Hetland prestegjeld som bare besto av myr og utmark, og som i 1860 ble kjøpt av kjøpmann og skipsreder Berge Bergesen. Bergesen

ryddet og dyrket opp parsellen, plantet en god del trær og kalte stedet for Nylund.

Over de mange nye hustak i området ruvet nå den store, grå murbygningen. Kjelleretasjen lå høyt over jorden, deretter kom fire fulle etasjer og til slutt to loftetasjer under det høye skråtaket. Skolebygget viste godt igjen i omgivelsene og det var synlig på lang avstand. Om skolen kunne være tung og skremmende å se på, var den et fantastisk utkikkspunkt til verden omkring, særlig mot fjord og fjell i Ryfylke.

Skolens adresse ble Nylundsgata 1. Den er omgitt av tre andre gater, hvorav to er oppkalt etter dyktige lærere. Det er Bolette Wieses gate oppkalt etter Bolette Wiese som i 1856 startet en pikeskole i Stavanger. Asbjørn Klosters gate er oppkalt etter avholdspioneren Asbjørn Kloster. Han var en fremragende språklærer og en dyktig oppdrager og pedagog både ved sin egen skole og på Kvekerskolen. Den siste gaten er oppkalt etter skipsreder Michael Berentsen som i sin tid eide eiendommen Østre Storhaug.

27. august 1917 strømmet de første elevene inn på den store, nye skolen. I Europa var det krig og i Russland ble det planlagt en ny revolusjon. I Stavanger var det dyrtid og varemangel, og kommunen måtte sikre befolkningen mot spekulasjon og svartebørs. Derfor ble forsyninger med mat og brensel fordelt gjennom kommunens provianteringsråd. Dessuten ble en rekke kommunale forretningstiltak satt i gang. Stavanger kommune fikk også bygd en rekke nødbrakker for vanskeligstilte på Sletten og Bakkeland. Også andre kommunale byggeprosjekter, blant andre Nylund skole, sikret kjærkommen sysselsetting.

Kanskje var det ikke så mange av ungene som denne høsten tenkte på den alvorlige verdenssituasjonen eller den kommunale økonomien. Men vi må regne med at de var ganske imponerte over sin nye skole. Den første

skolestyreren var Abraham Tønnessen, og han hadde med seg 24 lærere. De skulle få nok å gjøre!

MELLOMKRIGSTIDEN

Ved starten høsten 1917 var det 954 elever fordelt på 30 klasser. Allerede året etter var det 51 klasser med 1606 elever, og i 1920 hadde det økt til 54 klasser med hele 1681 elever. Disse tallene illustrerer den store befolkningsveksten som fant sted i den ekspansive bydelen i disse årene. Det var rikelig med arbeidsplasser i de nordlige strøk mellom Strømsteinen og Lervig. Det var en fordel å bo i nærheten av fabrikkene, for arbeidsdagen var lang. Byveksten, med stadig nye bolighus, strakte seg lenger og lenger sørøst i Hetlandsmarken. I de nye gatene som ble anlagt krelte det av stadig flere unger. Det ble derfor nødvendig med undervisning både formiddag og ettermiddag. Da det i 1924 ble lovfestet at alle barn hadde rett til formiddagsundervisning, måtte elevtallet økes i klassene. I skoleåret 1932/33 var det i overkant av 36 elever i klassene.

Ny økonomisk krise, arbeidsløshet og sesongarbeid i den lavtlønnede hermetikkindustrien førte til at mange familier slet økonomisk. For å sikre at alle barn fikk tilstrekkelig næringsrik kost, ble det fra 1937 organisert et middagstilbud ved skolen, rettet mot elever som hadde behov for det.

Helt fram til midten av 1950-årene var det obligatorisk bading ved Nylund skole. Den fant sted innerst i kjelleren. Jentene til venstre garderobe, guttene til høyre. Vaktmesteren var bademester med ansvar for å skrubbe guttene. Jentene hadde egen badekone. Det fantes få bademuligheter i hjemmene i østre bydel før etter andre verdenskrig. I enkelte hus kunne det bo flere mennesker i ett rom, og tre familier delte gjerne samme kjøkken. Selv om det bare ble bad på skolen en gang i måneden, var nok både elevene og foreldrene glade

over at barna fikk en skikkelig storrengjøring. Halvor Sivertsen forteller: «Vaktmester Andreas Jacobsen var bademester for oss gutter. Han sørget alltid for at vi holdt oss under den varme dusjen og såpet oss godt inn. Men da vaktmesteren som avslutning på badetimen satte på en iskald «styrt», der trykket var så hardt at det føltes som hagl, var det mange som søkte mot døren.»

Trangboddhet, dårlige sanitære forhold i mange hjem førte også til problemer med lus. På skolen var det så mange elever at alle kom i nærkontakt med hverandre. Da måtte helsesøster, også kalt «lusakånnå», holde oppsikt. Dette skjedde en gang i måneden. Halvor Sivertsen forteller: «Hun tok klasse for klasse for seg, og i tur og orden måtte elevene fram for å undersøkes. Med en blyant rotet hun gjennom håret. Hun gjorde sine notater, og i tilfelle helsesøster fant lus på en elev, ble denne diskret gitt beskjed om å møte i øverste etasje. Der ble det gjennomført hårvask med tjæresåpe i et dertil beregnet kar.»

Inneggymnastikken uten dusjanlegg var heller ikke etter dagens standard. William Ostermann forteller: «Fra år tilbake kan jeg huske skoskapene i gymnastikkgarderobene. I hyller bak høsenetting lå over 30 par lærsandaler og illeluktende gummisko til utlån. Skoene ble ikke fjernet før langt uti 1950-årene.»

Den store elevflokket gjorde det nødvendig å vektlegge disiplin og orden i undervisningen. Både pedagogikken og fagenes innhold var preget av sin tid når det gjaldt holdninger og verdier. Kunnskapsformidlingen baserte seg på datidens vitenskapelig utvikling, slik det alltid har vært.

I tillegg til den ordinære undervisningen ble det også arrangert utflukter. I flere år fikk elevene også være med på skogplanting. Tidligere elev, og senere lærer, Arna Meling Haugland, kunne fortelle at hun som elev var med og plantet skogen ved Ullandhaug

tidlig i 1930-årene. Siden plantet skolens 6. og 7. klasser små busker rundt om i distriktet. Da fikk de minste elevene fri, noe de var svært tilfreds med. På en av de siste plantingene før okkupasjonen, marsjerte de eldste elevene og hele lærerstaben, med Nylund skolekorps i spissen, den lange veien helt ut til Stokkavatnet. Elevene jobbet i grupper. Guttene spadde groper, og jentene plantet trærne. Det kunne nok hende mot slutten at en hel bunt ble trykket ned i samme hullet, eller at noen ble plantet opp-ned. Likevel står skogen i dag høy og fin og pryder Golfbanen. Ved en annen anledning fikk skolen leie en stor båt og reiste til Austre Amøy. Det ble plantet i skråningene ned mot sjøen, like ved de historiske helleristninger. Elevene avsluttet utflukten med en feiende vask'an.

I 1925 ble det satt i gang med en innsamling av midler til skolefane og musikkinstrumenter til et skolekorps. Dette gikk strålende, og allerede 17. mai kunne fanen avdukes. 17. mai året etter kunne Nylundelevene marsjere under egen fane med egen nyskrevet fanesang og eget guttekorps. Lærer Mikkjel Borrevik dirigerte korpset i en årrekke. Han satte også i gang med et pikekor. Dette ble videreført av den entusiastiske musikk-læreren Sigrid Hoffmann. Hun ble særdeles viktig for sang- og musikkmiljøet ved skolen.

Skolebestyrer Abraham Tønnessen gikk av for aldersgrense i 1937 etter 20 års virke ved skolen. Da overtok Andreas T. Meling som skolebestyrer. Han styrte skolen fram til sin død i 1949. Da ble P. C. Pedersen ansatt som skolestyrer, eller «øvelerar», som vi elever sa.

NYLUND SKOLES FANESANG

Nylund skole. Når sol i gry
sig hevet bak fjellenes rand,
bølget det mot dig på sølvhvit sky
funklende strålers brand.
Du fikk der din dåp, og da vigdes du inn
til signende virke i barnesinn
- helget i lys fra Gud.

Nylund skole – i glans av sol
som rinner bak snedekte fjell -
stå for oss alle som livs symbol,
høyreist i bakkehell.
Som våknende vår i vår gamle by,
hvor frigjorte krefter i vekst på ny
løftes mot lyset opp.

Nylund skole. Ditt mål er gitt:
«Et arbeid med lyset i pakt».
Barn som kan ferdes i solen fritt,
være din fanevakt.
Så løft dig vårt merke i sol og sang.
Vi fylkes så glade om fanesang,-
før oss mot lyset frem.

Tekst: *Inga Hermansen*, melodi: *Sigrid Hoffmann* (1925)

Den første fanen fra 1925 var malt av malerfirmaet Holgersen & Anda. Til 50 års jubileet i 1967 fikk skolen ny fane med samme motiv. Den er brodert og levert av broderiforretningen Lund og Gudmundsen som holdt til i Prostebakken.

SKOLEMINNER FRA DE FØRSTE ÅRENE

«Vi ble strengt oppdratt til å sitte rett på pulten med armene bak ryggen, når vi skulle høre etter hva læreren fortalte.»

Halvor Sivertsen

Skal vi få et godt inntrykk av forholdene for elever og lærere og livet på Nylund skole fram til okkupasjonen i 1940, er det best å slippe til de som har minner fra denne tiden. Først får vi høre en skolestyrer, deretter en lærer og så en elev.

PEDER SCHARLES PEDERSEN

Overlærer Peder Charles Pedersen forteller om tiden som lærer før krigen i et intervju i Rogalands Avis i 1960:

«Jeg tok lærerprøven i 1923 og fikk først et vikariat på Storhaug skole. Siden gikk jeg som vikar i en årrekke, og jeg ambulerer ved nesten alle byens skoler. Ingen lærere ble fast ansatt på den tiden. Det var under den såkalte statsråd Magelsens kulturpause. I 1931 ble det en liten lysning å spore. Jeg ble ansatt på oppsigelse, og jeg besluttet å gifte meg. Men skuffelsen ble stor da jeg ved skoleårets slutt mottok oppsigelsesbrev. Det ble for øvrig en vane til slutt. Jeg ble ansatt på nytt hvert skoleår og fikk oppsigelse ved skoleårets slutt, fem år på rad. Etter hvert ble jeg overført til åttende klasse, det som senere ble Framhaldsskolen. Der var jeg fram til jeg ble ansatt som vikar for skolebestyrer Meling ved Nylund skole. Etter at han døde i 1949, ble jeg fast ansatt som skolestyrer der.»

ASTRID GJESDAL THIME

Lærer Astrid Gjesdal Thime underviste på Nylund skole i hele 43 år, fra 1920 og fram til 1963. I denne

perioden endret både samfunnet og skolen karakter. I de tidlige år var det svært mange elever i klassene, og det var nødvendig med streng disiplin og mye pugging. Utenfor skoleveggene var det mange som var forholdsvis fattige, det var mye arbeidsløshet og trangboddhet. «Frøken» Thime minnet denne tiden da hun var blitt 90 år:

«En gang husker jeg at en lærerkollega utbrøt: Nå må vi snart plassere elevene i hengekøyer for få plass til alle! ... Det var kjekt å være lærer, og jeg har bare gode minner fra årene på Nylund. ... (Men) ikke alle elevene hadde det like godt hjemme. Eventuelle problemer ble imidlertid sjelden tatt med på skolen, der var alle greie å ha med å gjøre. ... Vel kunne både gutter og jenter være garpne og irritere hverandre, men det stanset vanligvis med litt slåssing.»

Halvor Sivertsen hadde Astrid Thime i skjønnskri-ving. «Når frøken Thime syntes vi fortjente det, tok hun klassen med ut på terrassen og leste fra boken Gullivers reiser.» Astrid Thime inviterte ofte sine jenteklasser hjem til seg, gjerne en fin vårdag, for da kunne elevene nyte den flotte hagen hennes.

HALVOR SIVERTSEN (HASIV)

Halvor Sivertsen, eller Hasiv som han ble kalt, var kjent blant flere generasjoner i Storhaug bydel. Han ledet Frisinn Sportsklubb i over 40 år. Det gamle arbeideridrettslaget utmerket seg med et utstrakt tilbud med idrettsaktiviteter i bydelen. Dessuten ble Frisinn en nasjonal pioner innen svømmeopplæring. Enten det var i Badedammen, på Midjord, i svømmebassenget på St. Svithun skole og i gymnastikksalen på Nylund skole, overalt var Hasiv i aksjon, år etter år.

Som pensjonist fikk han også tid til å skrive flere lokalhistoriske bøker. I en av disse gir Hasiv blant annet et levende bilde av skolegangen på Nylund. Halvor var

skoleflink, og minnene hans er gode, noe som også reflekteres i den framstillingen han gir fra sin egen skolegang. Selv om Hasiv sluttet på skolen i 1931, vil nok også mange elever som gikk på Nylund fram til 1960-årene kjenne seg igjen i mange av hans skildringer.

HASIV: SKOLEGANG MELLOM TO VERDENSKRIGER

«Mine minner fra folkeskolen, fra første til sjuende klasse på Nylund skole, er bare gode. Jeg husker lærerinner og lærere som snille, om enn litt strenge av og til. Flinke til å lære fra seg, virkelige pedagoger, som nok ikke alltid hadde det så lett med å få inn litt lærdom i hodene våre. Elevene var uensartet med svært forskjellig evne for læring.

Da vi kom opp i de høyere klassetrinn, fikk vi en del elever som hadde «sittet igjen» og måtte gå samme klassetrinn to år. Mange av disse nyttet seg av retten til å slutte skolen da de fylte 15 år, uten å ha avlagt avgangseksamen.

Jeg husker ikke at mine lærere brukte harde virkemidler for å få elevene til å følge med i timene. Vi ble strengt oppdratt til å sitte rett på pulten med armene bak ryggen, når vi skulle høre etter hva læreren fortalte. Det hendte nok at elevene hadde tankene langt vekke fra klasseværelset og sovnet i timen. Lærer Gabriel Olsen hadde et godt virkemiddel for å få elevene til å våkne. Han kastet nøkkelknippet på pultlokket til vedkommende, og da skal jeg si at eleven våknet.

Pekestokken ble brukt til sitt rette formål, til å peke på tavla eller kartene. «Skammekroken» ble brukt av enkelte lærere, men stort sett var lærerne svært overbærende og tålmodige. De klarte faktisk å få elevene til å bestå eksamen og til å bli flyttet opp til neste klassetrinn.

LÆRERNE

Min første klasseforstander, frøken Torborg Rosen-vold, var snill mot oss førsteklasinger, og hun bidro nok til at vi likte å gå på skolen. Klasseforstander i andre klasse var Berta Gilje. Hun var stor og ferm og snill og husket oss elever igjen da vi traff henne som voksne. Med så snille lærerinner som henne og frøken Rosenvold, likte de fleste av oss å gå på skolen.

I tredje klasse fikk vi vår første mannlige lærer, Randulf Mæland. Lærer Mæland var frodig, frisk og humørfyllt, og han hadde respekt med seg. Han var grei, og vi elever hadde ingenting å utsette på han. Den lærer jeg hadde lengst som klasseforstander, var lærer Johannes Kloster, som vi hadde fra fjerde til sjuende klasse. Lærer Kloster var en stram kar, rank i ryggen og en flink pedagog. Han var mye med i frivillig ungdomsarbeid, blant annet som speiderleder og medlem i Livredningsselskapet. Han lærte meg og mange andre å svømme. Han tok oss med til St. Svithun svømmehall om vinteren og til Badedammen om sommeren. Han var også vår gymnastikklærer, og han sørget alltid for å aktivisere oss med hopp på bukken, hesten og kassen med mye lekbetont gymnastikk. Entring i bommen, klatring i tauene og bruk av slingrestigen var faste innslag. Den mest populære øvelsen var «Hare og hund», da tok vi i bruk alt utstyr i gymnastikksalen. Kloster tok oss også med på klassetur til Ålgård ullvarefabrikk og Åslandsnuten på Figgjo. Vi fikk også være med på båttur for å se på sildefisket.

Til utstyret i gymnastikktimene hørte sandaler av forskjellig størrelse. De var plassert i rom med netting foran og skulle brukes når vi hadde gymnastikk inne. Jeg husker at det alltid var kamp mellom oss elever for å få tak i sandaler som hadde det rette nummer. Når det var fint vær, var det obligatorisk å avvikle gymnastikken i skolegården, med brennball.

Skussmålsboka var en liten bok med stivt bind. Den fulgte oss fra første til sjuende klasse. Vi fikk skussmålskarakterer hver måned. Da skrev klasseforstanderen sitt inntrykk av elevene, både hva som angikk oppførsel og flid og hvordan det gikk med lærdommen. Fagene i første klasse var religion, norsk muntlig og skriftlig, regning og skriving. I første klasse fikk vi hovedkarakteren etter avsluttende eksamen. I andre klasse var fagene de samme, men vi fikk hovedkarakter to ganger i løpet av skoleåret. Fra tredje klasse fikk vi to nye fag; historie og geografi og tre ganger hovedkarakter. Fra fjerde klasse ble rekken av fag utvidet med tegning, naturkunnskap og håndarbeid. For oss gutter betydde det tresløyd. Til eksamen fikk vi også karakter i gymnastikk.

Å skrive skussmålskarakterer for 30-32 elever var sikkert tidkrevende, og det måtte ikke være lett å finne nye uttrykk for bedømmelse. Lærer Mæland var en mester i å fatte seg i korthet. I skussmålsboka mi ser jeg at det står: Bra, Meget bra, Snild og flink blant annet. Lærer Kloster brukte ofte: Som før eller Som forrige måned.

Lærer Øiestad var en annen lærer jeg husker godt. Vi hadde ham i sang og engelsk. I sangtimene tok han alltid fram fiolinen og akkompagnerte sangen vår, samtidig som han forsøkte å lære oss noter. Lærer Øiestad var Oxfordutdannet og lærte oss engelsk i sjuende klasse. Han var svært nøye med uttalen. Da en av guttene i klassen svarte «yess» på et spørsmål, sa Øiestad: «Vett du ikkje at gjess e store hyns på Tasta?» Lærer Øiestad var en høyreist, staselig kar med lorgnetter. Han var frimurer og bidro til at jeg fikk ny dress til jul.

Frøken Sigrid Hoffmann var sanglærerinne og leder for Nylund skoles pikekor. Hun komponerte også, og det var hun som satte melodi til Nylund skoles fane-sang. Hun levde og åndet for sang og musikk, både i

og utenfor skolen. Det hendte at vår gutteklasse hadde sangtime sammen med frøken Hoffmanns jenteklasse. Da skulle vi ha samsang med første- og andrestemmer etter noter. Umusikalsk som jeg var og er, var det ikke mye jeg kunne bidra med. Noter lærte jeg aldri, og jeg klarte ikke å spille munnsspill eller andre instrumenter.

Lærer Gabriel Olsen hadde vi i historie. Han var en snill og godmodig lærer. Han var bekjennende kristen og en aktiv drivkraft i søndagsskolearbeidet. Han brukte mye av sin fritid i kristent arbeid for barn og unge.

Lærer Ommund Lunde må jeg også nevne. En allsidig lærer som vi hadde i sløyd. Tålmodig når vi elever bad om råd og alltid villig til å vise hvordan vi skulle oppnå best mulig resultat, enten det var skjærebrett, skammel eller treskrinet, som jeg har den dag i dag, men aldri klarte å få blankt. Lærer Ommund Olsen gikk seinere over i «hjelpeskolen». Han interesserte seg også for skole- og lokalhistorie.

Av andre lærere, som jeg ikke hadde sjøl, minnes jeg lærer Langeland, Berntsen, K.M. Birkevold, Andersson, Aabø, Mikkjel Borrevik, som var dirigent for skolekorpset, samt lærerinnene Margith og Ester Erichsen, Gjertrud Byre, Lie, Juell og Katharina Haugland.

Ellers husker jeg de mange vikarlærerne som stilte opp på kort varsel. Vikarlærerne hørte alle til de lærerne som ble utdannet på slutten av 1920-årene og som ikke ble fast ansatt, men bare fikk årsvikariat år etter år. De fikk visstnok ikke fast ansettelse før etter krigen. De var flinke lærere, og mange av dem endte opp som skolebestyrere.

Abraham Tønnessen var skolebestyrer i min skoletid ved Nylund skole. Han holdt til på «kontoret» og var høy og slank og virket mild og snill, og han var det sikkert også. Men han hadde respekt med seg, og det å bli kalt inn på kontoret var noe alle som hadde

dårlig samvittighet fryktet. Kontakt med skolebestyrerens kontor kunne vi også få når lærerne ba oss gå og hente nye blyanter eller en eske med penner. Det var skolebestyreren som var materialforvalter. Å hente penne-esker var ekstra gjevt. Øverst i esken lå en såkalt gullpenn, og den tilfalt alltid den som hentet pennene.

SKOLEDAGEN

Blekkhuset hadde lokk over og var plassert i pulten. På pulten var det også et stort lokk over et rom der vi oppbevarte bøkene i skoletimene. Skolepultene var rødbrune og plassert i fem rekker foran kateteret som var plassert på en forhøyning, nærmest et podie. På kateteret lå pekestokken som ble brukt når læreren skulle vise noe på kartet. Kartene hang på veggen bak kateteret, over tavlen, som var det mest brukte undervisningsmiddel. Det hvite krittet var uunnværlig, sammen med svampen som visket vekk tall og bokstaver.

Ikke alle lærere klarte å holde på oppmerksomheten, og det var alltid elever som snakket eller var urolige. Hvis de ikke roet seg etter en advarsel eller to, måtte lærerne gå til det skritt å sette dem i «skammekroken». Der måtte de stå til timen var slutt. En annen straffemetode var å sende elevene på gangen eller, hvis det var gutter, la dem sitte igjen i en jenteklasse. Det var toppen på skam.

Skolegården på Nylund var enorm. Det måtte den være om den skulle gi plass til over tusen elever som hadde friminutt på samme tid. Skolegården var på min tid dekket med singel, slitesterkt, men ikke særlig behagelig under lek. Det vanket mange skrubbsår selv om det var trangt om plassen og liten tumleplass. Når skoleklokka ringte inn, måtte elevene stille opp klassevis foran inngangstrappene. Ingen fikk marsjere inn før lærer eller lærerinne kom og hentet klassen sin.

Kontakten mellom skolen og hjemmene var dårlig

i min oppvekst- Innskrivingsdagen og første skoledag var stort sett de eneste ganger foreldre og foresatte var på skolens område. Møter mellom lærere og foreldre kan jeg ikke minnes forekom. Heller ikke var det foreldrelag som arbeidet for elever eller skole. På Nylund skole var det lærerne som stilte seg i spissen for å skaffe penger til instrumenter til skolekorpset og til ny fane.

Fester og sammenkomster for elevene kan jeg heller ikke huske, bortsett fra siste skoledag før jul. Da hadde lærerne laget fine fargelagte juletegnninger på tavla og pyntet med et lite juletre på kateteret. Vi elever bidro med hvert vårt julelys på blekkhuslokket.

Siste skoledag før sommerferien skilte seg også ut. Da kledte vi oss i besteklærne og marsjerte i samlet flokk fra skolen til St. Johannes kirke.

Det var ikke noe som het leirskole den gang, og turer i skolens regi varte bare en dag. Båttur til sildefis- ket var tradisjonelt. Da fikk alle elever fra fjerde klasse være med. Men det var ikke mye vi så til selve fisket.»

Hentet fra *Halvor Sivertsens* bok, *Oppvekstkår i Stavanger mellom to verdenskriger*. 1997

OKKUPASJONEN 1940–1945

9. april 1940 ble Norge okkupert av den tyske krigs- makten, og dermed var landet vårt dratt inn i den andre verdenskrigen. Allerede de første dagene ble Nylund skole, sammen med de fleste andre skoler, rekvirert av tyske soldater. Elevene fikk skolegangen avbrutt. Mange familier evakuerte nemlig fra byen, da det gikk rykter om bombing. Men etter noen uker var de fleste tilbake i byen igjen. I flere måneder etterpå måtte Nylund-elevene undervises på forskjellige steder i bydelen, både i forsamlingshus og i romslige pri- vate hjem. Men 22. januar 1941 ble skolen overlevert fra okkupantene til skolebestyrer Andreas T. Meling.

Skolen ble så gjort klar til å ta imot elevene sine igjen. Foruten egne elever måtte Nylund også nå gi plass til elever fra Våland, Storhaug og Johannes skoler. Særlig ille var det for elevene på Storhaug skole som hadde fått sin skole ødelagt ved et flystyrt 11. april 1940. I krigsårene måtte også 8-9 klasser flytte over til Het- landsmarken kapell på Midjord. For å gi et rimelig til- bud til alle elever, ble det undervist fra tidlig morgen og fram til klokka 18 om kvelden.

Våren 1942 kom det krav om at lærerne skulle melde seg inn i det nazistiske Norges Lærersamband. Det ble truet med at de som nektet ville bli sagt opp. Som de fleste lærere i landet forøvrig nektet også Nylund-lærerne å melde seg inn. De som klarest enga- sjerte seg mot dette direktivet, ble arrestert. Det gjaldt også sju av lærerne på Nylund. Disse ble sendt til Kir- kenes for å jobbe med laste og lossearbeid ved havna der. Da nazimyndighetene forsto at de ikke greide å få kontroll over skolen, ble lærerne satt fri i november. Men for mange gikk det lang tid før de igjen kunne oppta lærergjerningen igjen.

De ekstraordinære forholdene under okkupasjonen førte til at endel foreldre følte at de burde engasjere seg mer for skolen. Allerede i 1940 ble det forsøkt å starte et foreldrelag, men det er først i 1946 det kan regis- treres noen særlig aktivitet. Året etter ble foreldrelaget formelt stiftet med formål å bidra til å skaffe diverse utstyr til skolen. I løpet av 1950-årene ble det også stif- tet en mødreklubb som først og fremst var støttespillere for skolekorpset.

SKOLEKORPSET

Mye av identiteten til skolen er knyttet til skolekorp- set. Slik var det helt fra starten våren 1926 og fram til i dag. Det er selvsagt først og fremst ved feiringen av 17. mai at skolekorpset er fortroppen til elevene i bar-

netoget. Da får alltid tidligere elever ved skolen og alle folk i bydelen klump i halsen. Men skolekorpset deltar også i folketoget, ved 1. maifeiringer og ved flere andre anledninger. Det har også vært vanlig at korpset drar på tur og gleder andre med sine feiende marsjer. Aktiviteten og rekrutteringen til korpset varierer over tid. Det har særlig vært utfordrende ved nedgang i elevtallet. Men i storhetsperiodene har skolekorpset markert seg ved høy musikalsk kvalitet og hevdet seg godt ved korpskonkurranser. Flinke dirigenter er selv sagt avgjørende for korpsets kvalitet og miljøet blant musikantene. Ikke minst er skolekorpset helt avhengig av et aktivt foreldreengasjement. Her har Nylund skole vært heldig. Gjennom mange år har ivrige foreldre tatt sin tårn i korpsarbeidet. Utallige dugnadstimer har lagt grunnlag for korpsets økonomi til uniformer, instrumenter og utflukter.

ETTERKRIGSTID

Okkupasjonsårene hadde vært preget av strenge restriksjoner, utrygghet og varemangel. Men de første etterkrigsårene var ikke enkle de heller. Fortsatt var det mye som folk savnet, det var rasjonering av viktige varer, og bare de aller nødvendigste vareslag ble importert. Boligmangelen var fortsatt prekær, men det var lett å få arbeid og det var stor framtidsoptimisme. Dette førte også til at flere enn tidligere valgte å gifte seg og få barn. Som i mange andre land, fikk vi i Norge også en «babyboom» fra slutten av 1940-årene. Dermed skulle det igjen bli stor pågang for å få skoleplass på Nylund. Som i de første årene etter 1917, ble Nylund igjen den desidert største skolen i byen. Etter krigens slutt, i skoleåret 1945/46 hadde skolen 33 vanlige klasser og 12 hjelpeklasser. Siden Storhaug skole ikke ble gjenoppbygd og tatt i bruk før i 1949, måtte Nylund også ta inn elever fra den skolekretsen. Men selv etter at Storhaug

skole var tatt i bruk igjen, var elevantallet ved Nylund i skoleåret 1952/53 steget til 1072 fordelt på 50 klasser. På denne tiden hadde også Storhaug skole 891 elever i 33 klasser. Barneantallet hadde altså nådd et nytt toppnivå i bydelen. Deretter sank elevtallet noe på begge skoler. I skoleåret 1960/61 var det 771 elever fordelt på 42 klasser på Nylund.

Fra 1958 ble det satt i gang forsøk med blandingsklasser, og i 1959 ble det tilbudt frivillig skolekjøkken for gutter. De som våget å melde seg på fikk boltre seg på skolekjøkkenet etter skoletid, fram til klokka fem. Senere fikk også alle gutter dette tilbudet i ordinær skoletid i sjette klasse.

For å sikre elevene god og næringsrik mat, ble det fra 1947 servert frokost ved Nylund skole, den såkalte «Oslo-frokosten». Dette tilbudet ble forholdsvis kortvarig. Levestandarden ble bedre for hvert år, og frokosttilbudet ble derfor avsluttet skoleåret i 1954.

Overlærer P. C. Pedersen forteller: «Om Nylund skole har et umoderne utseende, og vi nok kan være enige om at den på mange måter er upraktisk, er det ingen grunn til å underslå sannheten i at Nylund skole er en av byens best utstyrte skoler i dag. ... Vi har 30 klasserom, to gymnastikksaler, to sløysaler, tre håndarbeidsrom, sangsal, tegnesal, fysikkrom, eget geografium, moderne skolekjøkken og anledning til å vise film og lysbilder i tre rom. Vi har levestue og bad, og i gymnastikkbygget er det lege- og tannlegerom og øvelsesrom for skolekorpset.»

IDRETTSKOLEN

I 1950-årene fikk Nylund ry som selve «idrettskolen» i byen. Nylundelever vant hele fire fotballmesterskap, og de ble belønnet med flotte minnestatuetter. I tillegg gikk skolen seirende ut av mesterskapene i friidrett og svømming flere år på

rad. Dessuten hevdet elevene seg svært bra i stafetter og i turneringer i volleyball, håndball og skøyter. Fete overskrifter som: «Nylund i teten», «Nylund best i byen» og «Nylund suveren vinner» var jevnlig å se i byens aviser. Femtiårene kan vi derfor gjerne kalles idrettens gullalder for Nylund skole. Senere kjente idrettsnavn som Kjell Schou Andreassen, Gustav Hult og brødrene Tore og Kjell Bjørnsen var blant de mange som gjorde ære på skolen sin. Mange av Nylundelevene engasjerte seg også i bydelens to idrettslag; Frisinn Sportsklubb og Idrettslaget Brodd. I tillegg til å gi skolen et godt rykte, var idrettsaktivitetene også en alternativ mestringsarena for elevene. Dette var særlig viktig for de elevene som kanskje slet i mer teoretiske fag. Gode idrettsprestasjoner ga gjerne vel så stor status som gode karakterer i andre fag.

William Ostermann forteller: «Tvillingparet Bjørnsen husker nok fotballfinalen i 1956 på SIF stadion. Hornblåserne fra Nylund skolekorps stemmer i med feiende fanfarer hver gang målene triller inn mot Kvalaberg. Hele fem ganger. For en stemning, for en jubel! Jeg var ung gymnastikklærer og ser tilbake med stor glede på denne epoken i skolens historie.»

I 1949 overtok Peder C. Pedersen som skolestyrer. Som sine forgjengere fikk han en lang livsgjerning som skolestyrer i hele 19 år. I april 1968 blir Kaare Eltervaag styrer, eller rektor som det nå kalles. Eltervaag, selv født og oppvokst i Østre bydel, følte seg på hjemmebane på Nylund skole. Han sto som rektor i 16 år fram til nyåret 1984. På grunn av sviktende helse, ble han da avløst av William Ostermann, som hadde lang erfaring som lærer ved skolen.

HJELPESKOLEN

I 1937 startet Hjelpeskolen på Nylund. Den begynte med én klasse. Men i årenes løp økte dette tilbudet

til å omfatte 15 hjelpeklasser, hvorav to spesialklasser. Denne delen av skolevirksomheten fikk navnet Stavanger Hjelpeskole og ble organisert som en egen institusjon. Lærer Ommund Lunde var styrer for hjelpeskolen. Fra 1960 ble hjelpeklassene inkludert som en del av tilbudet ved Nylund skole. Men to år senere ble spesialklassene skilt ut og lagt direkte under Staten med egen styrer. Disse klassene flyttet over til Auglend skole i 1963. I jubileumsåret 1987 hadde Nylund skole en liten spesialklasse for barn med atferdsvansker (1.-3. klasse). Klassestyrer var spesiallærer Knut Thime.

Senere har det blitt mer vanlig å forsøke å integrere alle barn i ordinære klasser. Da blir det gitt ekstra ressurser og tilbud til de av elevene som trenger det. Mange lærere dyktiggjør seg i spesialpedagogikk, men for alle lærere gjelder det å se «det hele mennesket» i hver enkelt elev.

«Hans gjerning er å omgå hele, levende barn, og ikke bare små hoder. Derfor krever lærerkallet av ham at han også selv skal møte fram som et helt og levende menneske, ikke bare som et større hode. Så enkelt, og så vanskelig er det å være lærer.»

Jens Bjørneboe, 1962

SKOLEMINNER FRA PERIODEN 1945-1975

For dem som husker tilbake fra skoletida i disse årene på Nylund skole, vil nok minnene variere etter hvilken erfaring de fikk i skolearbeidet. Noen var skoleflinke og greide seg bra i de fleste fag. Andre slet kanskje mer, og noen fikk vansker med adferd og oppførsel. Grunnene til dette kunne være mange og varierte. Her kunne både vanskelig hjemmemiljø, sosiale forhold, helse og læremiljøet på skolen spille inn. Fortellingene våre fra skoletida vil derfor være forskjellige. Men, som med gammeldags historiefortelling, er det gjerne det uvan-

lige som huskes best. De vanlige, gode skoledagene og den langsomme og jevne læringsprosessen husker vi ikke så mye av. Det er det vanskelige, det dramatiske og det humoristiske som har festet seg i minnet. Det vil også komme fram i de minneberetningene som tas med i dette skriftet.

LEIF AMUND HÅLAND FORTELLER:

«Vi ungene på Midjord avskydde alt
hva Nylund sto for!»

«Jeg sier uten omsvøp at vi ungene på Midjord avskydde alt hva Nylund sto for. Men når vi passerer skolen i dag, er det med en slags underlig stolthet: - «Eg gjekk på skolen her, eg!» Mydla»en sa det slik en gang: «Hadde det ikkje vore for at leraren hadde blitt så forbanna, hadde eg emigrert te Statene med ein gang!» Mydla»en hadde en onkel i Amerika, og hans store drøm var å reise over dit for å bli tømmermann. Men respekten for klasseforstanderen var for stor. Litt synd det der, for Mydla»en var skolens beste i kast med liten ball. Han kunne ha blitt mangemillionær som stjerne på baseballlaget Boston Redsox i stedet for hjelpemann på et bilverksted på Vaulen.

Det verste vi visste, og det gjaldt uten unntak blant ungene på Midjord, var regnetimene. De var så bort i skoddå bortkastede! Ja, ikke for det; all tid vi brukte på Nylund var bortkastet. Vi lærte jo ingenting der som vi kunne bruke i det virkelige livet. Men verst i så henseende var altså regnetimene. For hva var vitsen med å lære seg den minste gangetabellen? Det fantes jo regnemaskiner den gang også, og forresten hadde ingen av oss tenkt å begynne i butikk! Det var bare folk som jobbet i butikk som behøvde å kunne gangetabellen den gang.

Men år etter år maste læreren om dette med gangetabellen, og hver gang vi ikke kunne svare skikkelig for oss, måtte vi sitte igjen. Så, i rein desperasjon, lærte vi til slutt disse hersens reglene. Men da kom pitlameg læreren drassende med den store gangetabellen! Vi trodde vi skulle få fullstendig slag, vi ungene fra Midjord. «Han sko vore sjøden!» sa Aimeren.

Plutselig en dag begynte jeg å tenke selv. Det hadde jeg ikke gjort før. «Kossen kan 12 gange 12 ble 144? Koffor kan det ikkje liga godt ble 143 eller 145?» spurte jeg klasseforstanderen. Han så på meg, sukket tungt, og sa: «Å spørre om noe en går og undrer seg over, er nøkkelen til all lærdom. Men for de dumme gjelder ikke en gang den regelen!» sa klasseforstanderen. Og det hadde han jo rett i.

Klasseforstanderen var utrolig interessert i malerkunsten, og det fikk noen av oss ungene fra Midjord lide for i tegnetimene. Den dag i dag kan jeg ikke engang tegne en firkant, og det kunne jeg heller ikke den gang. Læreren var også interessert i sangkunsten. Og synge, ja, det kunne vi ungene fra Midjord. Det var bare den haken ved det at vi aldri sang i sangtimene! Vi hadde pusteøvelser i stedet. De skulle egentlig danne grunnlaget for den seinere sangen. Men vi klarte aldri å gjennomføre disse hersens pusteøvelsene. Dermed ble det aldri sang, for læreren hisset seg så voldsomt opp over vår manglende pusteteknikk – at plutselig, så var timen over. Hva skal vi med pusteteknikk når vi bare skal synge «Gjøk og sisikk, trost og stær» på avslutningen før sommerferien?

I sløydtimene fikk jeg kjeft fordi jeg aldri klarte å få noe som helst i vadder. Hva er vitsen med at et skjærebrett er i vadder? Men sløydlæreren ga seg ikke, og til slutt var skjærebrettet så tynt at det ikke engang gjorde vondt da sløydlæreren i fullt sinne knekte det i hodet

mitt. «Kan skjynna det må ver i vadder. Alt må vera i vadder. Koss sko det ellers ha gått, visst ikkje alt va i vadder?» ropte Mydlaen sint. Han orket ikke at folk mishandlet trefjøl.

Da vi gikk på Nylund skole, marsjerte vi ned til Strandkaiaen hver gang det var stabelavløpning for et av Bergesen sine skip. Da fikk vi utdelt norske flagg og måtte rope høyt hurra for Sigval Bergesen d.y som hadde bygd hele byen vår.

Vi ungene på Midjord var ikke imponert over Byens Menn, selv om lærerne tydeligvis var det. Når det gjaldt Bergesen d.y, så var det naboene våre som bygde båtene hans, og fedrene våre som seilte dem. Nei, vi var slett ikke imponert over Bergesen d.y.

Vi var ikke imponert over lærerne våre heller. Gjenom sju lange år hentet vi tilstrekkelig mange nederlag på Nylund til å fylle et langt liv som yrkesaktiv. Vi har ofte tenkt siden: Hvorfor er det bare skoleflinke som blir lærere? ... Det var ingen av ungene på Midjord som ble lærere. Så Nylund skole mistet oss for alltid, da vi gikk ut skoleporten som frie menn en vårdag i 1955.»

(Utdrag fra epistel skrevet til Nylund skoles
70 års jubileum i 1987)

BLANT MANGE MINNER

FYSSTE SKOLEDAGEN

«Eg låg på det katolske sykehuset då eg sko begynna i fyste klasse. Derfor kom eg ei uga for seint i gang. Eg huske ennå den dagen mor mi og meg kom opp te skolegården. Der sto klassen min oppstilte, de andre kjente kverandre allerede og va i godt humør. Då frøken kom for å henta oss inn, såg hu mor mi og meg. Så sa hu høgt: «Han va bleige, han der!» Det va litt av ein mottagelse! Heldigvis gjekk det bra, og eg slapp å

ble kalte «Bleigen». Der sko ikkje merre te for å få et kallenavn.»

EIN KLASSEKAMERAT DØR

«Da en klassekamerat, Rolf, døde i andre klasse, ble det diskutert om vi kunne delta i begravelsen. Rolf bodde på Waisenhuset, og han hadde ikke mange pårørende. Heldigvis fikk vår klasseforstander, Solveig Bratland Knudsen, overtalt den skeptiske overlærer P. C. Pedersen, til å la oss få lov. Gravferden ble en trist, men tankevekkende opplevelse som gjorde et sterkt inntrykk på oss. Særlig var det vemodig at det var Rolf, barnehjemsgutten, som ble syk og døde.»

DOKUMENTFORFALSKNING

«Ein av de tålige og snille klassekameratene mine hadde forsove seg. Det hadde morå og, så hu skreiv i meldebogå «Vi har dessverre forsovet oss, derfor kommer Svein til 2. time i dag.» På vei opp te skolen møtte Svein ein av de mer drevne skulkarane i ein parallellklasse. Han fekk lokka Svein te å forandra 2-talet i meldebogå te 4, for då kunne de to ta ein tur te byen og koplav. Så gjorde de det. Men då Svein kom tebage te 4. time, såg leraren med ein gang at der va blitt gjort ein liden forandring i meldebogå. Han gjekk ner te øveleraren og bisla. Øveleraren kom opp i klassen med den kjokka, røda Norges lover onna armen. Med ei strenga mina bladde han opp loven som omhandla dokumentforfalskning. Hvis någon fant på å forandra et tal kunne det ver svert alvorligt. De kunne få sju års fengsel. Me syntes dette hørtas felt ut, men Svein stakkars, han va så bleige som snø og holdt på å tissa på seg. Det va så vidt at han greide å hviska: «Kan eg få gå i gården?» Fysst sprang han livredde ut, og så gjekk øveleraren høytideligt ner te kontoret sitt med Norges lover onna armen. Slik oppdrar man uskikkelige barn!»

GODE SAKER

«I skolegården på Nylund sto der ein kjempesvere, gråmalte trekasse med Røde Kors-merke på. Her leverte me brukte melkeflaskekapslar som kunne gjenvinnas te inntekt te den gode sagen. Kapslane sko skyllas reine før me heiv de inn i kassen. Det hadde visst ikkje adle forstått. Når solå hadde steikt någon timar mot den kassen, lokta der veldigt sure melk i heile skolegården. Men merkeligt nok brydde me oss ikkje serligt om det. Det va et vårtegn det, ligagodt som någe aent. Melkekapslane va et av våre beskjedne bidrag te ein bedre verden. De andre va det obligatoriska medlemskapet i Dyrebeskyttelsen, for ei krona i året, plikligt salg av Barnas Skimerke te innkjøp av ski te skolane i Rogaland og te slutt: obligatorisk salg av Maiblomsten før kver bidige 17. mai.»

SKIPSADOPSIJON

Ein aen snille ting va at skolen adopterte stavangerskip i utenriksfart. Det begynte allerede i mellomkrigstidå. Stavanger hadde mange bådar på de sju hav, og svert mange sjøfolk hadde vokst opp her i byen. Ikkje minst va der mange tidligare Nylundguttar. Klassen vår va med i adopsjonen av ein svere båt som gjekk i trampfart mydlå mange spennande land både i Asia, Afrika og Amerika. Me skreiv brev te de ensomme sjøfolkå. De blei så glade for det, og mange av de tok pennen fatt og skreiv levande om ka de gjor og kor de drog. I den tidå me hadde kontakt, fekk me blant aent brev fra ein matros, ein salonggutt, ein smørar og te og med ein kaptein. Te takk for at me va med på adopsjonen, sendte rederiet ein kasse abbelsiner te skolen, som me fekk dela te jul. Derfor va det mange av oss som ville dra te sjyss, når me blei frie fra skolen.»

SKOLESPARING

«Det va ein lange tradisjon, heilt fra Nylunds fysste år, at Stavanger Sparekasse hadde et tilbud om skolesparing. Me kom med de små kronene våres ein gang i måneden, og sparebanken velsigna oss med omslag te lærebøgene, timeplanar og sparebøsser. Det va naturligt at det va ein sparebank som sko oppdra oss te å vera nøysomme, sparsommelige og fornuftige samfunnsmedlemmer. Onna mottoet «Mange ører små, blir en stor å», og med et kjempesvert eiketre som merke, sko banken formidla gode dyder og vanar inn i de små håvene våres. For Sparekassen va någe merr enn ein bank, det va folkets bank, og det va byen sin egen oppsamlingsplass for det litla vanlige folk kunne avse te det lokala investeringsbehovet. Når Sparekassen fekk ørene våres, kunne banken gje lån te boligbygging og næringsutvikling i byen. Derfor va det ingen som snakke om reklame eller indoktrinering. Sparekassen va folkeskolen sin bank, og lærarane va frivillige og lojale medarbeidarar.

Adle ungar i Stavanger fekk ei bankbok med ein liden startkapital heilt gratis av Sparekassen. Viss me va med på skolesparingå, fekk me Lykkesmeden, et blad som fortalte oss kor viktigt det va å legga litt te sides med tanke på framtidå. Mange små lykkesmedar sko skaba et godt fellesskap, og me sko sjøl ver med og forvalta det me sparte gjønå vår egen sparebank. Men dette va før i tidå. Tidene forandre seg, og det gjør bankane og.»

TYGGI

Han Toffa har fått tyggi fra hu tante i Amerika,
nå går an rundt og spørr: «E der någen som vil ha?»
Adle som e venner får ei plada kver
av Wrigleys Bubblegum med smag av bringeber.
Men me sko på skolen, me tygde mens me gjekk,
snart satt me bag pulten og skreiv med penn og blekk.
Leraren myste sure øve osser små,
så brølte an plutselig: «Ka e det dokker tygge på?»

Ingen tårte svara, me sa kje et steinsens kvekk,
for leraren va jo kjende te å vera Nylunds skrekk.
Han kom nerigjønå rekkå med nyglaknippe og stokk
og stanste foran Toffaen, ein bleige liden pjokk.
«Gab opp din little fysakk, ellers får du på din stomp!»
og tongå te Toffaen viste ein røe tyggiklomp.
«Ta og stapp det svineriet ner i bokselommå di,
så får mor di någe å streva me i ei jysla lange tid.»

Dette gjentog seg for adle som hadde fått et tyggi kver,
bare de slapp onna så hadde svelld det ner,
Leraren kjefta og gabte, snuslippå dingla og slang,
pegestokken lynte, nyglaknippet sang,
men straffå varierte, ingen sko kjeda seg,
me trilta tyggi på golvet te det blei svart som beg.
Då måtte det inn i moen igjen te lerarens store behag,
då smagte det någe aent enn friske bringebersmag.

Men glade va me adle då klokka ringde ud,
då brølte me te leraren; «Din gamle sure stud!»
Det sko me aldri ha gjort, for øverleraren kom,
og han tog den siste pakken av Wrigleys Bubblegum.
Toffa blei med på kontoret for te avgje forklaringå si,
for ikke va an nådige gamle øvelerar Lie.
Men Toffa va kje praten, det einaste an sa:
«Eg fekk bare någe tyggi fra hu tante i Amerika.»

Gunnar Roalkvam

SKYLKA SKOLEN

I dag skylke Toffaen skolen,
og ingen vett kor han e.
Men han sidde nere på kaien,
og inne i seg har han fred,
han sidde der og fylle med.

Han ser ryfylkeskjøtter lasta med sand,
og bådar som komme fra fremmande land.
Der e vinsjar som skrige, der e bråg og sjau,
grisar som grynte, der e hest og sau,
på kaien e der møje å se.

I dag nyde Toffaen livet,
i dag e han frie mann.
For nå e han kvitte alt maset
itte ting som han ikkje kan
i regning, historie og sang.

På ein kaffisekk nere med Tollbuå nå,
onna solå og måger på himmelen blå,
ser'an bådar som laste og seile av sted,
i tankane sine fylle Toffaen med
øve havet te heilt andre land.

I dag syns han Toffa han lere
merr enn på skolen ett år.
For e det ikkje møje bedre
å ver der som ting foregår,
nere på kaien om våren?

Mydlå huar av sekkar, kassar og stablar,
mydlå pallar og røyr og oppkveilde kablar,
streve arbeidsfolk te seine kveld,
Toffaen e hos de og spørr de: Fortell!
e det kjekt å tjena seg pengar?

I dag e han Toffa så fjåge,
tankane fere så vidt,
de bler ikkje hemma av någe
kateter og bøger og kritt,
nei, i dag har han hatt det fritt.

Ja, dagen e gode, så tidå går fort,
han oppleve møje og hans syns det e stort.
Men trøtte av alt han har sitt og lert,
må han vel potla seg hjem ittekvert.
Å skylka skolen e gysla stritt!

Gunnar Roalkvam

CODE Plass

I 1960-årene flyttet mange barnefamilier fra vår bydel og bosatte seg i nye boligområder som hovedsakelig ble bygd ut av Stavanger Boligbyggelag og selvbyggere. Bekkefaret, Saxemarka, Tjensvollskrånningen og Årrestadstykket var utbyggingsområder med en forholdsvis ung befolkning. I Østre bydel begynte en gradvis «forgubbing» med et større innslag av eldre. Barnetallet gikk ned. De store barnekullene fra slutten av 1940- og 1950-årene, ble avløst av betydelig færre barn som banket på skoleporten etter 1970.

Dessuten forsvant flere arbeidsplasser fra bydelen. I strøket fra Strømsteinen til Lervig, som i sin tid var landets mest konsentrerte industriområde, ble det ene fabrikken etter den andre lagt ned. Store produksjonslokaler ble stående tomme eller bare brukt som lager.

En konsekvens av denne utviklingen var at den gamle Johannes skole ble lagt ned i 1970. I de andre skolene ble flere rom stående tomme. Dette førte til at Nylund skole fikk nye gjester. Det startet med at den nye Stavanger offentlige Lærerskole fikk plass på Nylund fra 1961. Lærerstudentene holdt til her i en tiårs periode fram til 1972. Egentlig var dette en grei løsning. De nye lærerspirene fikk nærkontakt med den skolevirkelighet som de snart skulle ut i.

Da lærerskolen fikk sitt nybygg på Ullandhaug, rykket den amerikanske skolen inn på Nylund. Oljevirkomheten i Nordsjøen hadde ført til at en rekke amerikanske selskaper etablerte seg i Stavanger. Mange amerikanere kom med sine familier for å jobbe både offshore og på baseområder og selskapskontorer på land. Men det store flertallet skulle bare være her midlertidig noen år. Dermed ble det behov for et engelskspråklig skoletilbud. Også den amerikanske skolen fikk ti år på Nylund, fram til 1982. Da ble den nye Interna-

tional School of Stavanger bygd på Revheim. Selv om de da fikk det flotteste og mest velutstyrte skolebygget i byen, hadde de ansatte lenge et nostalgisk forhold til årene på Nylund. Dette hadde jo vært en pionertid med nye entusiastiske lærere som skulle finne sin plass i en gammel veletablert skole. Antakelig var de litt skeptisk til «the big Monster coming up from the Fjord». Akkurat som de innfødte, fant også amerikanerne ut at Nylund skole raget høyt og var godt synlig fra fjorden. Men de fant seg fort til rette, og de trivdes på Nylund.

Så var det Steinerskolen sin tur. Dette skoletilbudet, med sin alternative pedagogikk, hadde ikke eget lokale fra starten. Da var det kjærkomment å få leie rom på Nylund. På samme måte som de to foregående leieboerne, ble Steinerskolen her fram til de fikk sitt eget skolebygg på Kristianslyst i 1990.

TRUSSEL OM NEDLEGGING

I 1987 rommet Nylund skole 260 elever med et klassegjennomsnitt på noen og tjue. Personalstaben talte 22 lærere, rektor, undervisningsinspektør, kontorfullmektig og vaktmester. Dessuten hadde skolen åtte rengjøringsassistenter. Men hos skolebyråkratene og politikerne kom det illevarslende signaler og trusler om nedleggelse av minst en skole i Storhaug bydel. Storhaug skole ble utsatt for tre alvorlige trusler om nedlegging, det siste i 1988, da var også Nylund i faresonen. Lokalpolitikere og folk i kommuneadministrasjonen hadde tydeligvis liten kunnskap om demografi, læren om befolkningens utvikling og sammensetning. Selv om det da var forholdsvis få barnefamilier i bydelen, var det jo bare et tidsspørsmål før de eldre beboerne gikk bort, og gamle hus igjen ble fylt opp av unge barnefamilier igjen.

Overlærer P. C. Pedersen viste større innsikt da han allerede i 1960 uttalte i et avisintervju: «Det bor for-

holdsvis mange eldre i østre bydel nå. Men etter hvert blir leilighetene deres overtatt av den yngre generasjon, og da auker nok elevtallet ved skolen igjen. Hvis de nye skolegrensene, som er blitt vedtatt, var blitt gjort effektive, ville nok elevtallet vært enda større.» Peder- sen ønsket ikke å utdype det siste, men journalisten tok poenget: «Vi synes å spore at det er et visst sosialt snobberi med i bildet. Nå som før: Nylund skole er ikke fin nok for mange.» Dette kan nok mange skrive under på. I enkelte miljøer i bydelen ble det oppfattet som finere å gå på Storhaug skole som blant annet rekrut- terte barn fra mer velstående boligstrøk.»

Selv om det har vært mange diskusjoner om skole- grensene, skulle det vise seg at Pedersen fikk rett. Det ville komme en foryngelse i bydelen. Ettertiden har vist at denne omstillingen gikk raskt. Snart ble eldre hus rehabilitert og modernisert av unge par som også fikk tid til å produsere barn. Dessuten var det allerede en klar tendens at svært mange unge innvandrere og flyktninger kom til bydelen. En trengte ikke å være spå- mann for å anta at barnetallet snart ville bli stort nok til å bevise at skolene hadde livets rett.

Likevel diskuterte lokalpolitikerne spørsmålet om å nedlegge skoler. Stavanger formannskap vedtok i 1985 at skolene i Storhaug bydel inntil videre skulle bestå, men det ble fortsatt vurdert nedleggelse. Selv skolesje- fen mente i 1988 at minst en skole burde legges ned. Det administrative fagutvalget for skole i Stavanger kommune tilrådte at både Storhaug og Nylund skoler skulle legges ned. I den påfølgende diskusjon kom det fram at det fortsatt var Storhaug skole som lå mest i faresonen. Det var hovedsakelig økonomiske argumen- ter som lå til grunn for forslaget. Det skulle spares pen- ger. St. Svithun skole kunne bli en kombinert barne- og ungdomsskole. Var ikke dette tilstrekkelig, ble det påstått at det ble billigere å bygge ny skole i Ramsvig.

Selvsagt protesterte foreldrene og lærerne, og etter en tid tok de lokale myndighetene «te vedet». I stedet for nedleggelse ble det nå vedtatt ny satsing og rehabilitering av alle skolene i tur og orden. En medvirkende årsak til at politikerne vegret seg mot å fatte beslutning om nedlegging av en eller to skoler, var nye planer om forsøk med utvidet bydelsforvaltning. I 1988 ble det vedtatt at Jåtten og Storhaug bydeler skulle være med i et lokalt toårig forsøksprosjekt. Dermed ville det bli behov nye lokale institusjoner som måtte få sine tilholdssteder. Rektor William Ostermann øynet et håp i 1987: «På sikt blir det kanskje plass på Nylund både til barnehage, førskole, fritidshjem, helsesenter og sosialkontor.». Nylund skole fikk sin fritidsklubb i den gamle vaktmesterboligen, men ellers ble andre lokaler valgt til bydelsadministrasjon, helsesenter og sosialkontor. Det var stor enighet i bydelen at erfaringene fra forsøksperioden var vellykket. Forsøket hadde stimulert til økt folkelig engasjement i bydelen. Dette inspirerte til at desentralisert bydelsforvaltning kunne bli en varig modell for Stavanger. Et knapt flertall i Stavanger bystyre ville det likevel annerledes. Men planene om nedlegging av skoler var skrinlagt.

SKOLENS INNHOLD ENDRES

«Det hjelper korskje med timeplanar eller instruksar eller nokon ting; det som

Arne Garborg i en artikkel fra 1870-årene

Gjennom de siste hundre år har det vært flere skolereformer. Disse har avspeilet nytt syn og ny kunnskap om faglig innhold, organisering og verdiforankring. Da den niårige skolen ble innført fra 1969 ble betegnelsen folkeskole endret til barneskole. Mens elevene tidligere

måtte velge mellom arbeid, framhaldsskole eller real-skole, fikk de nå to ekstra obligatoriske år. Da seksåringene fikk begynne på skolen fra 1997, ble det ti skoletrinn som måtte gjennomgås. Fra 1994 var det i tillegg innført obligatorisk videregående skoletilbud for alle.

I 1987 ble den såkalte Mønsterplanen tatt i bruk. I den nye skolefilosofien ble det lagt mer vekt på trygghet, trivsel og tilhørighet i skolehverdagen. Rektor William Ostermann uttrykte det slik: «Heldigvis tas det nå mye mer hensyn til omsorg i undervisningen. Menneskeverd er blitt et nøkkelord. Elevene læres opp til å ta ansvar for sine handlinger, uten at det går ut over disiplinen. Det er bra både for lærer og elev. Jeg ønsker at Nylund skal være en hjertevarm skole som elevene får et forhold til og som gjør dem bevisst i det de gjør.»

Rektor Ostermann forteller videre i 1987: «Både fagtilbud og undervisning har endret karakter i løpet av hundre år. Det heter ikke lenger geografi, historie, religion, skriving osv. Nå bruker vi ord som kristendom, musikk, heimstadlære og forming, mens regning er blitt matematikk fra første klasse av. Engelsk får elevene lære fra 4. klasse, og i 3. klasse er det obligatorisk svømmeopplæring. Vi har fått fem dagers uke. Skoledagen starter klokken 8 om morgenen. Pausen midt på dagen er utvidet. Til den medbragte skolenista får barna nå kjøpt melk. Nylund skole har sine første til tredje klasser i annen etasje, mens de øverste klassetrinnene holder til i tredje etasje. Hver av disse etasjene har mediatek og egne rom for støtteundervisning. Den første datamaskinen er forlenget kommet til skolen, og flere vil følge. Kanskje kan undervisning i data allerede begynne i løpet av neste skoleår. Gymnastikkbygget skal endelig få sine nye dusjrom og garderober.»

REHABILITERING

Nylund skole begynte å dra på årene, og bygget var

utvendig preget av vær og vind og tidens tann. Innvendig var ikke slitasken mindre, og romløsningene ble mindre hensiktsmessige i forhold til nye skolereformer og moderne pedagogiske tanker. I 1980-årene ble vinduer skiftet ut og gymnastikkbygget fikk et påbygg. Garderobeforholdene ble forbedret og dusjer ble installert. Den nye rektor fra 1991, Rune Knutsen, måtte ta fatt i en tid der mye var uvisst om skolens videre utvikling. Han fikk en forholdsvis kort tid ved skolen, og han valgte heller å tiltre som rektor på den helt nye Lassa skole. Han ble i 1997 avløst av Nylunds første kvinnelige rektor, Frøydis Anthonsen, som allerede hadde flere år bak seg som lærer ved skolen.

I 1997 tok aktive foreldre initiativ til en kraftig forbedring av forholdene i den grå og kjedelige skolegården, inklusive den gamle skolehagen som i alle år bare hatt vært til pynt. Tidligere fikk elevene bare lov til å bevege seg inn på plenen der ved skoleslutt, når det skulle bli tatt klassebilder. Dette foreldreinitiativet hadde også sammenheng med at 6-åringene skulle begynne på skolen. Dermed økte elevantallet ytterligere til 400, nesten en fordobling i forhold til ti år tidligere. Foreldrene deltok ivrig i dugnad, og det ble anlagt ballbinge og andre tiltak for å legge til rette for lek i friminuttene.

Dataalderen hadde også gjort sitt inntog i skolen, men økonomien ga ikke rom for de store investeringene. Dermed måtte rektor Frøydis Anthonsen få med seg noen av medarbeiderne for å tigge brukte datamaskiner fra næringslivet. Det var likevel ikke bare økonomien som satte grenser, også skolens tekniske anlegg streiket.

Fra 2003 ble det satt i gang en omfattende teknisk oppgradering av det elektriske anlegget. Det ble tilrettelagt for elektronisk databehandling, og ganske raskt ble Nylund anerkjent som en innovativ skole i data.

Skolen ble utnevnt til medlem i European Network of Innovative Schools.

Rehabiliteringen førte også til at toalettforholdene ble forbedret og et nytt ventilasjonsanlegg ble installert. Det ble bygd nytt musikkrom og en aula i gymnastikkbygget. Dessuten gikk en gammel drøm i oppfyllelse, nemlig sammenkopling mellom hovedbygget og gymnastikksalen gjennom en innebygget bro. Skolen fikk heisanlegg og tilrettelegging for funksjonshemmede. Den gamle, grå kolossen var også blitt gulmalt, så i det hele tatt gjennomgikk Nylund i disse årene en fantastisk forvandling.

Mens rehabiliteringen av skolen pågikk, måtte undervisningen legges til andre lokaler. På samme måte som under de første krigsårene, ble elever og lærere spredt over hele bydelen. Denne gangen flyttet de til gamle Johannes skole, Arbeidsskolen for gutter («Abba»), Døveskolen, gamle Hetland prestegård og klokkeergården på Kyvikmarka. På denne tiden var det rundt 370 elever ved Nylund.

NASJONAL DEMONSTRASJONSSKOLE

«Tiden den går, selv en skole vil eldes.
Viktigst er dog den fornyer seg selv.
Innholdet i den forvandles med tiden,
tiden, den krever fornyelsens ånd.
Er denne ånden i skolen til stede
frykter vi ikke for fremtidens dom.»

Utdrag fra prolog ved 50-års jubileet i 1967.
Forfattet av *P.C. Pedersen*.

Den teknologiske utviklingen påvirket samfunnsforholdene, men også holdninger, forventninger og pedagogiske metoder endret seg. I 1997 vedtok Stortinget at

det skulle gis skoletilbud fra 6-års alderen. Dette var en av årsakene til at også Skolefritidsordningen ble innført i 1990-årene. Dette skulle være et aktiviserende tilbud etter skoletid til de yngste elevene 1-3 klasse.

En ny reform førte til økt selvstyre ved skolene og til mer aktiv innvolvering av foreldre. Disse fikk også representasjon i de nye driftsstyrene som ble innført i 2001. Aktivt foreldreengasjement hadde også ført til at Nylund skole i en årrekke hadde tilbud om nynorsk som opplæringsspråk. Nynorskklassene ble et innslag ved skolen i 1990-årene, men deretter avtok interessen.

Fra 2006 trådte Kunnskapsløftet, den siste store reform, i kraft. Den omfattet hele grunnopplæringen, og den førte til nye endringer av skolens innhold, organisasjon og struktur. Nå ble det blant annet lagt større vekt på de faglige målene i undervisningen

Kanskje noe av det mest interessante var likevel lokalt forsøksarbeid på de enkelte skolene. Modige skoleledere og entusiastiske lærere kunne virkelig utforske nye veier både innen pedagogikk og skoleorganisasjon. Hvem skulle trodd at gamle, trauste Nylund skole skulle gå foran og bli ledende både innen bruk av digitale undervisningsmetoder, lese- og skriveopplæring, matematikk og engelskundervisning? Nylund skole skulle til og med få status som demonstrasjonsskole, og de gode erfaringene fra forsøksarbeidet ved skolen ble opphavet til «Nylundmodellen» som fikk nasjonal betydning.

Det startet i 2000 ved at det ble gjennomført en brukerundersøkelse ved skolene i Stavanger. Her kom Nylund godt ut, men mange foreldre var bekymret for hvordan moderne, digitale undervisningsmidler kunne fungere i et gammeldags skolebygg. Mange etterlyste også bedre tilpasset opplæring etter den enkelte elevs spesielle behov. Det økte innslaget av elever med utenlandsk bakgrunn stimulerte også til nytenkning.

Rektor Frøydis Anthonsen og undervisningsinspektør Grete W. Pedersen hadde fått kjennskap til at skoler i New Zealand og Australia hadde innført ny metodikk i undervisningen med gode erfaringer. På samme måte som Nylund var noen av disse eldre skoler med gammeldags rominndeling, og de var heller ikke konstruert og innredet etter moderne pedagogiske prinsipper. Likevel maktet de ved nytenkning i pedagogisk metodikk og mer bevisst bruk av digitale hjelpemidler å oppnå svært gode resultater i undervisningen. Den australske pedagogiske modellen, «Early Years Literacy Program», hadde vist seg å være svært vellykket.

En søknad om økonomisk støtte fra kommunen til en studietur til skolene på den andre siden av kloden, førte ikke fram. Da bestemte rektor, inspektør og data-læreren ved skolen å bekoste reisen selv. De meldte seg på en studiereise som Svenska Skolelederförbundet arrangerte. Turen var på alle måter svært inspirerende, og det ble opprettet varige forbindelser med skoler i Australia og New Zealand. Læremidler ble kjøpt inn, og de tre entusiastene kom hjem med helt nye ideer som umiddelbart ble satt ut i livet.

Allerede høsten 2002 ble den nye pedagogiske metodikken tatt i bruk i norskundervisningen for første- og andreklassingene. Hovedtanken var å legge til rette for mer individuell tilnærming i undervisningen. Læreren skulle bedre nå den enkelte elev. Dette ble oppnådd gjennom såkalt stasjonsundervisning. I stedet for vanlig klasseundervisning, ble klasserommet organisert med flere stasjoner. Etter en felles introduksjon i timen, arbeidet små grupper av elever sammen for å tilegne seg kunnskap og løse oppgaver ved hver stasjon. I løpet av skoletimen var alle innom alle stasjonene, også lærerstasjonen. Her kunne læreren gi hver enkelt elev individuell veiledning og oppfølging. Den nye undervisningsmodellen egnet seg også særdeles godt for elevene med

utenlandsk bakgrunn. I flere år har mellom 20 og 30 prosent av elevene vært i denne kategorien.

I tillegg til stasjonsundervisningen i klasserommet, består programmet i ytterligere tre deler, nemlig kompetanseheving for lærerne, foreldremedvirkning og oppfølging av elever med spesielle behov. Erfaringene viste snart at dette bevisstgjorde mange foreldre i forhold til barnas skolegang. Det ble forventet at også foreldrene tok sin del av ansvaret for å motivere og veilede hjemme. Dessuten viste denne metodikken at skolen mye tidligere enn før kunne fange opp de elevene som hadde behov for noe ekstra veiledning og hjelp.

Spesialpedagogen ved skolen bidro til kompetanseheving blant lærerne, slik at de kunne mestre kunsten å følge opp elever som trengte ekstra støtte. Dessuten innledet skolen et fast samarbeid med lesesenteret ved Universitet i Stavanger. Nylundmodellen for lese- og skriveopplæring ble videreutviklet til også å omfatte matematikkundervisningen. Dette skjedde også i samarbeid med Universitetet i Stavanger.

Matematikklærer Sigve Tjomsland forteller:

«Klasserommene på Nylund skole er omformet slik at de egner seg til stasjonsundervisning. ... Vi kan for eksempel ha en lærerstasjon, en oppgavestasjon, en problemløsningsstasjon og en digital stasjon. Det er bare på lærerstasjonen elevene arbeider sammen med læreren. På de andre stasjonene arbeider elevgruppa på tre til fem elever selvstendig og hjelper hverandre. Det er fire-fem datamaskiner i hvert rom, pultene er byttet ut med arbeidsbord, og veggtavla er byttet ut med en lavere, flyttbar tavle. Elevene sitter på gulvet foran denne tavla når de arbeider sammen med læreren, oftest i små grupper. Nødvendig materiell er fordelt på klasserommene, slik at det er nok til en gruppe om gangen. ... Systematisk stasjonsundervisning gjør det enklere å drive variert, praktisk og problemløsende undervis-

ning. Elevene får også sette ord på og diskutere matematikk på en helt annen måte enn i tradisjonell klasseromsundervisning.»

NYLUNDMODELLEN

«Det sies at det tar ti år å endre en skole. Vi er et bevis på at du kan forbedre elevenes resultater mye på tre-fire år, hvis du jobber systematisk. Men du må ha et godt opplegg i bunnen og involvere personalet skikkelig. Lærerne våre jobber helt annerledes i dag enn bare for noen få år siden. Likevel har ingen sluttet. Det er fullt mulig å ta folk på alvor og samtidig være en tydelig leder.»

Rektor Frødis Anthonsen, 2008

Erfaringene fra de nye undervisningsmetodene ved Nylund skole viste seg snart å være svært gode. Som eksempel kan nevnes at i 2001 var det åtte prosent av elevene som nådde høyeste nivå på lesetestene. Allerede i 2007 var andelen steget til rundt 50 prosent. Resultatmessig kom skolen godt ut. På nasjonale prøver ble det registrert at skolen lå langt over landsgjennomsnittet både i lesing, regning og engelsk. I engelskfaget markerte Nylund seg blant de beste skolene i landet. Her hadde skolen tatt i bruk små temahefter beregnet på engelsktalende elever. Disse var brukt med gode resultater i Australia og New Zealand. De små taltalende heftene virket ikke så uoverkommelige som store lærebøker. Elevene fikk dermed raskere en mestingsfølelse ved å tilegne seg en avgrenset mengde ny kunnskap steg for steg.

Erfaringene med elevmedvirkning og foreldreen-gasjement var også gode på Nylund. Elevene selv ga skolen toppkarakter når det gjaldt elevmedvirkning og faglige tilbakemeldinger fra lærerne.

I perioden 2004-2006 ble Nylund utpekt til å være demonstrasjonsskole innen tilpasset opplæring og skoleledelse. Ryktene om de vellykkede erfaringene gikk fort, og i perioden som demonstrasjonsskole måtte Nylund betjene en rekke besøk fra skoler fra hele landet. Da skoler i Groruddalen i Oslo hadde tatt Nylundmodellen i bruk, viste resultatene snart at de hevdet seg bedre enn mange skoler i Bærum. Dermed ble Bærum kommune også svært ivrig i kopiere denne metodikken, og slik har Nylundmodellen spredt seg til stadig flere skoler. I 2013 inviterte Nylund skole til et nasjonalt seminar, «Learning to read and reading to learn», med særlig fokus på stasjonsundervisning i engelsk.

Fortsatt kommer det delegasjoner til Nylund for å hente inspirasjon og lærdom fra pionerskolen. Også skolepolitikerne har oppdaget Nylundmodellen. I Stortingsmelding nr. 31 (2007-2008) «Kvalitet i skolen» ble Nylund skole nærmere presentert og trukket fram som et godt eksempel på en vellykket omlegging av undervisningsmetodene.

Fra 2010 er alle skoler pålagt å tilby organisert leksehjelp, og mange ønsker at skoledagen skal forlenges, slik at alt skolearbeid skal foregå på skolen, og at elevene skal være fri for hjemmelekser. Et særdeles vellykket tiltak på Nylund er det betjente Læringssenteret som inkluderer skolens bibliotek. Her læres elevene opp til å tilegne seg kunnskap på egen hånd og til å ta medansvar på skolen.

I 2016 disputerte Rebecca Anne Charboneau til doktorgraden ved universitetet i Stavanger. Temaet hennes var «Tilnærminger til leseundervisning i engelskfaget i norske barneskoler.» I undersøkelsen hadde hun blant annet sett på erfaringene med det australske «Early Years Literacy Program» som Nylundmodellen bygger på. Hennes konklusjon var at det var viktig at lærerne

hadde fokus på lesestrategier og tilpasning til elevenes nivå og samhandling. Det er nettopp dette lærerne på Nylund skole har vært flinke til.

SLUTTORD

I jubileumsåret har Nylund skole 555 elever, fire paralleller og hele 87 førsteklassinger! Stavangerpolitikkerne, som tidligere ville legge ned skoler i bydelen, har nå fattet vedtak om å bygge en ny barneskole i Lervig. Men mens vi venter på den, må Nylund ta i bruk en del av det nye klubbhuset til Brodd på Midjord. I denne «filialen» vil fjerdeklassingene få plass fra høsten 2017. Den midlertidige løsningen vil gi plass til fire grupperom, møterom og arbeidsplasser for åtte lærere. Dette må likevel karakteriseres som en kortsiktig nødløsning. Det er viktig at alle elevene får være en inkludert del av skolen sin. Derfor påligger det politikerne et stort ansvar for å få fortgang i prosessen fram til et nytt, varig skoletilbud i bydelen.

Likevel er det så mange som har det verre, og som vi alle vet, har Nylund skole et vidt utsyn fra sin høyde på Storhaug. Ja, elevene og lærerne ser faktisk langt ut i verden. I mange år har elevene deltatt i flere solidaritetstiltak for å hjelpe de som ikke er så heldige som oss i Storhaug bydel. Et slikt godt prosjekt er de årlige adventsbidragene til Sennepsfrøskolen i Antsirabé, Stavangers vennskapsby på Madagaskar.

Sennepsfrøskolen er et tilbud til de aller fattigste barna i Antsirabé. Elevene på Nylund tar med hver sin fyrstikkeske som blir pakket inn og hengt opp på adventskalenderen i klassen. I fyrstikkeskene har elevene og familiene deres puttet oppi et pengebidrag etter evne. Hver dag får elevene glede av å pakke opp en gave, – ikke til seg selv, men til sine små venner på Madagaskar.

NÅR SKOLEN BLER ET EPLETRE

Ein skole bler ein skole vil nok mange sei,
når skolen bler ein bygning med vann, kloakk og veg,
med fira sterke veggjar mot vindane som blåse,
og vinduer og dører som vaktmesteren låse,
med et tak som e tett øve alt dette her,
som verne oss mot reggen og aent styggaver.

Se, det e skolebygget, verken mindre eller mer:
med plankar, betong og maling, reisverk og sperr.

Men når elevar og lærarar så ska strømmen inn,
e det at skolebygget får visa styrken sin.
Styrken te et skolebygg e av mystisk karakter:
den forene egenskaper fra hus og epletrær.

Det fyssta som me gjør, e å sprenga gulvet sundt,
sånn at adle finne rydder, dypt eller grunt,
i et samfunn foredla av generasjonars slit,
som gjer oss et grunnlag te å skapa vår tid.

Det nesta bler å bretta adle veggjar samen,
sånn at me får vidsyn langt ut over eksamen.
Me komme i kontakt med arbeid og kultur
og kjenne livets pulsslag overalt i vår natur.

Når dette e blitt gjort, så ramle taget ner,
og himmelen vise seg for adle og einkver.
Det gjer oss dype tanker og større perspektiv
på alt det me ska lera om menneskenes liv.

Et skolebygg som dette, som lar seg riva ner,
uten å ble ødelagt, - det ønske me oss her.
Det e når bygget ikkje merkes, men ligavel kan gje,
det praktiska me trenge, at skolen vår bler te.

Då bler skolen et frodigt epletre,
med rydder i jordå,
med greiner mot solå,
og med frukt kvert bidige år!

Gunnar Roalkvam

Kilder:

Erling Jensens nettsted: erlingjensen.net
Nylund skoles arkiv, A-0072. Stavanger Byarkiv
Nylund skole 50 år. Stavanger 1967
Nylund skole 70 år. Stavanger 1987.
Roalkvam, G, Johnsen J.G og Torkelsen P.I: Fra
Bethania til Texas. Oslo 1997
Roalkvam, Gunnar: Dikt i utvalg. Stavanger 2008
Sivertsen, Halvor: Oppvekstkår i Stavanger mellom to
verdenskriger. Stavanger 1997
Skolehistorisk årbok for Rogaland 2016, Lærer-
utdanning i Rogaland, Stavanger 2016
Stavanger Bys historie bind 2, 3 og 4, Stavanger 2010.
Stavanger Aftenblad 24.02 og 25.02 1988
Storhaug skole 90 år, 1902-1992. Stavanger 1992
Stortingsmelding nr. 31 (2007-2008) Kvalitet i skolen.
Oslo 2008
St. Svithuns skole 1918-1948. Stavanger 1948
Utdanning nr. 1 2008, Oslo 2008

Læraren – «et helt og levende menneske, ikke bare et noe større hode»

AV SVEIN HELGESEN.

«Vi er dverger som sitter på skuldrene til kjemper, slik at vi kan se mer enn dem og ting lenger borte – ikke fordi vårt syn er skarper eller vi er bedre egnet, men fordi vi blir båret høyt, løftet av deres kjempeformat.»

Middelalderfilosofen Bernhard av Chartres sine ord kan gjerne passa som overskrift på mine refleksjonar om lærarutdanninga, - og om om alle «dvergars» dannelsreise. Gjennom «livets skole» blir dvergane løfta opp på kjempers skuldrer for å kunna sjå framover, også lengre enn kjempene kan sjå, og lære av det vi ser og høyrer. I fasar i livet er vi alle «dvergar», i andre fasar «kjemper».

«Lærer, så klart!»

Mi livslange dannelsreise starta tre år etterat freden hadde senka seg over landet vårt i 1945. Eg var ikkje kome langt opp i klassestigen på Fløgstad skule i Sauda før eg stolt fortalde dei vaksne og kameratane kva eg skulle bli når eg blei stor: «Lærer, så klart!».

Slik blei det også, sjølv om mange prøvde å overtala meg til å velja ein meir akademisk sti. Eg blei lærar på alle steg i grunnskulen og var ein snartur innom folkehøgskulen før eg tok eitt steg opp og blei lærarutdannar med pedagogisk seminar og allmennlærerutdanning som hovudarena.

«Skolefolkets storhetstid»

Kvifor var eg ikkje til å rikka frå dei tidlege planane mine om å bli lærar? Ein grunn var nok at eg meistra dei fleste faglege utfordringane på skulen godt. Det var likevel ikkje nok. Eg er overtydd om at dei personlege møta med dei lokale lærarinnene og lærarane på Fløgstad skule, og seinare Sauda realskule og gymnas, var mest avgjerande.

I tillegg til å lære oss å lesa og skriva og rekna framstod mange av dei som profilerte kulturberarar som spela ei aktiv rolle på lokale samfunnsarenaer. For å bruka Rune Slagstads formulering: Dei var «oppdragere i en samfunnsetisk – demokratisk forstand.» Frå skuldrene deira var det utsyn mot den store verda langt bakom Ryfylkefjella.

Frøken Johnsen, Knut Aksnes og dei andre lærarinnene og lærarane i min barndom og ungdom var utdanna i det Rune Slagstad kallar «skolefolkets storhetstid» frå slutten av 1800-talet fram til 1940. Aldri har lærarstanden stått sterkare i det norske samfunnet. Dei var «den nye tids offentlige entreprenører», skriv Slagstad. Eitt illustrerande eksempel: Mellom 1814 og 1907 var det ein kyrkje- og undervisningsminister utan teologisk embetseksamen. I perioden mellom 1907 og 1940 blei det same departementet styrt av fem teologar, to humanistiske professorar og ti menn med folkeskule og lærarskule.

Pedagogisk bru mellom romantikken og opplysningstida

Midt på 1800-talet stod to pedagogiske grunnmotiv og syn på utdanning og skule mot kvarandre. Romantikken hadde sitt fokus på den identitetsdannande oppgåva: *Å danna nye generasjonar med forankring i nasjonal kulturarv, historisk tradisjon og åndelege verdier*. Opplysningstida sette derimot det instrumentelle og nyttige i fokus: *Å gi barn og unge kunnskap som er nødvendig for å møte og løysa utfordringar i eit samfunn som alltid vil vera i forandring*.

I dette spenningsfeltet kom spesielt to skulereformatorar til å få stor betydning for retninga både skule og lærarutdanning tok det neste hundreåret. Ole Vig og Hartvig Nissen greidde å byggja bru mellom dei to motstridande grunnmotiv.

Ole Vigs utgangspunkt var det han kalla «Folkedannelsens hellige Kald»: Å øva opp «myndige Mænd» til å delta i «*Landets offentlige anliggender*». Folkeopplysning er ei beresøyle i eit levande demokrati, og folkestyret kan berre veksa seg sterkt og livskraftig gjennom kunnskap og danning. Dette er skulen og læraren sitt store samfunnsoppdrag. Som Vinje seinare sa: «*Kunnskap skal styre rike og land*».

Hartvig Nissen sette på sin måte ord på denne skuleforståinga i sitt berømte sirkulære frå Kyrkjedepartementet i 1852: «*Tiden fordrer altsaa med Nødvendighet, at der vides Meget, og Skolen maa altsaa også lære sine Elever Meget. Det gjælder desto mere om, at det læres paa den rette Maade, saa at det ikke lægges hen som en død og ufrugtbar Skat, men derimot bliver til en levende Kundskab, der slaar varig Rod i Aanden og bærer Frugt for livet.*»

Kulturbrevet frå 1945

Det ser altså ut til at skulen gjennom «*lærerstandens*

storhetstid» fann ein kurs der identitetsdanning og fagleg nyttesyn gjekk saman i ein syntese. Men gjennom det berømte Kulturbrevet frå 1945 - signert av mellom anna Johan Borgen, Henrik Groth og Sigurd Hoel - får vi illustrert at dette er ein krevjande balansegang. I brevet oppfordrar avsendarane regjeringa til å retta opp det dei meiner var blitt ein ubalanse med stor overvekt for det praktisk nytteorienterte:

«Vi fikk skolereformer som tappert prøvde å skape enhet i oppdragelsesverket og bringe undervisningen i samklang med det omgivende samfunn og den rådende tidsånd. Det er bare rettferdig å yte vår skole den honnør at det ble lagt ned et verdifulle arbeid i dette, og at den oppvoksende slekt lærte bedre å forstå det som hendte i historie og samfunn.

Men nettopp gjennom sin trofaste tilpasning til tiden kom skolen også til å gi uttrykk for dens mangel på sjelelig innhold. Man talte høytidelig om en «skole for livet». Men hva mente man med «livet»? Man tenkte på det «praktiske liv», på kampen for til-værelsen og på skolen som middel til å dyktiggjøre de unge i et yrke. Fra grunnskolen og opp til den høyeste universitetsutdannelse kunne man tydelig merke dette nøkterne, men ensidige nyttesyn på oppdragelsens mål. Få eller ingen tenkte på at skolen også har den oppgave å innvie de unge i en åndelig verdiverden, som kan gi dem indre uavhengighet av skjebnens vilkårlighet, motstandskraft i sorg og rikdom i lykke. Det ble en skole uten ånd, uten kjerne og mål, og uten levende dannelsesideal.»

Allmennlærer- og faglærertradisjonen

Eit anna og beslekta spenningsforhold var forholdet mellom folkeskulen sin seminaristiske folkedannings- og allmennlærertradisjon og den høgre skoles og universiteta sin akademiske faglærertradisjon. Ei ekspertgruppe som blei nedsett av regjeringa for å sjå

på lærarrolla, uttala i 2016 at dette motsetningsforholdet «tilsynelatende er i ferd med å bli definitivt overskredet:

«Reformer av grunnskolelærerutdanningen, med økende vekt på fordypning av undervisningsfagene, forskningsbasert undervisning og akademisk merittering av lærerutdannerne, har bragt den stadig nærmere lektorenes universitetsbaserte utdanning.» Ekspertgruppa legg elles vekt på eit viktig poeng: Lærerutdanninga skjer både på studiecampus og i praksisfeltet. Det representerer viktige utfordringar:

«Man må bli seg bevisst at lærerutdanning foregår på flere arenaer, og at lærerutdannerne følgelig ikke bare befinner seg på campusene, men også i skolene der rektor har et ledelsesansvar. En sentral forutsetning er styrket gjensidig aksept av hverandres kompetanser og villighet til å bygge broer mellom de ulike læringsarenaene – gjøre teorien mer praksisnær og praksis mer teorinær.»

Kunnskap som «lagervare for fremtidig liv»

Fordi skulen sitt oppdrag alltid er å løfta nye generasjonar opp slik at dei ser lengre fram enn rundt neste sving, må den alltid vera i reformmodus. Det må også gjelda lærerutdanninga. Den allmennlærerutdanninga eg fekk som student i Volda frå 1969 til 1972, var fagleg solid nok på den tida. Men den ville på ingen måte halda mål som kvalifikasjonsgrunnlag for å møta dei faglege og pedagogiske utfordringane i dag.

For over 50 år sidan lytta ei heil verd med undring til ei lita og svært spesiell jente frå nabolandet vårt i aust. Barbro Karlen er i dag midt i 60-åra. Ho var berre så vidt starta på læringslivet sitt då læraren fann følgjande spørsmål formulert med sirleg småjentehandskrift i skriveboka: ”*Vi går i skolan för att lära oss att läsa, skriva och räkna, men vem lär oss att leva?*”

I den nye generelle delen for grunnopplæringa er «*Livsmeistring*» kome inn som tverrfagleg tema. Det minner meg om den tyske pedagogen Klaus Molle-
nauers viktige postulat: «Det følger ansvar med det å skulle velge ut kunnskap som skal være lagervare for fremtidig liv.»

Mykje kunnskap er datostempla. Men skule og lærarutdanning må også ha kunnskap som er meir eller mindre tidlaus, som skal fungera som «lagervare» for framtidig liv uavhengig av om vi skriv 1960, 2019 eller 2040.

«Du som er lærer skal vite at du gjør Norges kanskje viktigste jobb», sa Erna Solberg i nyttårstalen sin i 2014. Utsagnet set også lærerutdanninga sitt mandat i perspektiv. Å utdanna og danna for samfunnets kanskje viktigaste jobb!

«Menneskeyrke» med allsidig pedagogisk kompetanse

Underevs i arbeidet med å utforma ei ny lærerutdanning på masternivå i 2016 kom det eit opprop til Regjeringa signert 1600 norske fagfolk. Ein av initiativtakarane, pedagogikkprofessor Arne Jordet, skreiv mellom anna:

«Regjeringen overser funnene i skoleforskningen som slår fast at læreryrket stiller større krav til lærernes kompetanse enn det å beherske skolefag. Forskningen viser at læreryrket primært er et «menneskeyrke» som hviler på tre søyler: Foruten faglig-didaktisk kompetanse må lærerne også ha emosjonell og relasjonell kompetanse. For det tredje løfter også forskningen fram lederrollen – gode lærere er også gode ledere.»

Dei førsteklassingane som starta på skolen i august i 2019, skal for alvor stiga inn og ta medansvar i det vaksne samfunnet tidlegast på 2030-talet. Dei blir utdanna og forma av lærarar som treng ein annan fag-

leg bagasje og har ein annan status og ei anna profesjonsforståing enn det frøken Johnsen og Knut Aksnes hadde på 50- og 60-talet, og eg sjølv hadde som lærar på 70-talet.

Kanskje er min barndoms lærarinner og lærarar ein utdøyande rase? Det er i seg sjølv eit interessant og spennande spørsmål. Men også dagens og morgondagens skule, og derfor også lærarutdanninga, må tilby profesjonelle skuldrer som er breie og stø nok til at alle slags «dvergar» kan klatra opp, sjå langt fram, læra og ha mot og tru nok på seg sjølv til å meistra livet og vera konstruktive aktørar på ulike samfunnsarenaer.

«Levende barn – ikke bare små hoder»

Lærarutdanningspioneren Erling Kristvik frå Volda uttrykte for om lag 80 år sidan:

«Verda står ikkje still lenger. Farten er tvertom færuande. Vi misser reint pusten stundom. Tinga held på

å springa frå oss. Vi treng ein ungdom som ikkje står handfallen og ser på, let alt skura eller på førehand jamrar seg over all undergangen. Vi treng ein ungdom som går aktivt inn i hendingane, vinn herredømet over vilkåra og realiserer sine beste draumar. I draumen bur framtida.»

Med eit meir moderne språk tenkjer eg at Kristviks ord kunne ha vore skrive inn i den nye og ferske generelle delen av læreplanen. Formuleringane seier noko treffande om skulen og lærarutdanninga sitt tidlause samfunnsmandat, uavhengig av gradsstruktur og læreplanar. Jens Bjørneboe si formulering om læraren sitt kall kan vera eit nyttig supplement:

«Hans gjerning er å omgås hele, levende barn – og ikke bare små hoder. Derfor krever lærerkallet av ham at han også selv skal møte fram som et helt og levende menneske, ikke bare som et noe større hode.

Så enkelt, og så vanskelig, er det å være lærer.»

Viktig å ha motiverte sjukepleiarar og lærarar

AV SIGMUND SUNNANÅ

Innlegg i Stavanger Aftenblad 4. juni 2021

Under pademien har sjukepleiarar og lærarar måtta stå i fremste linje. Når mange andre har kunne sete trygge på sine heimekontor, har sjukepleiarane måtta ta seg av pasientar, også med Covid 19. Lærarane har møtt store utfordringar i arbeidssituasjonen sin, og dei har vore særleg utsette for smitte i nærkontakt med barn, unge og vaksne. Sjukepleiarane og lærarane har fått mykje ros for innsatsen sin både av regjeringa og av «folk flest», men når det er spørsmål om lønn, har styresmaktene så lite å gi at det blir streik.

Eg synest dette er dårleg personalpolitikk. Både

sjukepleiarar og lærarar jobbar med menneske. I desse yrka er det viktig å ha motiverte medarbeidarar med godt humør, innsatsvilje og som trivst i yrket sitt. Endå om Unio og KS ikkje blir einige i forhandlingar, synest eg at i denne ekstraordinære situasjonen kunne regjeringa gitt ein økonomisk kompensasjon til desse yrkesgruppene. Under pademien har regjeringa gitt mange økonomiske stimuleringspakkar til så mange at ho godt kunne spandert ein «pakke» på sjukepleiarane og lærarane også. Samfunnet vårt er ikkje tent med å ha mange demotiverte og misnøgde sjukepleiarar og lærarar.

Bør elevene bruke lærernes etternavn – og ikke kun fornavn?

AV INGE BØ

I min barndom lærte vi å tiltale alle voksne vi ikke kjente, med ‘De’ og ‘Deres’; særlig gjaldt det de eldre. Til en gammel dame måtte vi f.eks. ikke si: «Hei, du, e’ denne paraplyen din?» Vi måtte si: «Unnskyld, men er dette Deres paraply?» Det hørte til tidens dannelse – også kalt «folkaskikk».

Et annet eksempel: Hvis du skrev et brev til byens ordfører i 1950, begynte du brevet slik: Ordfører Magnus Karlson, Nygaten 17, 4000 Stavanger. Under skrev du ‘Herr Ordfører’ samt en overskrift om hva saken gjaldt. Så kom en tekst (uten skrivefeil) og en avslutning med ‘Ærbødigst’ og ditt fulle navn.

Vil du ha kontakt med ordføreren i dag, sender du et e-brev uten stedsangivelse, uten dato og uten overskrift. Du starter med et tjomslig ‘Hei, ordfører’ og avslutter med navnet ditt, men uten underskrift.

Jeg kaller det som har skjedd, «avformalisering». Det begynte vel egentlig i 1960-årene. Med det mener jeg at vi er blitt mindre formelle enn vi var i «gamle dager» – på mange plan, inkludert det offentlige. Ringer du eksempelvis et statskontor i dag, kan du risikere at sentralbord dama svarer ‘Hallo, det er Esther, Statens skattekontor’. Skal du da presentere deg med fornavnet ditt, eller hva?

Jeg registrerer også at omtrent alle de henvendelser jeg får – som e-post – fra offentlige etater, organisasjo-

ner og bedrifter (i form av reklame), starter med ‘Hei, Inge!’ og avsluttes med et fornavn pluss en svaradresse. Det svekker dannelsen og den respekten vi bør vise hverandre, og særlig den respekten vi – i henhold til folkeskikk – bør vise øvrighetspersoner. Det svekker også den avstanden vi ønsker til offentlige etater, organisasjoner og reklame.

Avformaliseringen har også nådd skolene. Her er noen eksempler som mange eldre vil kjenne seg igjen i. Da jeg gikk på gymnaset (Kongsgård fra 1948 til 1953), måtte vi si ‘De’ til lærerne – de var lektorer med akademisk bakgrunn. Ideologien var respekt og avstand. Lektorene sa imidlertid ‘du’ til oss. Men de brukte (nesten alltid) bare våre etternavn – også når det gjaldt jentene. Så når lektor Eikrem ropte ‘Olsen’ fram til tavla, var det Eldbjørg han mente. Det syntes vi var rart. Den gang var det også vanlig – iallfall på de større byskolene – at de ansatte brukte etternavn seg imellom, men gjerne også slik at kvinnelige lærere som var gift, ble titulert med ‘Fru Trane Hansen’.

I folkeskolen som det het tidligere – var det litt annerledes. Der ble de kvinnelige lærerne enten titulert med ‘frøken’ eller ‘fru NN’ og de mannlige lærerne med ‘lerar’ eller etternavn. I dag er det omtrent gjennomført at elevene kun bruker lærernes fornavn. «Johanna, kan du komma og hjelpa meg!» eller «Oscar, eg får’kje te

det regnestykket eg holde på med.» Blant kollegaene på de fleste skoler er det også blitt regel at lærerne er på fornavn med hverandre.

For å unngå misforståelse la det være sagt at mye av det som ligger i uttrykket «avformalisering» er ønskelig. Vi er f.eks. glade for at vi ikke lenger slår om oss med 'De', 'Deres' og yrkestitler. Jeg er også av den oppfatning at ved enighet om å bruke fornavn i nærmiljø og på arbeidsplasser kommer vi nærmere hverandre som *hele* mennesker. Ved bruk av fornavn blir vi også flinkere til å respektere hverandres identitet og væremåte. Dette skaper større trygghet og trivsel i våre samvær.

Mitt spørsmål er imidlertid om barn i grunnskolen og på videregående bør bruke etternavn på sine lærere og ikke kun fornavn. Spørsmålet har sin bakgrunn i det vi hører i samtale med lærere, og som vi også leser om i pressen, at disiplinen, roen i klasserommet samt respekten for læreren, er svekket siden 50–60-årene.

Bruker vi en persons fornavn, så innebærer det gjensidighet og en type balanse eller likhet i status. Slik er det ikke i klasserommet. Der er den voksne i rollen som lærer: Læreren er eldre; han/hun kan og vet mer. Læreren skal vises respekt. Men læreren skal samtidig være den enkelte elevs trygge voksenperson som sprer kunnskap, omsorg og støtte. Han/hun er ikke ment å være den enkeltes kamerat. Det skal elevene være for hverandre.

Igjen for å forebygge misforståelse: Jeg er overbevist om at de fleste lærerne i dagens skoler evner å skape klassemiljø hvor tingene fungerer – også der elever og lærere er på fornavn. Jeg tror bare at det ville bli *lettere* å skape et ideelt, pedagogisk miljø ved å «formalisere» omgangsformen. Det vil bli mer ro, stil og indredisiplin i klasserommene.

Språk, dialekter og sosiolekter i bruk og bevegelse

AV INGE BØ

DEL I. Hvordan bokmål og nynorsk ble til

Begynnelsen var et nordisk fellesspråk. I vikingetid og høymiddelalder hadde skandinavia – samt Island og Færøyene – et *felles* språk. Men så begynte språket å spaltes. Forskjellene var likevel så små at alle forsto hverandre.

Dansk språk blir obligatorisk. Skriftspråk var lite utbredt. Det var først på 1000-tallet at det latinske alfabetet – med sine bokstaver – kom til Norge, mest knyttet til religiøse skrifter på latin. Analfabetismen var imidlertid omfattende. Stort sett var det bare prester og folk i høyere sjikt som kunne lese og skrive. Dette var en av årsakene til at det norrøne skriftspråket gradvis endret seg i årene etter svartedauden (1349-50). Under veis endret også talespråket seg. Men etter at Norge på slutten av 1300-tallet ble del av Danmark, brukte unionskongene bare dansk – også i saker som gjaldt Norge. I tillegg fikk danske menn verdslige eller kirkelige embeter i Norge. All trykk og tale ble på dansk. Dansk ble urbant og ga status, og den norske landsbygda tok etter. Vi regner likevel med at dialektene ut på 1500-tallet lignet gammeldagse bygdemål.

Reformasjonen innføres i 1537 og får langsiktige følger for språkbruken. I 1550-årene kom Bibelen på dansk. Bibelen skulle være tilgjengelig for alle, men for

å oppnå dette, måtte alle lære å lese. Etter *Kirkeordnansen av 1609* skulle klokkerne «undervise de unge Bønderfolk udi Børnelærdommen og Chatekisme én Gang om Ugen ...». Av mangel på brukbare klokkere ble denne bestemmelsen imidlertid sjelden gjennomført.

For å bøte på dette innførte den pietistiske kong Christian VI i 1736 obligatorisk konfirmasjon. Det ble lovfestet at alle i løpet av sin ungdomstid skulle konfirmeres gjennom en offentlig eksamen i den kristne tro. Grunnlaget for hva konfirmentene skulle kunne, var samlet i biskop Erik Pontoppidans bok fra 1737 *«Sandhed til Gudfrygtighet, udi en eenfoldig og efter Muelighed kort, dog tilstrekkelig Forklaring over Sal. Doct. Mort. Luthers liden Cathechismo, indeholdende alt det, som den, der vil blive salig, har behov, at vide og giøre»*. Boken inneholdt 759 forklaringer på bibelske tekster, og under eksaminasjonen i kirken måtte konfirmenten kunne gjengi disse ordrett.

I flere tiår ble konfirmasjonen en juridisk nødvendighet for full inntreden i det voksne samfunn. Ingen kunne avtjene militærtjeneste, gifte seg, være fadder eller vitne i retten uten konfirmasjonsattest. Og dersom man ikke hadde møtt til konfirmasjon innen fylte 19 år, kunne man straffes med tukthus eller gapestokk. Om konfirmenten ikke besto den offentlige eksamen, måtte han/hun konfirmeres på nytt det påfølgende år.

Nå *måtte* alle lære å lese. Dermed innførte Christian VI i 1739 – som det første land i verden – obligatorisk skolegang. Den kom først som omgangsskole og bare på landsbygda og varte fra 7-årsalderen til eleven kunne konfirmeres.

Barn får bruke sitt eget språk. Innføringen av obligatorisk skole gikk tregt: Det var skralt både med hensyn til utstyr og lærere. Dessuten saboterte bøndene; de ville ikke betale og ville heller ha barna i arbeid på gården. På Tasta fungerte skolen som omgangsskole helt til 1853. Da sto det første skolehuset på Nord-Jæren ferdig. Til år 1830 leste elevene kun Bibel, Psalmebog og Pontoppidans forklaring – alt på dansk, og helt til 1900-tallets begynnelse var dansk det offisielle språket i all litteratur inkludert skolens pensum.

I tillegg til dette var lærere og elever pålagt å bruke dansk i tekst og tale så lenge de var på skolen. Slik ble de presset til å undertrykke sitt naturlige talemål som i sin opprinnelse var etterslep av norrønt. Først i 1850-årene fikk barna bruke egen dialekt på skolen. De *skrev* likevel på dansk inntil *landsmål* i 1885 ble likestilt med dansk. Men også etter likestillingsvedtaket ble dansk brukt mange steder inntil Norge fikk *riksmålet* i 1907, som ble det offisielle navnet på det norske skriftspråket til 1929 – etter dette kalt *bokmål*. Det utgikk fra dansk og har fortsatt mye felles med dansk. Samme år ble landsmål omdøpt til *nynorsk*. Som kjent har nynorsk sitt utspring i Ivar Aasens samling og systematisering av dialekter på landsbygda.

DEL II. Trekk og trender fram til i dag

Dialekter og sosiolekter. Norge har alltid hatt både dialekter og sosiolekter. Mens en dialekt er et talemål med store fellestrekk innenfor et større geografisk område – region, by eller grend, er en sosiolekt en variant av den samme dialekten innenfor et mindre område – en bydel, en ungdomsgruppe eller sosialklasse, f.eks. «de pene i byen» eller «arbeiderne på bruket». Sosiolektene dannes av kjønn, alder, sosial status og yrke. De er alltid i endring. Mediepåvirkning og kommunikasjon via nettet, mye flytting og reising gjør at talemålet endrer seg raskere enn før, og vi får færre, men mer regionale dialekter og sosiolekter.

Det som har skjedd i Stavangers nærområder, er at bymålet har fått spre seg og tynne ut opprinnelige dialekter og foreldede sosiolekter. Blant årsakene finner vi blant annet at gårdene i Stavangers nabokommuner – ved oppdeling – etter hvert ble så små at bøndenes barn søkte arbeid i Stavanger, men også det forhold at byfolk – fra 1920-årene – slo seg ned på «landet». Dette skjedde f.eks. på Indre Tasta, dvs. på områdene nær bygrensen. Der dannet det seg nabolag hvor fedrene jobbet i Stavanger, mens mødrene var hjemmearbeidende.

Dette fikk kultursosiologiske konsekvenser. Én av disse var at Indre Tasta fikk et sterkere preg av urbanitet – med utslag i større bruk av bymål og bykultur – enn Ytre Tasta, dvs. områdene nærmere Randaberg. I 1940 var det for eksempel en sosiolektgrense ved Smiene: Barns språkbruk på Ytre Tasta var nærmere jærdialekten. De sa 'sjå', 'skule' og 'heim', mens barn nær bygrensen sa: 'se', 'skole' og 'hjem'. Ellers var tasta-dialekten nokså lik den folkelige stavangerdialekten, en variant som skilte seg fra sosiolekten på Eiganes og

visse andre bydeler hvor folk snakket «pent», f.eks. på Våland.

Jentespråk, guttespråk. En annen språkgrense på Tasta fram til ca. 1960 var at jentene snakket «pent egenesspråk», mens guttene snakket «vulgært pedersgatespråk». Jentene sa 'hva er klokken?', 'rumpen', 'je reiste med bossen' og 'je må tisse', mens guttene sa: 'ka e'u?', 'rauå', 'eg tog byssen' og 'eg må pissa'. Tastajentene 'pusset nesen' mens guttene 'snøyd seg'. I dag er denne språkgrensen borte: Tastajenter født etter 1965 begynte å snakke slik deres brødre snakket – og gjør det fremdeles – også som 60-åringer.

Mor/far eller mamma/pappa? I gammel tid var det ikke uvanlig at barn tiltalte foreldrene i tredje person og med 'De'. Det er ikke utenkelig at barn på Tasta på 1700-tallet snakket til sine foreldre i tredje person – i ren ærbødighet. «Skal far ha mer kaffe?». I min barndom kalte alle barn og voksne sine foreldre for 'mor' og 'far'. På dette språkområdet har det skjedd et skifte: Barn født etter 1980 sier 'mamma' og 'pappa' fra barn av og resten av livet. Forskjellen mellom før og nå er markert: Hvis for eksempel et tastabarn i 1940-50-årene sa «mamma» – særlig ute blant folk – ble det oppfattet som babyspråk. Reaksjonen var spontan i form av erting – særlig hvis det var en gutt. I dag er 'mamma' og 'pappa' så alminnelige at det knapt fins unntak. Motsatt er 'mor' og 'far' så inngrodd hos oss i 1930–50-generasjonen, at vi reagerer med smil når voksne roper på «mamma» eller «pappa». Det lyder barnslig!

Gamle slektsbetegnelser forsvinner. Vi eldre overraskes også når vi oppdager at dagens unge ikke lenger bruker mormor, morfar, farmor, farfar. Jeg har også hatt

studenter som ikke kjente ord som moster, faster, farbror, morbror. Ordene synes å være på vei ut og erstattes av bestemor, bestefar, onkel og tante. Det nivellerer språket. De gamle betegnelsene har nemlig informasjon de andre mangler: I 1930- til 50-årene var det vanlig i mitt lokalmiljø å bruke ordene 'tante' og 'onkel' på våre foreldres venner – og ikke som ord for mors eller fars søsken.

Fornavn er kommet i skuddet. La oss også først se på andre endringer i familien: Jeg merker meg at mange – særlig unge – ikke bare bruker fornavn på foreldrenes søsken, de bruker også besteforeldrenes fornavn når de snakker om og med dem. Det kan tyde på økt intimitet og nærhet. Enkelte bruker også foreldrenes fornavn i samtale og omtale. Betyr det endring i rolleopplevelse, at de opplever sine foreldre som venner eller kamerater – snarere enn som mor eller far, mamma eller pappa? En annen iaktakelse gjelder det som har skjedd på omtrent alle arbeidsplasser – private som offentlige: Nå brukes bare fornavn de ansatte seg imellom, mens de for 50 år siden både var «Dis» og på etternavn. Bruk av fornavn er i dag også nokså vanlig brukt av sentralbordpersonell i private og offentlige bedrifter. Ringer du et departement, svares det «Esther», før du får bekreftet at du har ringt riktig departement.

Personlige pronomen som markerer høflighet og avstand, er borte. Også på dette området er det forskjell på før og nå. Vi – barn av 30- til 50-årene – lærte å si 'De', 'Dem' og 'Deres' til voksne vi ikke kjente, eller som vi hadde lært å respektere – særlig overfor eldre og folk i visse posisjoner. Da jeg gikk på Stavan-ger katedralskole (Kongsgård) fra 1948 til 1953, var det «dødssynd» å tiltale lærerne med 'du', mens de sa 'du' til oss og brukte etternavn. Så når en lektor kalte

Olsen fram til tavla, var det Eldbjørg han mente. Det syntes vi var underlig.

Klær og påkledning formidler budskap. At klær, påkledning og moter sier noe, er folk intuitivt klar over. En dyr og vakker pels forteller ganske mye. En 80-åring som går tur rundt Store Stokkavatnet (8,4 km) i treningsdrakt, vil gjerne at klærne skal fortelle om egen sprekhet. De fleste kjenner Margrethe Munthesangen «Nei, nei gutt, dette må bli slutt! Ikke storme inn i stua før du har tatt av deg lua» For gutter og menn var det i min barndom forbundet med grov uhøflighet å stime inn til naboen med lua på. I dag synes ikke dette å gjelde lenger. Vi ser f.eks. unge menn – innendørs, til og med i intervju foran tv-kamera og i Lindmos fredagsprogram – sitter med caps'en på og ofte med skyg-

gen dreid bakover. Det mest ekstreme jeg har opplevd i så henseende var under en barnedåp hvor en av fadderne sto med strikkelua nedover ørene. Jeg er usikker på hva gutter og menn med lua på innendørs og foran døpefonten ønsker å formidle.

Språk endres. I områder med innvandring dukker det opp nye språknyanser, og i 50 år har engelske gloser fått faretruende sterk utbredelse i norsk språk. Folk sier nå 'deadline'. Vet de ikke at det heter 'tidsfrist' på norsk? Her står Norge foran en formidabel utfordring: Vi klarer ikke å stoppe språkutviklingen – den drives av tyngdekrafta. Men det vi kan og bør gjøre, er å bruke og verne om bokmål, nynorsk og samisk som levende språk samt å bevare våre dialekter. Det gir mangfold og skaper trygg identitet.

Blekkhuset

AV JORUN ESPEDAL

– skrevet mens hun var elev på Bjerkely folkehøgskole 1957

Det var mens jeg gikk i 2. klasse dette hendte, som jeg skal fortelle om.

Jeg stod ute på gårdsplassen et frikvarter. Jeg kan enda den dag i dag huske hvor glad og tilfreds jeg følte meg. Jeg hadde liksom blitt litt eldre. Det gikk gjennom meg av spenning hver gang jeg tenkte på det store som skulle skje. Men når jeg tenker riktig nøye etter, så kan jeg huske ei av de store jentene på skolen spurte meg hånlig hva jeg stod og lo av. Hun skulle bare ha visst at i neste time skulle jeg lære å skrive med blekk.

Jeg hadde fått helt nytt penneskaft. Det var en nydelig grønn farge på det. Pennesplitt hadde jeg og fått. Endelig ringte skoleklokka. Sammen med de andre sprang jeg inn. Da vi kom inn i klasserommet, kan jeg huske hvor fælt to gutter slåss. De brydde seg visst ikke stort om at de skulle lære å skrive med blekk.

Lærerinna kom inn med et stort Brett fullt av nye fulle blekkhus. Hun ble naturligvis sint på de to guttene som slåss og holdt en skjennepreken. Jeg trodde aldri det skulle ta slutt. Skal ikke lærerinna dele ut blekkhusene, tenkte jeg for meg sjøl. Kunne ikke disse guttene få sitte igjen og la oss få begynne.

Endelig så det ut som hun skulle dele ut blekkhusene. Hun begynte i andre enden av rommet, og followig fikk jeg mitt sist, for jeg satt på første benk nærmest vinduet. Endelig sto jeg med blekkhuset for første gang i min hånd. Jeg så på det og holdt det opp mot vinduet. Det skinte så fint i blått. Det var som en klar stjerne

på en blå himmel. Jeg satte blekkhuset fra meg i hullet på pulten som var reservert til blekkhus. Der hadde det bestandig før ligget blyantspisser. Men de var nå omhyggelig fjernet et par dager i forveien.

Penneskaftet og pennesplitten kom fram. Lærerinna delte ut nye skrivebøker med linjer. Så kunne jeg endelig begynne å skrive. Jeg duppet pennesplitten ned i blekkhuset og la forsiktig i vei. Jeg syntes splitten satt litt for løst i holderen. Jeg tok splitten med fingrene og skjov den bedre på. Fingrene ble helt blå. Men hva gjorde vel det? Det var forresten bare bra det, for nå kunne de andre se at jeg hadde lært å skrive med blekk.

Første linja gikk ganske bra. Men det lignet ikke min skrift, for det var så takkete bokstaver. Det gjør ikke noe tenkte jeg. Det ordner seg nok, bare det får tørke. Men bokstavene forble stygge. Det var ikke så lett å skrive med blekk som jeg trodde.

Så skjedde det noe jeg aldri kommer til å glemme. Jeg kan ikke riktig huske hvordan det skjedde. Men blekkhuset veltet. Blekket fløt over den nye fine skriveboka. Det ble en stor blå flekk på boka. Lærerinna så hva som skjedde og kom hylende mot meg, imens hun holdt hendene for øynene, som om hun var redd for å se hva som hadde skjedd. Der satt jeg og var som en rød pion. Så ulykkelig hadde jeg ikke følt meg noen gang. Nå satt jeg der med en stor, blå flekk på den fine nye boka mi. Jeg syntes flekken lignet en hånd som strakte seg etter meg. Med ett satte jeg i å gråte. Jeg ville aldri

mer skrive med blekk. Penneskraftet skulle jeg kaste langt vekk – kanskje brenne det, for da var jeg sikker på at det ble borte.

Hvordan lærerinna fikk meg til å skrive mer med blekk, kan jeg ikke huske. Men jeg tror hun lovet meg en hel stjerne i boka før jeg skrev videre. Stjerna var det beste jeg kunne få.

Boka har jeg gjemt på. Jeg har den dag i dag. Noen ganger tar jeg den fram og ser på den blå flekken. Den er blitt mørkere ettersom tiden er gått.

En ting er jeg sikker på og det er at jeg må bli temmelig gammel og åreforkalket før jeg kan glemme hvordan blekkflekken ble til.

Kjell Espedal: Denne stilen er ei hending fra da Jorun Espedal som 8 åring gikk i 2. klasse på Kirkekretsen skole i Åsnes kommune. Hun var lærer i 35 år på Kvalleberg skole i Stavanger. Nå er hun på sykehjem. Jeg har funnet fram alle hennes stilebøker hun har skrevet fram til hun startet på lærerskolen. Når jeg besøker henne tar jeg med ei stilbok og leser en eller flere stiler hun har skrevet. Selv om minnet er for det meste borte, så virker det som hun kjenner igjen innholdet i stilene (det er fortellinger fra rundt 1950/1955). Hun ber stadig om jeg må lese mer. Siden hun enda har litt språk, hender det at hun leser noe selv – for det kan hun enda.

Lekser og ukeplaner i dagens skole

AV SISSEL ØSTREM

Barna kommer nå hjem fra skolen med ambisiøse og tydelige planer for uka som kommer. Alt som skal skje og gjøres er nedskrevet, og arbeidsdelingen er gitt fra skolens side. Det går ikke an for verken foreldre eller elever å skylde på at «de ikke visste». Det var nemlig mulig i mi tid som elev da ikke en gang spritduplicatoren var oppfunnet og masseutsendelser til heimen derfor var umulig. Da kunne vi unnsnippe en del belastninger ved å si at vi ikke husket eller ikke visste, og det kunne noen ganger være en effektiv beskyttelse fra skolens krav.

Typisk for dagens lekse/ukeplaner er at de alltid uttrykker mål for uka. Det er det ikke noe galt i, for skolen har alltid hatt formål og mål, og det kan være greit for både elever og foreldre å vite hva oppmerksomheten er rettet mot i den aktuelle uka. Det som kan problematiseres og kritiseres er når disse målene blir uttrykt i et språk som verken elever eller foreldre finner mening i, eller når det dreier seg om bare resultatmål.

Et par eksempler på slike mål følger under¹:

«Jeg kan sortere informasjon og finne strategier for å løse tekstoppgaver» (2. klasse).

«Jeg kan bruke omgruppering og oppstilling til addisjon og subtraksjon» (3. klasse).

Mål uttrykt som 'jeg kan ...' viser at det er resultater

hos elevene som målgiverne er opptatt av. Men vil 2. eller 3. klassingene forstå hva det er de skal kunne? Og de fleste vil vel tenke at dette handler om kunnskapsområder som vi arbeider med over lang tid og bare har en aning om vi nærmer oss eller ikke, altså såkalte prosessmål. Og i en inkluderende skole som skal favne om alle barns behov, må vel slike resultatformuleringer være et paradoks og slett ikke i overensstemmelse med kravet om tilpasset opplæring?

Jeg innbiller meg at også foreldre vil stille seg nokså uforstående til hva slike formuleringer egentlig formidler, og sannsynligvis bidrar de mer til fremmedgjøring enn til elev- og foreldreengasjement.

Det kan også se ut som om foreldre i større grad enn før blir gjort ansvarlige for resultatoppnåelsen i skolen. For i min tid som elev var skolearbeidet en sak mellom læreren og oss elever. Under følger et par eksempler fra egne undersøkelser av ukeplaner som uttrykker forventninger til foreldre:

«Denne uka har vi hatt som mål at elevene skal lære seg hel og halv time på klokka. Vi ber foreldrene til de elevene som ennå ikke har forstått dette om å følge opp dette hjemme.»

En annen lekseplan skrev som mål: «Jeg kan trekke mening ut av tekst».

Beskjeden til foreldrene lød: «Målet denne uka er å trekke mening ut av tekst. Dette er vanskelig for elev-

1 Hentet fra leserinnlegg av Gunhild Nohre-Walldén. VG 9/1.17

ene, og det er derfor viktig at foreldrene hjelper elevene med dette hjemme.»

Når foreldre blir pålagt lekser for å fullbyrde skolens resultatmål, er det vel ikke rart at det oppstår minst tre ulike grupper på face book: A) Ja, til forsøk med leksefrie skoler, B) Nei, til lekser og C) Leksefrie familier.

Disse gruppene har forskjellige agendaer og argumenter for sine agendaer, men de har det til felles at de syns skolens pålegg om lekser tar for mye tid fra hva foreldrene mener er et normalt familieliv.

Lærerne på sin side må finne seg i å arbeide i en skole der målbare resultater teller mer enn noen sinne, og de må akseptere at klasser, skoler, kommuner, fylker og nasjoner blir sammenlignet når det gjelder resultater. De må også finne seg i at resultatene blir offentliggjort i mediene og blir en del av hva Biesta (2010) kaller ligatabellindustrien i skolen. Lærere kan derfor bli fristet til å pålegge elevene lekser og ansvarlig gjøre foreldre i stor grad, dersom de tror at lekser er det som skal til for å klatre høyere opp på ligatabellen. For her blir ikke bare elevenes resultater offentliggjort, men implisitt er det også lærerne selv som blir målt.

Det er ikke lærerne som har funnet på dette, og tenkemåten har bakgrunn i politisk ideologi. Lærere er gjort til produksjonsarbeidere som står i samlebåndet for å skaffe bestemte resultater i NHO og OECD sin ånd. Denne ideologien har opphøyet konkurranse til noe sunt og nødvendig for såkalt bærekraftig utvikling. Og vi mister blikket for at mennesker helst lar seg motivere når de syns at noe er viktig og verdifullt. Det er mye som tyder på at lekser ser ut til å ha liten effekt på skoleprestasjoner (Hattie, 2006), mens foreldres utdanningsnivå ser ut til bety mer. Skolen kan ikke endre foreldres utdanningsnivå, men den kan endre sin leksepraksis, for lekser er ikke lovpålagt. Lekser er bare en rituell praksis der bidragene til læring er omdiskutert, mens praksisen koster mye påkjenning og stress i familier. Barneombudet har klar tale i denne forbindelsen og skriver på sin hjemmeside følgende til elevene: *Du har rett til å få lekser som er tilpasset deg. Skolen skal ikke gi for mye lekser, eller for vanskelige lekser. Enkelte lærer godt av lekser, mens andre elever ikke bør ha lekser.* Dessuten understreker Barneombudet at lekser ikke er lovpålagt og at det også går an å ikke gi lekser.

DEL II

LÆREPLAN OG LÆRARUTDANNING

Pedagogisk språk som sovemedisin

AV TOM HETLAND,

kommentator, tidlegare sjefredaktør i Stavanger Aftenblad

I 2011 skreiv skulemannen og lærebokforfattaren Egil Børre Johnsen eit essay om eit utdanningspolitisk dokument, stortingsmelding 22 (2010-2011). Den hadde tittelen «Motivasjon – Mestring – Muligheter» og handla om situasjonen på ungdomstrinnet i norsk skule.

Johnsen forsynte essayet med tittelen «Kunsten å skrive ingenprosa». Han stilte spørsmålet: «Hvorfor har det vært så smertefullt å lese dette dokumentet, som er en sakprosaisk høysang til fremskrittet?»

I 2015 las eg eit anna skulepolitisk dokument, innstillinga frå Ludvigsen-utvalet (NOU 2015:8, Fremtidens skole. Fornyelse av fag og kompetanser), dokumentet som har lagt grunnlaget for dei nye læreplanane som nå vert diskuterte. Og eg forstod kva Egil Børre Johnsen meinte.

Eg vil ikkje seia det var smertefullt å lesa innstillinga frå Ludvigsen-utvalet. Det gjer ikkje vondt å lesa ein tekst som nesten ikkje gir motstand, som er som eit såpestykke som glir unna så snart du trur du har festa eit grep.

Men det er ikkje spesielt godt heller.

Utflytande tale

Språkleg er innstillinga eit altfor godt eksempel på den stilen som etter kvart har blitt dominerande i offentlege utgreiingar, ikkje minst på skuleområdet, det som Egil

Børre Johnsen kallar «en spraglete ansamling av selv-følgeligheter, gjentakelser og tidvis inkonsekvenser. Forfatteren maner til handling som en annen general. Men talen blir så utflytende at infanteriet etter hvert får døde ører.»

Ludvigsen-utvalet kan for eksempel fortelja oss at «det skal utvikles et rammeverk for fagovergripende kompetanser, i første omgang som et verktøy for arbeidet med å utvikle de nasjonale læreplanene. Rammeverket kan i neste omgang utvikles til en veiledningsressurs som kommuniserer godt med sektoren og kan brukes på alle nivåer i grunnopplæringen.»

Rammeverk, verktøy, ressurs. Me anar at det ein eller annan stad der inne finst det eit menneske eller fleire, men det er sanneleg ikkje lett å vita kor.

Me får også vita at «opplæring som bidrar til at elevene utvikler faglig, sosial og emosjonell kompetanse i et samspill, må bygge systematisk på interaksjon og samhandling mellom lærere og elever og mellom elevene.»

Samspel må byggja på samhandling, med andre ord.

Kva det betyr når det står at «i implementerings-sammenheng kan eksamen være et virkemiddel for å bidra til at fagovergripende kompetanser prioriteres i opplæringen», har eg ein ørliten mistanke om, men det er gjort ein god jobb for å skjula eventuell meining.

Alle kompetansane

Komiteen har framfor alt forelska seg i ordet kompetanse. I tittelen blir ordet brukt i fleirtal, i og for seg ei nyskaping i norsk språk, men ein forstår etter kvart at det er nødvendig. Omgrepet blir brukt mellom 10 og 20 gonger per side i ulike samansetjingar som samhandlingskompetanse, sosial og emosjonell kompetanse, informasjons- og mediekompetanse, demokratisk kompetanse, kreativ kompetanse, profesjonskompetanse, vurderingskompetanse og min personlege favoritt: utvikling av bevegelseskompetanse, som minner sterkt om det me i mi tid på Sviland skule kalla for kroppsoving.

Eg er lei meg for at dette held på å gli over i harselasen. Men eg trur ikkje det er heldig for den utdanningspolitiske debatten at utgreiingar og programdokument som dette er førte i pennen i ein ullen og utydeleg fagsjargong, og der meiningane blir pakka inn i altfor tjukke lag med vatt.

Det pedagogiske paradokset

Det er ikkje lite av eit paradoks at pedagogane synest å gå i spissen for å dyrka denne typen språkbruk. Om nokon skulle formulera seg folkeleg og forståeleg, var det vel nettopp pedagogane? Og særleg i eit land som Norge, der skulen i det meste av vår moderne historie har vore eit viktig ledd i politiske program for demokratisering og folkeopplysning.

I storverket «De nasjonale strateger» (1998) skriv Rune Slagstad om fleire av dei store pedagogiske pionerane på slutten av 1800-talet og byrjinga av 1900-talet. Dei plasserte seg sentralt i det offentlege rommet, og hadde få problem med å uttrykkja seg slik at folk forstod: «Deres genre var fortellingen – klasserommets lille så vel som folkestevnets store forteljing,» skriv Slagstad.

Eg veit ikkje når det gjekk gale, og kvifor. Kanskje er pedagogikken, som andre profesjonar, blitt offer for byråkratiseringa av samfunnet, på denne sektoren først og fremst representert ved Utdanningsdirektoratet. Dei konfliktane me har hatt omkring New Public Management-systemet og målstyring, spesielt i Oslo-skulen, tyder på at skulen på lik line med helse, forskning, kulturliv og media er arena for ein dragkamp mellom fagmakt og administrasjonsmakt. Det er naturleg at dette også viser seg i språket. Men det er oppsiktsvekkjande dersom pedagogikken kapitulerer for den administrative språkbruken i så stor grad som det kan sjå ut til. Kva seier det i så fall om viljen til å hevda eigne faglege verdier og standardar i møtet med byråkratiet?

Kanskje har pedagogikken også meir og meir gått inn i seg sjølv og levd sitt liv i trygg avstand både frå praktiserande lærarar og samfunnet elles. Ein skal vera forsiktig med anekdotiske eksempel, men det er ikkje vanskeleg å finna lærarar som sukkar over det dei opplever som livsfjern skrivebordsteori, langt frå realitetane i klasserommet.

Det eine utelukkar ikkje det andre.

Pedagogiske pedagogar trengst

Men det er uansett synd, for skuledebatten treng engasjerte og tydelege innspel frå den pedagogiske vitskapen. Skulen er ein av dei få fellesinstitusjonane me har att, og innhaldet i skulen bør vera under stadig diskusjon både av fagfolk og lekfolk. Og dei to gruppene bør helst kunna forstå kvarandre.

Derfor ønskjer eg meg pedagogiske dokument i framtida som er nettopp det: pedagogiske. Eg ser fram til utgreiingar som ikkje er spekka med sjargong og moteord, og som inneheld meiningar det går an å forstå, og vera samd eller usamd i.

Eg ønskjer meg med andre ord færre avsnitt av

denne typen, der kvart ord og kvar setning i seg sjølv er forståelege, men der heilskapen blir ein ugjennomtrengeleg vegg av banalitetar:

«For å realisere utvalgets anbefalinger om fornyet innhold i skolen er det nødvendig med forankring hos alle aktører på alle nivåer. Utvalget anerkjenner at endringer i skolen tar tid, og at implementeringen må tilrettelegges på en måte som tar hensyn til en kompleks struktur med ulike aktører, kulturer og systemer. Der-

med må det etableres en implementeringsstrategi som viser til forskjellige faser og tidsaspektet i arbeidet og sørger for gjennomføring av parallelle prosesser. Planlegging, dialog og forankring, skolebasert kompetanseutvikling, etter- og videreutdanning og lokalt læreplanarbeid vil være av avgjørende betydning.»

«Den som leser noe slapt, blir selv slapp,» skriv Egil Børre Johnsen. Får me snart eit pedagogisk språk som vekker oss opp?

Historiefag, historiedidaktikk og historiebevissthet

AV JAN BJARNE BØE

Jeg er bedt om å si noe om fagdisiplinen historiedidaktikk. Dette har vært et omdreiningspunkt i arbeidet mitt i Stavanger lærerhøgskole/Høgskolen i Stavanger/Universitetet i Stavanger i mange år – fra 1975 til 2013.

Hvordan finner læring sted? «Læring» er enkelt sagt endring i menneskers personlighetsliv, som endret atferd og/eller som en indre opplevelse. Historiedidaktikk er studiet av «møtet» mellom fortiden og dens brukere. Fortiden framtrer på mange måter, brukerne er av mange slag, og følgelig vil «møtet» med fortiden være forskjellig.

Historiedidaktikken slik den blir oppfattet i dag, er forskjellig fra det man la i begrepet for tredve-forti år siden. I fortrengt form var blikket den gang rettet mot eleven og klasseromsundervisningen hvor ett av målene var at eleven skulle utvikle kunnskap og ferdigheter i faget slik faget ble forstått av faghistorikerne. Fokus var på skole, fag og undervisning, og hvor læreren og læreboken var fasiten på de spørsmål elevene arbeidet med.

I dag er fokus i historiedidaktikken på *historiebevissthet*. Fortsatt er elevens arbeid med skolefaget historie viktig; fortsatt er den historiske sannhet et mål for skolearbeidet; fortsatt står læreren sentralt i gjennomføringen av det elevene skal arbeide med. Men med begrepet historiebevissthet kom en ny dimensjon i tillegg: Vekten ligger ikke lenger på lærerens

undervisning, men på elevens læring. Utgangspunktet for undervisningen er de holdninger, oppfatninger og kunnskaper som elevene bringer med seg. Det er ikke lenger bare historikernes faglige fortellinger som blir lyttet til; også de flyktige beretningene i massemediene og elevenes egne opplevelser av sin egen og andres fortider er trukket inn i skolens virksomhet. Men som en konsekvens av dette framtrer konflikten mellom det historisk sanne og det kulturelt nødvendige – mellom sannhet og mening. Og denne konflikten vil også framtre i klasserommet.

Historiedidaktikk forstått som historiebevissthet forutsetter at elevenes *livsverden* trekkes inn i skolens planlagte undervisning. De er ikke bare elever, men også barn og unge med et liv utenfor skolens rekkevidde.

Utviklingen av historiebevissthet er ikke en avsluttet prosess den gang man forlater skolen. Modifiseringen av historiebevissthet foregår i alle aldre. Som et livstidsprosjekt inngår historiebevissthet i den generelle sosialiseringen i samfunnet og står på linje med utviklingen av andre kulturelle aspekter. Den diffuse talen om at historiedidaktikken ikke bare aktualiserer skolen som forskningsfelt, men også hele samfunnet, kan risikere at problematikken blir for allmenn. På den andre siden kan nettopp det breie perspektiv ved sosialiseringen åpne for det allmenne og dermed det sammenlignbare ved utviklingen av historiebevissthet.

Møte med fortiden er ofte ikke tilfeldig, men skjer gjerne ut fra bestemte formål eller hensikt, for eksempel når man besøker minnesteder hvor viktige hendinger en gang for lenge siden fant sted. Slik sett lever fortiden i nåtiden i kraft av den bruk man gjør av fortiden. Fortiden kan brukes på ulike måter og med ulike motiv, og bruken kan ha flere funksjoner. Fortidsbruken avspeiler hva man synes er viktig og riktig – og det motsatte: Det man synes er forkastelig og nedrig, blir heller ikke markert men overlatt til glemselen. Fortidsbruken forteller dermed noen om verdier og standpunkter. Historien er ikke noe som eksisterer i kraft av seg selv, men er en konstruksjon ved at bestemte deler av fortiden blir satt sammen på en slik måte at fortiden gir mening. Kort sagt: «Møtet med fortiden» består ofte av de fortellinger om fortiden som oppleves som meningsfulle, naturlige, selvsagte eller innlysende.

Disse fortidsfortellingene uttrykker de kulturelle verdier som barnet og den unge skal tilegne seg. De fleste av disse verdiene framtrer ikke som kunnskap i snever forstand, men mer som holdninger og oppfatninger. Læring av disse verdiene er som breie prosesser. Etter hvert som denne tilegnelsen finner sted, blir individet gradvis innforlivet i denne kulturen og ser den som «sin egen». Mange av holdningene og oppfatningene dreier seg om hva fortiden «var», hva nåtiden «er» og hvilke perspektiver man har på framtiden – det vil si det vi kaller for historiebevissthet.

Det sentrale spørsmålet er hvordan historiebevissthet utvikles og styrkes hos eleven. Her inngår flere komponenter, stundom parallelle og gjensidig støttende, men også motstridende og konfliktfylte. Som en helhet kan vi kanskje identifisere komponentene, men langt vanskeligere er det å avgjøre den betydning hver enkelt av dem har. Dertil kommer at noen komponenter

først er kraftfulle på et seinere tidspunkt, etter at elevene har forlatt skolen. Likevel – på tross av all usikkerhet – kan vi peke på visse forhold som spiller en rolle i hvordan elevenes historiebevissthet blir utviklet. Eller mer presist: Vi kan peke på bestemte *kunnskapsområder* som kan kaste lys over hvordan historiebevissthet utvikler seg.

Sagt med én utpust har vi behov for å forstå faghistoriens teori og empiri, brukernes individuelle og kontekstuelle forutsetninger, og de pedagogiske og organisatoriske forhold som har betydning for deres møte med fortiden. Vi har med andre ord behov for kunnskap på følgende områder:

- Kunnskap om hvordan og hva elevene tenker og opplever, hvordan de forstår seg selv og andre, og hvordan den «ytre» verden preger deres «indre» verden.
- Kunnskap om hvordan vitenskapene forstår fortid og nåtid, og hvilken funksjon historiefaget har i dagens samfunn.
- Kunnskap om hvordan fortiden framtrer i daglig bruk, og hvilken rolle fortiden spiller for enkeltmennesket og kollektivet.
- Kunnskap om hvordan kommunikasjon foregår, og hvordan kommunikative ferdigheter kan oppøves hos elevene.
- Kunnskap om hvordan skolen er lagt til rette, og hvordan lærere selv kan planlegge undervisning og læring for å utvikle elevenes historiebevissthet.

Å forstå hva «møtet med fortiden» innebærer, må man hente kunnskap fra flere fag, som historie, sosialantropologi, sosiologi, psykologi og pedagogikk. Kunnskapene er så omfattende at man vanskelig kan besitte

annet enn deler av dem! Historiedidaktikk har med andre ord endret seg fra å være et hjelpefag for pedagogikken til å bli et selvstendig fag på linje med andre historiedisipliner som har behov for en rekke hjelpefag. Pedagogikk er blitt ett av hjelpefagene.

På denne bakgrunn stilles lærere i historiefaget overfor kanskje større oppgaver enn lærere i andre fag. I alle fall – lærere i historiefaget forvalter sannsynligvis skolens viktigste oppgave!

Tvil om det nye fellesfaget vil kunna bli ein suksess

AV SIGMUND SUNNANÅ

Innlegg i Stavanger Aftenblad 8. april 2021.

Regjeringa har lagt fram ei stortingmelding om vidaregåande opplæring. I eit innlegg i Stavanger Aftenblad 31. mars inviterer statsråd Guri Melby til ein brei debatt om fellesfaga på studieførebuande linje. Ho startar innlegget sitt med det grunnleggjande spørsmålet: Hvordan skal vi bruke 30 skoletimer i uka best mulig for å ruste dagens ungdom både på studier, arbeidsliv og selve livet? I generasjonar før vår er det blitt stilt spørsmål med nokolunde same innhald utan eintydige svar og sameinte konklusjonar. I stortingmeldinga prøver regjeringa å gi svar som er tilpassa vår tid.

Nytt fellesfag

Det som vil skapa mest debatt, er forslaget om at berre norsk, engelsk og matematikk skal vera obligatoriske fag. Historie, samfunnsfag, religion, geografi og naturfag skal ikkje lenger vera obligatoriske. Tema frå desse faga skal inngå i eit nytt fellesfag om demokrati, likestilling og vitskapleg tenkjemåte. Elevane skal lære om miljøvern, å tenkja kritisk og få historisk og kulturell innsikt og lære å handla etisk og miljøbevisst.

Historie, samfunnskunnskap, religion, geografi og naturfag har i alle år vore sentrale kunnskaps- og dannelsesfag. Dette er fag som elevane har hatt også i grunnskulen. Kanskje har det vore vanskeleg i vidaregåande opplæring å gi desse faga eit nytt og spennande

innhald og utfordrande arbeidsmåtar? Somme elevar har gitt uttrykk for at opplæringa i vidaregåande i desse faga er mykje gjentaking av lærestoff som dei har hatt før. Guri Melby skriv at på ein skuledag kan elevane vera innom sju forskjellige fag og like mange tema. Etter mi meining bør meir av undervisninga kunne organiserast i bolkar. Når ein arbeider med eitt av faga i ein bolk, kan ein eventuelt ta med emne også frå andre fag der det er naturleg.

Vanskeleg å gjennomføra

Eg er i tvil om det nye fellesfaget vil kunne bli ein suksess. Intensjonen med å integrera fleire fag i eit nytt fagområde kan vera god, men vanskeleg å gjennomføra i praktisk undervisning. Vi som har levd ei stund, hugsar kor ein i grunnskulen på 1970 – 1980-talet streva med å laga meningsfulle undervisningsopplegg i O-faget som bestod av historie, samfunnskunnskap, geografi og naturkunnskap.

Eit av problema i vidaregåande opplæring er at mange elevar ikkje fullfører. Guri Melby skriv at rundt ein femdel av elevane som startar på vidaregåande opplæring, lykkast ikkje med å fullføre etter fem år. Tre av fem elevar seier at dei ikkje er godt førebudde på å møta dei akademiske krava i høgre utdanning. Studieførebuande er kanskje blitt altfor teoritung for ein del

elevar. Opplæringa kan derfor bli kjedeleg og lite motiverande. For å skapa større variasjon bør ein i undervisninga i dei teoretiske faga leggja inn emne frå kunst og handverk, musikk og drama der det høver. Dei praktiske og estetiske faga, som inneheld både kunnskap og danning, kan gjerne også få eigne undervisningsbolkar på timeplanen. Kanskje bør elevane på studiespesialiserande bruka noko av den samla opplæringstida på organiserte praktiske, sosiale og kulturelle tiltak i lokalmiljøet?

Ros til Melby

Det er viktig å ha ein levande debatt om mål, innhald, arbeidsmåtar, undervisningsorganisering og vurdering både i grunnskulen og i vidaregåande opplæring. Ein slik debatt kan føra til konstruktive endringar innanfor dei lover og læreplanar vi har. I dei siste tiåra har det vore lagt ned mykje arbeid i omfattande reformer som kanskje ikkje alltid har ført til forventa resultat. Guri Melby skal ha ros for at ho inviterer til ein debatt som sikkert vil engasjera mange.

Var 6-årsreforma i skolen eit feilsteg?

AV SIGMUND SUNNANÅ

Innlegg i Stavanger Aftenblad 6. juni 2018.

I 1997 bestemte Stortinget at 6-åringane skulle overførast frå barnehagen til skolen. Frå vera dei eldste i barnehagen blei 6-åringane nå dei yngste i skolesystemet. Endringa blei innført med den klåre føresetnaden at dei nye førsteklassane skulle fungere som ein mjuk overgang frå barnehagen til skolen med stor vekt på leikeprega aktivitetar.

Desse førestnadene galdt berre til rangeringa på Pisa-undersøkingane blei det viktigaste i norsk skolepolitikk. Dei første Pisaundersøkingane i 2001 plasserte vårt land lenger nede på rangeringsskalaen enn mange hadde venta. Det kom krav om styrking av det faglege nivået i skolen generelt, og spesielt i norsk, matematikk og engelsk som var dei faga som blei undersøkt i Pisa. Ei rekkje styrkingstiltak blei sette i verk. Kunnskapsløftet frå 2006 la mellom anna opp til at den systematiske opplæringa i norsk, matematikk og engelsk skulle starta alt i 1. klasse.

Frå 2001 har Pisaundersøkingane hatt stor politisk merksemd. Alle regjeringar uansett farge har sett i verk tiltak for å styrkja det faglege nivået i dei teoretiske faga. Tiltaka synest likevel ikkje å ha ført til betre rangering på Pisa. Undersøkingar professor Tom Are Trippestad ved Høgskolen på Vestlandet har gjort, viser at det er små variasjonar på den norske rangeringa på Pisa i dei siste 16 åra. Reultatata i 2017 er i dag nokolunde

like dei i 2001. Den viktigaste endringa som har skjedd i perioden, er at talet på elevar med stressymtom og psykiske vanskar har auka.

Ei rekkje forteljingar frå foreldre og lærarar gir inntrykk av at læringsmiljøet for 6-åringane er krevjande og stressande. Det ser ut til at prinsippet om tidleg innsats har fått ei tolking som flytter mål og forventningar om læringsresultat i teoretiske fag nedover i aldersgruppane. 6-åringane inngår også i eit omfattande mål-, vurderings- og karleggingsregime. Barna i første klasse får til dømes vekeplanar med formulerte mål som det til og med kan vera vanskeleg for foreldre å forstå, og elevane blir vurderte i forhold til måloppnåing. Barn som ikkje maktar å nå dei mål som er sette, kan lett føla at dei kjem til kort noko som fører til mismot og mistrivsel, og gir grunnlag for minkande interesse, lærelyst og skolevegring. Slike negative haldningar til læring og skole kan balla på seg gjennom den obligatoriske skoletida og enda med fråfall i vidaregåande opplæring.

Dei fleste 6-åringar har ein lang arbeidsdag: først skole, så SFO og så gjerne fritidsaktiviteter etterpå. Det kan vera ulike syn på lekser, men etter mi meining bør i alle fall ikkje elevane i 1.- 4. klasse påleggjast lekser.

Etter initiativ frå SP og KRF har Stortinget vedteke at 6-årsreforma skal evaluerast. Utdanningsdirektoratet

er i gang med fornying av det faglege innhaldet i skolen mellom anna med tanke på å styrkja dei praktiske og estetiske faga.

6-åringane skal starta eit langt og krevjande skoleløp. Dei bør derfor få ein god og positiv start som skaper lærelyst, sjølvstende og oppleving av meistring. Innhald og arbeidsformer bør vera prega av læring gjennom leik og sosiale og kulturelle aktivitetar. Det kan vera stor skilnad i modningsnivå hos 6-åringar.

Tidleg innsats bør mellom anna bety at barn med funksjonsvanskar får tilpassa opplegg.

Etter mi meining synest det som om dagens skoleopplegg er mindre godt tilpassa mange 6-åringar. Det er derfor viktig med ei grundig og fordomsfri vurdering. I den samanhengen kan det kanskje også vera aktuelt å ta ei ny vurdering av om 6-åringane bør gå i barnehage eller skole? Norge er eit rikt land. Vi treng i alle fall ikkje ta barndommen frå barna våre.

Historisk og politisk utvikling av samspillet mellom grunnskole og lærerutdanning

AV ÅSULV FRØYSNES

Jeg vil i dette innlegget sette søkelyset på utviklinga av forholdet mellom grunnskole og lærerutdanning de siste 50 år. I den første delen beskrives det hvorledes lærerne som i dag er på vei ut av grunnskolen ble rekruttert. I den andre delen skisseres en del problemstillinger i dagens situasjon i forholdet mellom grunnskolen og lærerutdanninga.

Utvikling i skole og lærerutdanning i 1970-, -80 og 90-åra.

Det var i 1960- og -70-åra en sterk dragkamp om hvilke lærere som skulle undervise på ungdomstrinnet i den 9-årige skolen. På den ene sida sto universitetene, universitetenes studentpolitikere og Norsk lektorlag med støtte fra høgrepolitikere. De mente at lærere i de sentrale faga på ungdomstrinnet måtte ha universitetsutdanning med praktisk pedagogisk- seminar. De viste til at det hadde lærerne i realskolen hatt.

Lærerskolene, Landslaget for norske lærerstudenter, Norsk lærerhøgskolelag, Norsk Lærerlag og flere politiske partier, bl.a. Arbeiderpartiet, mente at de som hadde lærerskole med tilleggsutdanning var godt egnet til å undervise på ungdomstrinnet og at systemet med lærere med bred fagkrets også kunne være tjenlig her. Det ble videre påpekt at en i Norge hadde et desentralisert skolesystem med mange små grunnskoler, der det ikke ville være praktisk mulig å finne lærere med tilleggsutdanning i alle fag.

Ved universitetene ble det utdannet et stort antall kandidater i realfag, historisk-filosofiske fag og samfunnsfag. Mange avsluttet studiene med en cand.mag. grad og tok halvårig praktisk-pedagogisk utdanning. Den praktisk-pedagogiske utdanningen kunne også tas som to-sommerkurs. Mange av disse kandidatene hadde siktet seg inn mot lærerarbeid ved å ha 2-3 sentrale skolefag i fagkretsen men det kunne være svakheter ved en del av dem, når de bare hadde ett eller to skolefag. De som ble tilsatt med universitetsbakgrunn, måtte ofte undervise i fag de ikke hadde utdanning i. En del hadde ikke planer om å arbeide i skolen, men tok arbeid som lærere da slikt arbeid var lett tilgjengelig. Karakternivået på universitetsfagene kunne være varierende.

Med lærerutdanningslova av 1973 fikk en begge typer lærere på ungdomstrinnet. Det ble ikke fastsatt noen formell norm eller veiledende retningslinjer for å undervise på ungdomstrinnet. Det var opp til den enkelte skolen å søke etter lærere med spesiell fagkompetanse. Lærere med universitetsutdanning og praktisk-pedagogiske utdanning ble i større grad rekruttert til store ungdomsskoler. Ved mindre skoler var det vanlig å tilsette lærere med allmennlærerbakgrunn, da disse ble vurdert som mer anvendelige og kunne undervise i flere fag. Tilsettingsmyndigheten la ofte vekt på examen artium-vitnemålet. Der stilte de med allmennlærerutdanning ofte sterkt.

Den store mangelen på lærere i 1960- og -70-åra gjorde det mulig å få arbeid for de fleste som søkte lærerstilling. Det ble gjort ulike tiltak for å bedre lærernes faglige kvalifikasjoner gjennom bl.a. desentraliserte etter- og videreutdanningstiltak i ulike fag og fagområder. Lærerne sto ganske fritt til å velge fordypningsfag. Tilleggsutdanninga ble som oftest tatt som sommerkurs. Universitetet i Oslo hadde bl.a. mange grunnfagsstudier for lærere over to somre.

Midt på 1970-tallet ble det også gjort spesielle tiltak for å kvalifisere lærere uten godkjent utdanning. De ble midlertidig tilsatt for ett år og hadde ofte mange års praksis som lærere. Flere hundre slike lærere, særlig i griskgrendte strøk, fikk tilbud om kortere utdanningstiltak over to somre og som ett-årig fulltidsutdanning, før de ble sertifisert med kvalifikasjoner tilsvarende 2-årig lærerutdanning.

Med økt utdanningskapasitet fra 1970-åra ble lærersituasjonen i grunnskolen vesentlig bedre de neste 10-åra. Behovet for styrket faglig kompetanse for spesielt lærerne som skulle undervise i sentrale skolefag på ungdomstrinnet, ble ikke høgt prioritert. Det ble også et stort behov for lærere med videreutdanning i spesialpedagogikk i forbindelse med nedleggingen av de statlige spesialskolene og integrering av utviklingshemmede i skolen. Det ble lagt opp omfattende utdanningsprogram for lærere i spesialpedagogikk på deltid over hele landet. Med stadig utvidelse av studietid, først til 3-årig utdanning for alle i 1970-åra, og så en utvidelse til 4-årig grunnskolelærerutdanning i 1990-åra, ble prioriteringa lagt på å etablere stadig flere studieplasser i grunnutdanninga.

I St. meld. Nr. 40 (1990-91) fremmet Regjeringa med Gudmund Hernes som statsråd forslag om at grunnskolelærerutdanninga fortsatt skulle være 3-årig, men med et systematisk opplegg for videreutdanning

etter noen praksisår. Forslaget fikk ikke støtte av **egne** partifeller i Stortinget, bare av Høgre og Frp, og utdanninga ble 4-årig.

Det var i 2014 om lag 80 000 lærere som arbeidet i grunnskolen. Om lag 50 000 av disse hadde allmennlærerbakgrunn. Av disse var over halvparten passert 50 år. Opp mot 2000 allmennlærere vil årlig gå av med pensjon de nærmeste åra. Bare en del av disse vil kunne erstattes av lærere med grunnskolelærerutdanning.

Problemstillinger i lærerutdanninga på 2000-tallet.

Utover 2000-tallet ble forholdet mellom skole og lærerutdanning mer politisert. På ulike vis ble problemer i skolen fokusert mot mulige svakheter i lærerutdanningen. Pisa-undersøkelsene kom inn som et nytt diskusjonstema og uromoment i skolepolitikken. Det syntes å være alminnelig oppfatning at allmennlæreren eller klasselæreren som underviste i flere fag uten tilstrekkelig fordypning, var roten til problemene. Dette ble direkte uttalt av kunnskapsministeren i et intervju i Utdanning nr. 14 i 2015 - og uten å bli motsagt.

Det er vel slik at venstresida i skolepolitikken siden 1970-åra har lagt vekt på å styrke det en kan kalle svake grupper i skolen. Over tid har dette ført til en reaksjon og sterkere fokus mot å styrke situasjonen for de skoleflinke. En kan i dag se ulike tiltak som en styrking av en slik retning. Forslag om å styrke yrkesfaga og de praktiske og estetiske faga synes mest som talemåter.

Av større organisatoriske endringer for grunnskolelærerutdanninga de siste åra, gikk Stoltenberg-regjeringa i 2010 inn for ei to-deling av utdanninga med egne opplegg for 1.-7. årstrinn og for 5.-10.årstrinn. Det skjedde også en navneendring fra allmennlærerutdanning til grunnskolelærerutdanning. Utdanninga for 1.-7. årstrinn likner mye på allmennlærerutdanninga,

mens utdanninga for 5.-10. årstrinn nærmest er lik universitetenes lærerutdanning i dag med hensyn til fag-omfang og -sammensetning.

Evalueringer har støttet behovet for å styrke sentrale skolefag, men har også pekt på behovet for å styrke sammenhengen mellom teori og praksis. Økonomi-grunnlaget ble da også styrket. En egen følgegruppe har i åra 2010-15 fulgt opp og vurdert reforma i 2010. Det synes på flere områder å være positive vurderinger av forbedringene. Vektinga av sentrale skolefag har hatt stor innvirkning på innholdet i og valg av fag i lærerutdanninga. De praktiske og estetiske faga har kommet spesielt dårlig ut.

Det er innført karakterkrav i norsk og matematikk for opptak til grunnskolelærerutdanning. Det fins neppe forskningsmessig belegg for at dette fører til bedre lærere. Det har i alle fall ført til betydelig mindre rekruttering og tomme studieplasser ved lærerutdanningsinstitusjonene. Fra 2016 er karakterkravet i matematikk hevet fra 3 til 4 med ytterligere svekkelse av rekrutteringa. Krava til utdanning av et bestemt omfang for å være kvalifisert til å undervise i bestemte fag på ulike nivå i grunnskolen er også blant de tiltak som vil ha betydelige konsekvenser.

Fra høsten 2018 skal alle grunnskolelærere tas opp til et fem-årig masterstudium. Dette ser ut til å ha støtte fra de fleste politiske partiene. Statusen til grunnskolelærere skal heves og kvaliteten økes. Det er vel og bra, men hvor mange vil gjennomføre dette studiet – og så ta jobb i grunnskolens 1.-7. trinn? Er det vel gjennomtenkt at et slikt studium skal være obligatorisk for alle?

Universitet og høyskoler som utdanner grunnskolelærere synes å støtte Regjeringa sitt opplegg og tiltak. De ser naturlig nok mest på de faglige og ressursmessige styrkingstiltaka som for de fleste er positiv for egen situasjon. Utdanningsinstitusjoner i utkantene

som særlig rammes av sviktende rekruttering, har en vanskeligere situasjon. Med NOKUT sine kriterier og kvalifikasjonskrav til undervisnings- og forskerstillinger er lærerutdanningstilbudene flere steder i fare for å bli avviklet.

Det kan se ut som at politikere, utredere, ideologer og pedagogiske forskere har gått sammen om å gi lærerutdanninga for grunnskolen en teoretisk retning. Men hva med røstene fra lærere, foreldre og elever? I skolens dobbelte samfunnsmandat ligger det at en skal gi barn og unge kunnskaper og ferdigheter, og bidra til deres personlighetsutvikling og holdningsdannelse. Skolen skal bidra til at barn og unge blir gagnlige og selvstendige mennesker i hjem og samfunn.

Det er i ferd med å skje ei sentralisering av lærerutdanninga som er uten sidestykke. Det er det samlede resultatet av en planmessig politikk der ulike virkemidler spiller sammen.

Det er for tida lite fokus på behovet for lærere i grunnskolen. Det vil nok komme. Enn så lenge er professor Karl Øyvind Jordell sine innspill lite kommentert. Hvilke politikere vil først si at utdanning av lærere i tilstrekkelig antall er viktigere for grunnskolen enn å utdanne lærere med mastergrad og karakteren 4 i matematikk fra videregående skole. Er ikke dette en aktuell problemstilling? En kan undres over mangelen på politisk debatt om så vidt viktige skolespørsmål.

Det benyttes i økende grad lærere uten godkjent utdanning i grunnskolen. Med økende antall lærere som oppnår pensjonsalder og færre som utdannes, spesielt for 1.-7. trinn i grunnskolen, vil denne situasjonen forverre seg. Hvilke tiltak som da må gjøres, gjenstår å se. Det er nok best at de politikerne som har regjert de siste åra, får ta oppgaven med å treffe de tiltakene som snart vil vise seg å være nødvendige.

Utdanningspolitiske skillelinjer i skole og lærerutdanning

AV ÅSULV FRØYSNES

Dette innlegget er basert på et innlegg jeg holdt i forbindelse med markeringen av Per Østeruds 90-årsdag i april.

Innledning

De utdanningspolitiske skillelinjene i Norge har endret seg over tid. De har vært gjenstand for ulike former for samarbeid og kompromisser. Jeg vil bruke en forenklet to-delning for å sette dagens utdanningspolitikk i relieff:

- 1) Sosialdemokratisk skolepolitikk (slik den i alle fall var for et par 10-år siden)
- 2) Høgres skolepolitikk (som har vært ganske konsekvent de siste 50 årene).

Jeg vil knytte dette opp mot noen konkrete forhold i skole og lærerutdanning.

Sosialdemokratisk skolepolitikk er her basert på at

- Realkompetanse gjelder i arbeidsliv og utdanning.
- det er likhet og balanse mellom teorifag og praktiske fag, jfr. lov om lærerutdanning av 1973 med norsk, kristendomskunnskap med livssynsorientering og et praktisk estetisk fag som kjernefag.
- det er frihet til å utforme lokale planer og undervisningsopplegg innen overordnede rammer, herunder ulike evalueringsopplegg og karaktersystemer.
- skole og lærerutdanning vektlegger en folkelig danningstradisjon.

Utdyping: Tidlig i 1970-årene ble det etablert en alternativ rekrutteringsvei til høgre utdanning basert på delprøver i visse fag, herunder norsk, samt 4 års yrkespraksis. Det ble vurdert som en rett for alle søkere med minstekvalifikasjoner at de skulle få prøve seg på en høgre utdanning de var kvalifisert til å komme inn på. De kravene som stilles i en høgre utdanning måtte kunne dokumenteres i studiene. I løpet av første semester eller første studieår ville det vise seg om de oppfylte de kravene som ble stilt.

Ulike evalueringsopplegg og vekt på at arbeidskrav gjennom studietiden skal telle med, samt en lite gradert karakterskala både i skole og høgre utdanning, har vært kjennemerker for sosialdemokratisk utdanningspolitikk. Balanse mellom teorifag og praktiske og estetiske fag har vært viktig i skolen for at flere elever skal kunne oppleve at de mestrer i alle fall ett fag. Dannelsesaspektet er viktig.

Høgres skolepolitikk er basert på at

- formalkompetanse er viktig
- det er kunnskapskrav med fokus på sentrale teorifag, norsk, matematikk og engelsk.
- det er faste rammer for læring med sentrale utdanningsplaner. Eksamen og karakterer er sentrale element.
- skole og lærerutdanning vektlegger en akademisk tradisjon.

Utdyping: I høgrepolitikken legges det vekt på eksamen og karakterer. Det har bl.a. tidligere vært uttalt av sentral utdanningspolitiker at karakteren 4 burde vært minstekrav for å starte på et universitetsstudium. Nyere eksempel er karakterkrav i norsk og matematikk for å starte på et lærerstudium. Denne typen krav har spredt seg til andre studier og er med på å lage barrierer for en del søkere med sterke kvalifikasjoner på andre områder.

Det er innført formalkompetanse for å undervise i flere sentrale fag i grunnskolen, uavhengig av den realkompetanse lærere i skolen må ha tilegnet seg over år gjennom erfaring og kortere etterutdanningskurs. Fem-årig grunnskolelærerutdanning med avsluttende mastergrad for alle kan sees som et ledd i høgres utdanningspolitikk.

Utdanningspolitikken de siste 50 årene.

Slik jeg ser utviklingen, har den sosialdemokratiske linjen vært i fokus i 1960-, 70- og 80- årene. Det var rimelig grad av enighet om utdanningspolitikken, også gjennom Borten-regjeringen med Kjell Bondevik som statsråd 1965-71, og med visse justeringer under Willoch-regjeringen 1981-86, som bl.a. markerte seg ved å avskaffe gruppeeksamener og to-delt karakterskala i lærerutdanningen og ved å legge ned Forsøksrådet for skoleverket.

Fra 1990-årene er det blitt sterkere dreining mot høgres politiske linje.

Det er med undring en ser at Ap og til dels SV i flere sentrale spørsmål har fulgt høgrelinjen - også når de har vært i regjeringsposisjon. Høgre fikk i 2014 sitt politiske syn presentert i en handlingsplan, kalt «Lærerløftet. På lag med kunnskapsskolen». I tillegg til de politikkområdene for lærerutdanningen som er skissert ovenfor, ble det gjennomført et omfattende

utdanningsprogram for lærere som mangler de formelle kvalifikasjonene for å undervise i grunnskolen. Det ble gjennomført konkrete og omfattende tiltak med store praktiske og økonomiske konsekvenser, uten de vanlige konsekvensvurderinger først.

Nå er det jo legitimt at høgre søker å gjennomføre sin politikk og søker støtte for den. Det underlige de siste årene er at opposisjonspartiene i liten grad har hatt motforestillinger og fått opp debatt om sentrale utdanningspolitiske spørsmål.

Endringer i utdanningspolitisk arbeid de siste 10-årene.

Det kan være flere grunner til at situasjonen er blitt slik den er i dag:

- Nedbyggingen av de sakkyndige rådene for skoleverket og lærerutdanningen fjernet formelle møteplasser, der sakkyndige med ulik bakgrunn kunne møtes til drøftinger og gi formelle og uavhengige råd til departementet.
- Etableringen av Utdanningsdirektoratet og nasjonale fagråd for bl.a. lærerutdanning er virksomheter direkte underlagt departementet og statsrådets instruksjonsmyndighet. Nasjonalt fagråd for lærerutdanning under Universitets- og høgskolerådet vil primært være et interesseorgan for lærerutdanningsinstitusjonene.
- De siste 10-årenes utvikling har bygd ned departementets kompetanse som fagdepartement og vektlagt funksjonen som politisk sekretariat. Politiske initiativ skjer gjennom de politiske partiene sine programmer, som i neste omgang følges opp av departementet. I forhold til situasjonen for noen 10-år siden, er behandling og innflytelse i utdanningspolitiske spørsmål snudd på hodet. Utdanningspolitikken er blitt mer politisert.

- Innhold og omfang av lærerutdanningene blir i sterkere grad utformet på utdanningenes premisser, mens skolens behov har kommet mer i bakgrunnen. Kvalitet i lærerutdanningene er blitt viktigere enn behovet for å utdanne tilstrekkelig antall lærere.
- Fagorganisasjonene til lærere og lektorer er endret ved at Norsk lærerlag og Norsk lektorlag ble slått sammen i Utdanningsforbundet. De tidligere åpne brytingene mellom lærere og lektorer er blitt dempet ned.
- Læreren har mistet sin gamle rolle som sjef/leder av klassen, mens rektors rolle som skoleleder er blitt styrket. Kritisk debatt om skolepørsmål er i mindre grad blitt ført av tilsatte i skolen.

De endringene som har skjedd innen det utdanningspolitiske arbeidet de siste 10-årene, har nok bidratt til at kunnskapen om sammenhengen mellom skole og lærerutdanning er blitt svekket. Det er meget stor politisk interesse for skole og utdanningsspørsmål, noe som kommer til uttrykk i diskusjoner og debatter og for en del også i konkrete forslag og tiltak. Denne interessen har ikke bare vært av det gode for utviklingen, selv om intensjonene kan ha vært de beste. Konkrete tiltak i grunnskolen har ofte store økonomiske konsekvenser. Det er enklere å få til politiske markeringer ved å fremme forslag om forbedringer i lærerutdanningene.

Den utskjelte allmennlæraren

AV PER ØSTERUD – SIGMUND SUNNANÅ – ÅSULV FRØYSNES

Denne artikkelen har tidlegare stått i Utdanning nr. 5, 2016 og i Krono, nettavisa til Høgskolen i Oslo og Akershus, 23. januar 2016.

«Mange av problemene som finnes i norsk skole i dag, stammer fra innføringen av allmennlæreren for flere tiår siden», seier statsråd Torbjørn Røe Isaksen (jf. Utdanning nr. 14, 2015 side 5). Om dette er rett referert, er det oppsiktsvekkjande at ein kunnskapsminister kan seie dette om dei 50 000 allmennlærarane (personar som gjer 38 000 årsverk) som har gjort og gjer ein stor innsats i norsk skole.

Det kan vera mange måtar å vurdere resultata i skolen på. Det viktigaste spørsmålet er om vi har hatt ein skole som har vore god for det norske samfunnet. I 1970 hadde få eller ingen her i landet peiling på t.d. oljeteknologi, havbruk og IT. I dag er landet vårt i fremste rekkje når det gjeld utviklinga på desse områda. Vi kan også nemne kulturområdet med t.d. musikk, litteratur og sport som døme på område der vi gjer oss sterkt gjeldande. Internasjonalt blir vi sett på som det beste landet å bu i.

Dei fleste som har vore med på å bygge opp vårt velstandssamfunn dei siste tiåra, har gått i ein grunnskole der allmennlærarar har vore i fleirtal. Allmennlæraren hadde i si utdanning fått grunnleggande innsikt, kunnskap og dugleik i teoretiske, praktiske, estetiske og pedagogiske fag, og gjennom studentaktive arbeidsmåtar utvikla kreativitet, arbeidsevne og erfaring med samarbeid og dele kunnskap med andre. Dette var eit godt grunnlag i ein skole i eit samfunn under sterk

utvikling. Ser vi på skolerresultata i samfunnsperspektiv, må barn og ungdom på slutten av 1900-talet ha fått eit godt utgangspunkt for vidare studium og yrkeskarriere.

Ved den nye kompetanseforskrifta er 38000 lærarar blitt ”avskilta” (jf. Utdanning nr. 19, 2015, s. 17). Dugande lærarar som har tileigna seg fagleg og pedagogisk kompetanse gjennom sjølvstudium og undervisningserfaring, er ikkje lenger formelt kvalifiserte for å undervisa i fag som dei har hatt i mange år, og der dei kan visa til gode elevresultat. Som kjent er det ikkje alltid slik at den med høgast formell utdanning, er den best kvalifiserte læraren. Etter vår meining er den enkelte skole best skikka til å avgjere kva for undervisningsoppgåver lærarane skal ha. Det bør vere unødvendig at sentrale styresmakter i den grad går inn og styrer skolane på detaljnivå.

Nemninga ”allmennlærer” og ”allmennlærerutdanning” kom inn som nemningar ved den nye lærarutdanningslova i 1973, saman med «faglærer» og «førskolelærer». I ettertid kan det seiast at ein i staden burde brukt ”grunnskulelærer” og ”grunnskulelærerutdanning” sidan lova om den obligatoriske skolen hadde nemninga ”Lov om grunnskolen”. Dette hadde vore i samsvar med tidlegare tradisjonar. I 2010 kom nemninga ”grunnskulelærerutdanning” inn i lovverket i staden for ”allmennlærerutdanning”.

Ved lærarutdanningslova frå 1973 blei all lærar-

utdanning gjort tre-årig, og utdanninga skulle bygge på tre-årig vidaregåande opplæring eller tilsvarende kvalifikasjonar. Allmennlærerutdanninga gav formelt grunnlag for undervise i heile grunnskolen. Faglærerutdanning og cand. mag.- adjunktutdanninga kvalifiserte for å undervise på ungdomssteget og i enkelte fag på barnesteget.

Dette betydde ikkje at allmennlæraren i si utdanning hadde fått fagleg utdanning for å kunne undervise i alle fag både på barnesteget og ungdomssteget. For ungdomssteget var det føresetnaden at lærarane normalt hadde fagleg fordjuping i grunnutdanninga eller hadde tatt vidareutdanning. Allmennlærerutdanninga var ei differensiert utdanning som gav studentane høve til å velje mellom ei ”smal” utdanning med større vekt på fagleg fordjuping som omfatta fire fag eller ei ”brei” utdanning med mindre vekt på fagleg fordjuping som omfatta fem/seks fag. Den ”smale” utdanninga høvde særleg for ungdomssteget, og den ”breie” for barnesteget. Den enkelte skole skulle bestemme kva for undervisningsoppgåver ein lærar skulle ha.

I tillegg til fagstudia som hadde eit omfang på 1,5 år, omfatta allmennlærerutdanninga pedagogisk teori og praksis med eit omfang på eitt år, og ei fagleg-didaktisk innføring i grunnskolenes fagkrins med eit omfang på opp til eit halvt år. Utdanninga blei organisert slik at den faglege og pedagogiske utdanninga gjekk parallelt slik at pedagogisk teori og praksis gjekk over to eller tre år. Dette gav utdanninga ein tverrfagleg karakter som gav studentane ei heilskapleg forståing for mål, innhald, arbeidsmåtar og vurderingsordningar i heile den obligatoriske skolen.

Allmennlærerutdanninga kunne byggjast på med vidareutdanningseiningar til adjunkt (fire år), adjunkt med opprykk (fem år) og lektor (seks år). Vidareutdanningseiningane kunne tilsvare eit halvt eller eitt

års studium, og ved lærarhøgskolane var det knytt metodikk og praksis til desse studia. Gjennom vidareutdanningseiningane fekk allmennlærarane styrkt sin fagkompetanse, og fekk såleis det same faglege grunnlaget i enkeltfag som faglærarane hadde i sine fag. Samtidig hadde dei større fagleg breidde i utdanninga si. Tilbodet om vidareutdanning har variert gjennom åra. Det var lenge ikkje aktuelt å tilby lærarane kompetansegevande vidareutdanning i arbeidstida. Nå er dette endra. Med vikarstipend kan arbeidsgjevar styre vidareutdanninga mot fag som skolen og den enkelte har behov for. Det er all grunn til å rose Regjeringa og kunnskapsministeren for denne store satsinga.

I 1994 blei utdanninga gjort fire-årig, og i åra framover fekk vi nye planar i 1995, 1998, 2003 og 2010. Ei ny utdanning skal kome i 2017. I 2010 fekk vi ei lærarutdanning for 1. til 7. klasse i grunnskolen, og ei for 5. til 10. Dette var eit grunnleggjande brot med norsk lærarutdanningstradisjon der ein tidlegare skulle ha ein «enhetsskole» med ein «enhetslærerstand» som det heitte på 1960-talet. Utdanninga – særleg for 5 til 10 – er blitt meir lik tradisjonell faglærerutdanning med vekt på få fag med større omfang. Også i utdanninga 1 til 7 er fagkrinsen blitt innsnevra. Dei praktiske og estetiske faga har fått ei mykje svakare stilling enn i planane på 1970- og 80-talet.

Jamført med faglærerutdanninga som består av studium av få fag + eitt år med praktisk – pedagogisk utdanning, har allmennlærerutdanninga vore eit meir integret studium med ein tverrfagleg karakter. Allmennlærarar har blitt sett på som meir høvelege i det norske skolesystemet fordi dei var utdanna til å ta på seg eit vidt spekter av faglege og pedagogiske oppgåver. Med det faglærarsystemet som nå er under utvikling, vil mange lærarar måtte undervise i fag som dei ikkje har hatt i si utdanning. Dette blir nødvendig for å få fagfordeling

og timeplan til å «gå opp» ved den enkelte skole. Særlig vil dette gjelde ved mindre skolar.

Etter vår vurdering har ordninga med både allmennlærarar og faglærarar i grunnskolen vore ei god ordning. Ho har mellom anna gjort det mogeleg å bygge opp lærarteam som er samansette av lærarar med ulik utdanningsbakgrunn og kompetanse. Dette har gitt elevane god og variert undervisning. I den utviklinga vi nå ser, blir det dårlegare samanheng mellom lærarutdanninga og læreplanen og den praktiske situasjonen i skolen. Grundige kunnskapar i teori er vel og bra, men

det er like viktig å sjå teorien i forhold til det praktiske livet.

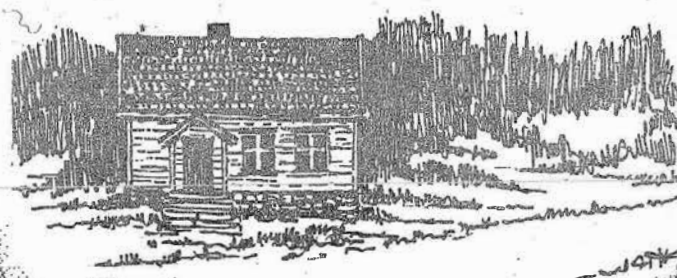
Formålet med skolen er at den skal gi både utdanning og danning. Ein teoritung skole passar ikkje for alle elevar, og danningperspektivet har lett for å falle bort. Kreativitet og evne til nyskaping utviklast best gjennom arbeidet med både teorifag og praktiske og estetiske fag. Det bør derfor vere grunn til å stille spørsmål ved om den utviklinga det nå er lagt opp til, er den beste for skolen og samfunnet i åra som kjem.

Gravølet

Tale ved avslutningen for
Stavanger lærarhøgskole

1994

Av Martha Lea

FRAMFOR UNDERGANGEN

*Jesu ord
og Heraklits vassgraut
kan enno frelsa verdi.
So liketil er det.*

Olav H. Hauge

I år feirer Stavanger lærerhøgskole 40 års jubileum.
Førskolelærerutdanningen er 23 år og praktisk pedagogisk utdanning 19 år.

I år skal lærerhøgskolen i Stavanger splittes opp, noen vil det så. Vanligvis betyr oppsplitting av en organisme at organismen dør. I vårt tilfelle er meningen at lærerutdanningen skal styrkes sett i forhold til nåværende utgave av den. Det merkelige er at kvaliteten ved nåværende utgave ikke er definert. Det kan se ut som om noen har vansker med å se nåtid og nær fortid i perspektiv. Gullalderen ligger en generasjon bak oss transformert til et framtidig perspektiv. Slik er det også i moteverdenen.

Hva er framtidsbildet som har sin rot i fortiden. Hernes priser heltidsstudenten, den som dyrker faget og ånden. Andre tar også sitt bilde fra fortiden og vil bort fra seminarismen, hva nå det enn er eller var.

Akkurat dette fikk meg til å stoppe opp. Hva er egentlig et seminar, og hva er seminarisme?

Hva er en seminarist? Hvorfor er seminaristen en foraktelig skapning? Hvem er det som forakter?

OG MANNEN VILLE FRA NISSEN FLYTTE.....

For å ta det første først - SEMINAR.

Har det noe med semi, halvt, å gjøre? I Stavanger lærerhøgskoles jubileumsskrift forteller Skarstad oss at seminar betyr plantehage. Jeg går til en annen kilde, Aschehougs store konversasjonsleksikon som bruker ordet planteskole.

Det må da være en vakker betegnelse på en utdanningsinstitusjon, så nær opp til Frøbels idéer om god pedagogikk at selv førskolelærer-utdanningen skulle høre hjemme der.

Mens vi forlengst har forlatt betegnelsen seminar i forbindelse med lærerutdanning, har våre danske naboer fremdeles seminar. Kanskje de har fattet den egentlige meningen med ordet.

Ved seminar som vi har klippekort til i Norge, dyrkes vel heller døgntfluer enn planter som trenger god jord for å feste rot, og lys, vann og næring over tid for å slå ut i full blomst.

Aschehoug gir andre betydninger:

undervisningsavdeling knyttet til universitet eller høgskole der undervisningen foregår ved praktiske øvelser som ledd i vitenskapelig opplæring.

katolsk presteskole

tidligere betegnelse for lærerskole.

Ikke noe av dette er vel galt - bortsett fra at presteskolen er katolsk ? Praktiske øvelser som ledd i vitenskapelig opplæring må vel være bra? Har vi misforstått dette med seminar, eller er vi historieløse.

Hva er så seminarisme?

Johan Sandvik skrev også i jubileumsskriftet. Han skrev om personlig læring som det viktigste i lærerutdanningen, nevner at "seminarist" fremdeles var hånlig brukt i begynnelsen av 60 årene, og slutter med spørsmålet:

Når var det egentlig seminarismen fikk sin glanstid i norsk lærerutdanning?

Der stoppet han.

Jeg blar litt i gamle bøker for å få et klarere bilde av seminarisme - begrepet i forbindelse med lærerutdanningen og kommer lenger tilbake enn førskolelærerutdanningen har eksistert i Norge.

I forrige århundre hadde seminarene sin blomstringstid. Da kom den første seminarlov, og den skolelovkommisjon som forberedte denne diskuterte utdanningen nøye.

Det svake punkt i seminarundervisningen er

"at voksne mennesker for en stor del må la seg nøye med barnekost. Man kommer sannheten nær når man sier at undervisningen er vesentlig lagt an etter barneskolen..., begynner med begynnelsen og utstykket i pensar og lekser og alt hva dertil hører, med den nødvendige følge at produktet ---- når ikke heldige naturbetingelser stritter imot -- kun altfor ofte blir--- en ferdig lærer, vel opplært --- men ikke en sunn og kraftig personlighet---utviklet gjennom selvstendig tenkning under kyndig impuls og veiledning i lærerens undervisning og meningsutveksling med elevene, med utviklingstrang og utviklingsevne like overfor livets alminnelige oppgave og sitt spesielle livskall."

Vil seminarisme bety at det ikke foregår det Sandvik kaller personlig læring? Seminarerne har kanskje vært mer opptatt av å gi elevene faktakunnskaper enn å sørge for at de fordøyer dem.

Legger vi det i seminarisme i dag?

Tilbake til historien.

Voss foreslår i 1880 en lærerhøgskole i Kristiania, der åndslivet blomstrer. Skolen kunne være et passende arbeidsfelt for stipendiater ved universitetet og lærerne måtte kunne drive vitenskapelig arbeid ved siden av lærergjeringen. Fortell det til Hernes som har problemer med hvem som skal forske hvor. Viggo Ullmann og biskop Heuch diskuterer hva som er viktigst i kristendomsundervisningen, dogmatikken eller den historiske kristendomsundervisning, og Heuch blir sterkt engasjert og sier:

Når Ullmann taler om den historiske undervisning synes han over alt å forutsette at den blir meddelt åndfullt, kyndig, med hjerte og ånd, mens han --- likeså sikkert synes å forutsette at den dogmatiske bestandig skal foredras av en fortørket benradaktig papirteolog."

Det er interessant at diskusjonen om hva lærerutdanning er og bør være foregikk mer på et ideologisk grunnlag i 1870-80-90 årene enn i forbindelse med dagens reform. Vi blir fortalt administrasjons-struktur, ikke ideologi. Den har ikke vært klart presisert, heller ikke i vår interne diskusjon.

Våre forgjengere i 1880 årene diskuterte utvalget av kunnskapsstoff, metode sett i forhold til fag, allmenndannelse kontra fagutdannelse, historie var allmenndannende, de diskuterte praktisk lærerferdighet og vektleggingen på den, Ullmann ville ha den lagt til et 3. år. De drøftet undervisnings- og arbeidsformer innen spenningsfeltet grunnskole - universitet.

I 1901 ble lærerseminar skiftet ut med lærerskole fordi:

---det er ingen grunn til at en hel klasse mennesker, som i sannhet utmerker seg i overordentlig mange henseender, at man skal feste dem til et navn som språkbruken etter hånden har gjort til en mindre tekkelig betegnelse. (Sitat fra Geelmuyden)

Oddmund Vik protesterte slik:

Hva er det for et ord som det ikke kan legges forakt i? Jeg er en av dem som oftest er blitt titulert med ordet seminarist i foraktelig betydning, --- men det har ikke forvoldt meg en søvnløs natt og ikke en bitter time."

Han kaller det et godt og hederlig navn, men likevel blir seminar skiftet ut med lærerskole.

Den negative utgaven av seminaristen som hørte forrige århundre til, har jeg skjønnet var en person uten tilstrekkelig allmenndannelse, med papirkunnskaper, med liten utviklingsevne og -trang både i livet og i sitt spesielle kall.

Tross alt var jo lærergjeringen et kall slik det var bl.a. i Kristiansand til langt uti 60 årene.

Halvstudert røver legger vel noen i begrepet i dag, selv om både forutdanning og utdanning sammenlagt er atskillig flere år sett i forhold til de to årige kurs som ble beskrevet for over hundre år siden.

Seminaristen har husmannsand sier noen, kanskje også nisseiue som stenger for utsikten ut over skolestua, han er en heimføding, mot alt nytt. Det er farlig å bruke slike begreper overfor andre, plutselig rammes vi selv. Hva var en heimføding for 70 og for 50 år siden , og hva er en heimføding i dag. Hva kan vel en tjue-åring med erfaringer fra hele kloden si om denne bereiste forsamling ?

Er seminarisme og seminarist blitt et samlebegrep for negative trekk ved en institusjon eller en yrkesutøver?

Den positive utgaven av seminaristen ut fra historien var vel den som hørte planteskolen til, romantikeren som plantet og sådde, beskar og lukte.

Og for å gå tilbake til Aschehougs leksikon, så må der vel finnes en utgave som driver med vitenskapelig arbeid i form av praktiske øvelser.

Hvem er seminarist?

Jeg har også forsøkt å finne ut om jeg kjenner seminarister, fra historien eller fra livet rundt meg. Ordet får meg til å tenke på treskulpturen på lærerrommet.

Hvis jeg går til førskolelærerutdanningens profeter, Comenius, Frøbel, Pestalozzi, Montessori eller i dag Malaguzzi, kan jeg ikke se at noen av dem kan betegnes som seminarister i negativ forstand. Hagebildet er Frøbels. Comenius ville sikkert ha vært med på utformingen av rammeplan for barnehage og 6 års gruppe, han laget slike alt i 1633. Dessuten ville han ha arbeidet aktivt i fjernteamet, mest sammen med Daatland, hans Orbis Pictus, billedensyklopedi, var ganske banebrytende. Han ville faktisk være kvalifisert til undervisningsminister etter mitt syn.

Frøbel og Pestalozzi kunne hatt en oppgave i ped.seksjonen. De ville nok ikke ha vært her likevel, men i Jugoslavia, opptatt av å hjelpe barn, i hvert fall Pestalozzi. Maria Montessori kunne ha gitt lesesenteret en fin styrking. Den som ville ha søkt kontakt med Åge er Viggo Ullmann.

Pedagoger som har bidratt med inspirerende idéer knyttet til metoder har vel nettopp demonstrert at de er reflekterende og selvstendig tenkende, altså ikke seminarister. Jeg har nok en følelse av at det har vokst mer seminarisme i sporene etter Herbart enn de forannevnte, men jeg lar det ligge.

Jeg tenker på mennesker jeg har møtt.

Var min folkeskolelærer seminarist? Klokken hette han i hele bygda. Han lærte oss at de som stemte Arbeiderpartiet gikk til helvete. Han lærte oss også at Bjørnsom hadde skrevet en fæl bok, Over Ævne, den måtte vi aldri lese. Han favoriserte elever som gjorde det han ville, en moralens vokter som var respektert i bygda, ledet og avsluttet møter, var forsanger, rak i ryggen og ga oss god militærekssersis i gymnastikktimene. Han lignet på treskulpturen på veggen på

lærerrommet, bortsett fra at han var atskillig mer rakrygget og strengt disiplinert.

Var min forstander på Frøbelseminaret, Jens Sigsgård, seminarist? Han var idealistisk kommunist, traust Jyde, god pedagog, tok oss med til Frøbels og Pestalozzis hjemland, skrev barnebøker og fortalte oss om sin barndoms ensomhet som sauepasser på jydsk heder, internasjonalt engasjert og de svakes forsvarer. Han var en varm personlighet, leder av en planteskole, så han var seminarist i den forstand vi forlengst har glemt.

Kan vi gå til litteraturen for å finne seminarister? Bård Skolemester hadde knapt vært innom et seminarium, men manglet han dannelse? Hans dannelse var av et annet slag enn det Kristiania kunne by etter Voss sikter til. Kanskje Garborgs Læraren var seminarist? Garborg hadde selv gått på seminar. Kiellands adjunkter og Holbergs Erasmus Montanus var halvstuderte røvere, men de hadde da vært på universitetet, så der var seminarene uskyldige og kanskje den foraktelige seminaristen ikke bare hører seminariene og lærerutdanningen til?

Jens Bjørneboe lot overlæreren med hjertelag dø, mens regelhåndheveren overlevde, det fikk stakkars Jonas erfare.

Går vi til biografiene finner vi flere lærere enn i romaner. Tor Obrestad har ikke skrevet biografi, men et nydelig dikt om sin gymnaslærer som også var min og fleres i denne forsamling.

NAR EG NÅ IGJEN PRØVER Å FA AUGE PÅ EIN ENGEL

Når eg nå igjen prøver å få auge på ein engel
fell denne glimtinga i dei gullkanta brillene
på Jonsbråten's runde hovudform
meg framhaldande i augene. Magnus Jonsbråten
gløtter opp på sin raske vis. Ein lått
slepp ut, eit bobbel! Han grip eit instrument.
han løfter seg frå marka og står
ein augneblink svirrande i rommet
som ein kolibri! Roterande venger av musikk!

Hans blanke skalle, ei oppvippa heilnote
på fotter, to trommestikker kvervlande
som for stadig å heve seg, bli til noko
stort. Til fånytttes. Han spelte seg bort,
han visste kva folket ønskte og kvar
i musikk. Nå ser eg han
på fråstand, sjevande der ute mellom
det som var og det som skal bli:
Når nokon spør meg om eg veit korleis ein engel ser ut
svarar eg JA!

Han var ingen vitenskaps-mann, heller ikke stor fagmann på sitt felt. Jon Roar Bjørkvoll ville nok ha kalt ham et musisk menneske.

Jonsbråten ga generasjoner av ungdom både varme og kunnskaper.

Det er ganske vanskelig å finne den innsnevrete seminaristen. Når vi kommer tett innpå et menneske blir det plutselig levende og ingen prototype lenger.

Kan vi kanskje finne seminarister her, hos oss?

Stavanger lærerhøgskole har aldri vært seminar, bortsett fra at pedagogisk seminar hører skolen til, men de heter heller ikke det lenger.

Der passerer mange ansikter revy, men la oss holde oss til de toneangivende, bildene på veggen på rektors kontor.

Frik Hougen hadde visst ingen legning for å skape et seminarium. Han var en sterkt engasjert fagmann, meget distré er det blitt fortalt, og et godt menneske. Han har fått en fin beskrivelse i jubileumsboka, og så mye ånd har han vært at han tok magistergraden i historie i 1963, mens han døde i 1962 i følge jubileumsboka. Det kan sikkert Skarstad fortelle mer om.

De som kom til skolen i 1970 åra vet at Hagbard Lines ånd svevde lenge i våre korridorer og enda lenger i våre hjerter, selv om han ikke har tatt magistergrad post mortem. Line var interessert i mennesker, i faget sitt og i skole og lærerutdanning som helhet. Han var ekte interessert i førskolelærerutdanninga, ikke bare som pynt. Han hadde ~~tilitt til sine medarbeidere og de vokste på det.~~

I ytre skikkelse kommer vel Sunnanå nærmest trefiguren på veggen, lang som han er. Noen vil henge merkelappen byråkrat på han. Men det er så mye kraft og framdrift i han at han sprenger begge bilder. Gartner er han heller ikke, men kanskje hagearkitekt, og de trenges også. Skolen ville ikke hatt sin status uten Sunnanå. Han ville noe for den, vil noe fremdeles for skolen, med eller mot andres ønsker. Den som vil noe får motbør.

Skolen ville heller ikke ha vært det den er uten alle medarbeiderne som stilte opp når han utfordret, til tider som mottrekk til utfordringene.

Det kan også gi utvikling.

Skarstad kunne ha vært gartner, romantiker som han er. Hans dilemma er likevel trangen til å bryte stein uten å ha rygg til det. Han har også tilløp til å være byråkrat, men så løper hjertet av med han. Fagmann er han, ingen systematiker, det er drømmen og diktet i litteraturen han elsker. Det hender han fargelegger hverdagen selv.

Kanskje du nå rett før pensjonsalder er kommet dit du burde, i en stilling der du kan dyrke kulturfellesskap på tvers av landegrenser, det norrøne på Island, det nordiske i Skandinavia, det gammel-engelske i Wales og germanske i Tyskland.

Det fins med andre ord gartnere. Derimot finner jeg få negative seminarister utenom tremannen på veggen som vi kan dikte egenskaper inn i. Eller kanskje den type seminarist er som en nisse som vi skimter og ser spor etter, men sjelden møter. Kanskje vi alle trenger en figur som vi kan plassere uønskete trekk hos oss selv inn i.

Imidlertid må vi vedgå at halvstuderte røvere er hver især av oss på mange områder. De trekkene finner vi i alle miljø, det kan ingen løpe fra. Når kunnskapsmengden øker rundt oss og det generelle opplysningsnivået høyere og høyere, blir feltet vi er eksperter på mindre og mindre, relativt sett. Samtidig skal vi utdanne lærere som skal være livsdugelige, og livet er ikke blitt mindre komplisert, så det er viktig at vi også kjenner det.

Passer det ikke med resten av visa nå?

OG MANNEN VILLE FRA NISSEN FLYTTE, MEN REISEN BLE HAM TIL INGEN
NYTTE, FOR OPPÅ VOGNLASSET NISSEN LO: JEG TROR VI FLYTTER I DAG VI
TO.

Til slutt

TILBAKE TIL FRAMTIDA

Du har glemt kvinneperspektivet, vil noen si meg. Kanskje, men jeg tror at det viktige menneskeperspektivet har kommet fram. Dessuten vet alle at det er blitt flere og flere Evaer i hagen samtidig som den er blitt frodigere og frodigere. Sammenhengen der er åpenbar.

Vi må holde fast på og verne de 20 årige, de 40 årige og de hundreårige røtter for å kunne vokse inn i framtida, trass i oppsplitting. Det er ingen moteverden vi forvalter.

Sannheten om historien, også vår egen, får vi når vi kryssjekker kilder. Perspektiv på egne meninger får vi i krysningsfeltet mellom ulike idéer og tanker. Ingen har monopol på de vesentlige verdispørsmål. En felles diskusjon om idégrunnlaget for våre utdanninger må holdes like levende som den var for over hundre år siden eller enda lenger tilbake. Idegrunnlaget er som surstoffet i lufta. Vi vet for mye om virkningen av luftforurensning til å neglisjere det. Det er vår egen førskolelærer- og allmennlærerutdanning det gjelder. Det gjelder vårt eget miljø.

Vi har grunn til å feire oss selv for det som har vært. Det skal mer enn en omorganisering og en Hernes til for å forme framtida og styrke utdanningen. Det er faktisk denne forsamlingen som bestemmer substansen i eget miljø, egen undervisning og den faglige utvikling. Det er oss studentene møter. Det er vi som skal gi "utviklingstrang og utviklingsevne" for å bruke Skolelovkommisjonens ord.

Derfor har jeg lyst til å inkludere alle i seminarhagen vår, hagearkitekter, gartnere, de som luker og gjør rent, de som holder orden på bed og parseller, papirer, og eksamener, større og mindre seminarister. La oss glede oss nå, kvelden er vår. Vår er også framtida og oppgavene der.

Til mandag kan vi alle ha behov for Kolbjørn Falkeids private huskeregel som jeg også begynte skoleåret med:

*Du skal ikke klistre fine øyeblikk
opp på veggene i tankene
og forgylle dem med lengselen din.
Du skal kjøre spettet
hardt innunder arrete hverdager
og vippe dem opp.
En etter en.*

*Det er derfor
livet har satt deg på mannskapslista.*

Lykke til!

Lærarutdanning for grunnskolen – litt historie og nokre synspunkt

AV SIGMUND SUNNANÅ

Kronikk i Utdanning nr. 5 2017.

Aktuelle spørsmål på 1950- og 1960-talet

I dei første tiåra etter krigen hadde læraryrket høg status. Lærarane sin store innsats i kampen mot okkupasjonsmakta var høgt verdsett. I forhold til andre yrke i offentleg sektor hadde lærarane god lønn. I tillegg til lærararbeidet gjorde mange lærarar ein verdifull innsats i det sosiale og kulturelle livet i mange kommunar. Tilgangen på godt kvalifiserte søkjarar til lærarutdanning var svært god. Både på 4-årig og 2-årig utdanning var det berre dei best kvalifiserte som kom inn. På dei 2-årige studentlinene måtte ein ha toppkarakterar frå examen artium, og berre ein av tre søkjarar fekk studieplass. Vi fekk såleis ein høgt kvalifisert lærarstand som var med og la grunnlaget for samfunnsutviklinga på slutten av 1900-talet, til dømes når det galdt den teknologiske utviklinga innanfor olje, havbruk og IT, og innan kulturområdet, vitskap og generell velstandsutvikling.

Ved innføringa av obligatorisk 9-årig grunnskole på 1960-talet var det dragkamp om kva for lærarar som skulle undervisa på ungdomssteget. På den eine sida stod universiteta, universiteta sine studentpolitikarar, Norsk lektorlag med støtte frå mange høgrepolitikarar.

Dei meinte at lærarane i sentrale skolefag på ungdomssteget måtte ha universitetsutdanning med praktisk pedagogisk utdanning. Det var dette lærarane i realskolen hadde hatt. Lærarskolane skulle utdanna lærarar for barnesteget.

Lærarskolane, Landslaget for norske lærarstudentar, Norsk lærarhøgskolelag, Norsk lærarlag og fleire politiske parti, mellom anna Arbeidarpartiet, gjekk imot ei slik to- deling av lærarutdanninga. Dei meinte at lærarar til den nye skolen måtte ha ei mest mogeleg samordna og samanhengande utdanning som gav ein brei fagleg og praktisk bakgrunn. Lærarar med lærarskole og tilleggsutdanning var derfor godt skikka til å undervisa på ungdomssteget. Det var tenleg med lærarar med brei fagkrins også her. Lærarar med slik bakgrunn høvde dessutan best i det desentraliserte skolesystemet vi hadde med mange små skolar.

I samband med behandlinga av St. meld. nr. 69 (1964/65) gjekk Stortinget inn for at lærarutdanning for den niårige grunnskolen kunne gå føre seg både ved universiteta og ved andre institusjonar, men lærarskolane skulle vera hovudutdanningsvegen for lærarar til den obligatoriske skolen.

Ved lærarutdanningslova frå 1973 blei det fastsett at begge lærargruppene kunne undervisa på ungdomssteget. Det var opp til den enkelte kommune å søkja etter lærarar som hadde dei fagkominasjonane som det var behov for. For å styrkja lærarane sine faglege og pedagogiske kvalifikasjonar blei det oppretta ei rekkje vidareutdanningstilbod både ved lærarutdanningsinstitusjonane og ved desentraliserte tiltak i kommunane.

Nye planar for lærarutdanninga

Lærarutdanningslova frå 1973 fastsette at all lærarutdanning skulle ha eit omfang på minst tre år og byggja på fullført tre års vidaregåande opplæring eller tilsvarende grunnlag. Den gamle 4-årige utdanninga fall dermed bort. Ein førebels plan for treårig allmennlærarutdanning kom i 1976, og ein permanent plan i 1980. For å styrkja det faglege nivået kom det på 1980-talet krav om at lærarutdanninga for grunnskolen burde bli fire år. Syse regjeringa med Einar Stensnæs som statsråd la våren 1990 fram ei stortingsmelding om fireårig lærarutdanning. Då Harlem Brundtland med Gudmund Hernes som statsråd same året overtok regjeringsmakta, blei stortingsmeldinga trekt attende. I staden gjorde regjeringa framlegg om at lærarutdanninga for grunnskolen framleis skulle vera tre år, men at ein skulle ha eit systematisk opplegg for vidareutdanning etter nokre praksisår. I Stortinget fekk dette framlegget støtte av Høgre og Framstegspartiet, men ikkje av Arbeidarpartiet, Kristeleg folkeparti og Senterpartiet. Stortinget vedtok at utdanninga skulle bli fireårig frå 1992, og det blei laga planar for ei slik utdanning.

Det var ulike meiningar om innhaldet i den fireårige utdanninga, og korleis ho burde byggjast opp og organiserast. Planen frå 1992 blei justert i 1994, og det kom nye planar i 1998, 2003 og 2010. Etter mi meining var planen frå 2003, som blei utarbeidd av Bondevik II

regjeringa med Kristin Clemet som statsråd, den beste. Denne planen fekk likevel ikkje lang levetid. Regjeringa Stoltenberg med Bård Vegar Solhjell og Tora Aasland som statsrådar kom alt i 2010 med nye planar for grunnskolelærarutdanninga. Nå fekk vi eigne planar for lærarutdanning for første til sjuande klasse i grunnskolen (1 - 7), og for femte til tiande klasse (5 - 10).

Desse planane representerte eit grunnleggjande brot med norsk lærarutdanningstradisjon. Heilt sidan stiftseminara kom i 1827 hadde vi ved lærarskolane hatt ei utdanning som kvalifiserte for tilsetting i heile folkeskolen/grunnskolen. Frå 1976 hadde likevel studentane hatt høve til undervegs i studiet å innretta utdanninga si slik at ho kunne høva best til undervisning anten på barnesteget eller ungdomssteget. Ved at dette valet kunne gjerast undervegs, hadde studentane eit visst grunnlag både frå teori og praksis når dei skulle velja om dei ønskte å undervisa på barnesteget eller ungdomssteget.

Planane til regjeringa Stoltenberg føreset såleis at ein alt ved søknad om opptak må ta standpunkt til om ein vil bli lærar på barnesteget eller ungdomssteget. For mange søkjarar som ikkje veit så mykje om kva undervisning på barne- eller ungdomssteget inneber, kan dette vera eit vanskeleg val. Rekrutteringa til lærarutdanning for ungdomssteget (5 - 10) har vore betre enn for barnesteget (1 - 7) som har hatt heller svak rekruttering. Særleg på barnesteget trengst det gode lærarar fordi det er her grunnlaget for elevane si vidare utvikling blir lagt. Svak rekruttering til 1 - 7 gjer det også vanskeleg å få til satsinga på Tidleg innsats som alle parti i ulike samanhengar applauderer.

Det er eit paradoks at den ordninga regjeringa Stoltenberg fekk i stand, var Arbeidarpartiet sterkt imot på 1960- og -70-talet. Då var det mange innan Høgre som ville ha eiga lærarutdanning for barnesteget og ungdomssteget. I åra framover var dette eit sentralt dis-

kusjonstema, også på landsmøte, men altså ikkje gjennomført når Høgre hadde makta.

Lærarbehov og utdanningskapasitet

Den store mangelen på lærarar dei første tiåra etter krigen skuldast at det på 1930- og 1940-talet hadde blitt utdanna svært få lærarar. Med den felles folkeskolelova for by og land som kom i 1959, blei undervisningstimetalet i mange fag auka, og vi fekk nye fag, til dømes engelsk og heimkunnskap som obligatoriske fag. I samband med innføringa av obligatorisk niårig grunnskole auka dessutan behovet for lærarar kraftig. På 1950- og 1960-talet blei det derfor stor mangel på lærarar i heile landet – særleg i utkantstrok.

På byrjinga av 1980-talet blei lærarsituasjonen betre, og det kom prognosar og oppslag i media om at det ville bli «overproduksjon» av lærarar. Regjeringa Willoch med Lars Roar Langslet som statsråd gjekk derfor inn for å redusera kapasiteten ved lærarhøgskolane. Dette skulle ein nok ikkje ha gjort fordi mangelen på lærarar heldt fram og auka på slutten av 1980- og på 1990-talet. Utdanningskapasiteten blei igjen auka, men samtidig hadde tilgangen på søkjarar til lærarutdanning gått kraftig ned. Usikre prognosar om behovet for lærarar og mykje uro om lønns- og arbeidsvilkår for lærarane var nok ei medverkande årsak til dette.

Det årlege opptaket av studentar til allmenn- eller grunnskolelærarutdanning har i heile etterkrigstida vore på ca. 2000 pr. år. Somme år nokre fleire og andre år nokre færre. I dei siste åra har fleire lærarutdanningsinstitusjonar hatt vanskar med å fylla studieplassane. Samtidig seier prognosane at behovet for lærarar vil auka i åra framover. Dette har mellom anna samband med at mange lærarar går av med pensjon, auka timetal i enkelte fag og tiltak for at det skal bli færre elvar pr. lærar.

Tal frå Grunnskolens informasjonssystem viser at bruken av formelt ukvalifiserte lærarar auka med 13 % i 2016. I 2016 blei 4,4 % av all undervisning i grunnskolen utført av lærarar utan godkjent lærarutdanning (jf. Utdanning nr. 2, 2017). Det har vore medieoppslag om at i Nord Noreg manglar ein ca. 4000 lærarar med godkjent utdanning. Mangel på kvalifiserte lærarar er ein situasjon som i høg grad kan påverka kvaliteten i skolen i åra framover. Utviding av lærarutdanninga frå fire til fem år vil også føra til redusert utdanningskapasitet. Kanskje burde ein ha venta med å innføra femårig masterutdanning til ein så nokolunde hadde dekkja behovet for lærarar med kvalifisert utdanning i heile landet?

Rekruttering og opptakskrav

Då utdanningskapasiteten på 1990-talet auka samtidig som talet på søkjarar gjekk ned, fekk så og seia alle som hadde bestått allmennfagleg studieretning på vidaregåande skole plass på lærarstudiet ein eller annan stad i landet. Endå om dei fleste som blei opptekne, var motiverte for studiet og hadde gode faglege føresetnader, var det også nokre som hadde hatt lærarutdanning langt nede på prioriteringslista. Mange av desse var mindre motiverte for studiet, og mange strauk eller slutta undervegs. Dette påverka statusen til lærarstudiet. Mange meinte at krava til søkjarane burde skjerpast. Bondevik II regjeringa med Kristin Clemet som statsråd innførte derfor ei ordning med eit minstekrav til gjennomsnittskarakter frå allmennfagleg studieretning og minst tre i karakter i norsk og matematikk som grunnlag for opptak.

Dette var ei ordning som skjerpa dei faglege føresetnadene, men samtidig kunne ho stengja ute potensielt velkvalifiserte søkjarar som kunne blitt gode lærarar. Så vidt eg veit, er det ikkje forskning som dokumenterer at det er samband mellom karakterar frå vidaregåande

opplæring og lærardugleik. Det å vera ein god lærar krev som kjent også mange andre eigenskapar enn dei reint faglege. Det kan derfor vera eit spørsmål om det er fornuftig å knyta opptaket til karakterar i bestemte fag i vidaregåande opplæring. Andre ordningar bør prøvast ut. Pedagogstudentane har gjort framlegg om at karaktersnittet for alle fag i vidaregåande opplæring skal danne grunnlag for opptaket. Dette er eit konstruktivt forslag. Ei eller anna form for opptaksprøve kan også vera aktuell.

Dei fleste studentar er i stand til å tileigna seg nødvendig fagleg kunnskap gjennom lærarstudiet. Det er eit sjølvsaugt krav til alle lærarar at dei må ha gode kunnskaper i fag som dei skal undervisa i. Det må derfor stillast strenge krav til faglege og personlege føresetnader hos lærarstudentar både undervegs og ved slutten av studiet før dei får lærarvitnemål.

Frå og med opptaket 2016 er karakterkravet i matematikk heva til fire. Dette er etter mange si meining ei svært uheldig ordning som stengjer ute godt kvalifiserte søkjarar som gjerne har gode karakterar i alle andre fag. Ikkje alle som tek lærarutdanning, skal undervisa i faget matematikk. Det er vanskeleg å forstå at nettopp matematikk skal vera det avgjerande kriteriet for opptak til lærarutdanning. Det er lenge sidan formaldanningsteorien var aktuell i pedagogikken! Ordninga har mellom anna ført med seg at mange studieplassar har stått tomme ved lærarutdanningsinstitusjonar i studieåret 2016/2017. For dette studieåret kan situasjonen bli endå verre. I Dagbladet 23. august står det at ved studiestart er det ledige studieplassar ved grunnskolelærarutdanningane i både Halden, Volda, Bergen, Stord, Sogndal, Bodø, Levanger, Nesna og Alta. Når ein manglar lærarar og har motiverte søkjarar med gode karakterar utan i matematikk, synest det å vera lite klok politikk å ikkje nytta alle studieplassar fullt ut.

Utdanningskrav for lærarar i grunnskolen

Lærarutdanningslova frå 1973 opererer med lærarkategoriar på tre nivå – lærar, adjunkt og lektor. Kommunane hadde til oppgåve å lyse ut stillingar og tilsetja lærarar som hadde utdanningsnivå og fagkombinasjonar som det var bruk for ved skolane. I systemet var det ein stimulans for lærarar med grunnutdanning til å ta vidareutdanning til adjunkt- og lektor og såleis få betre kompetanse og høgare lønn.

I 2015 vedtok Stortinget med røystene frå Høgre, Frp, Venstre og Arbeidarpartiet nye reglar for kven som skal kunne undervisa i matematikk, engelsk, norsk, samisk og teiknspråk i grunnskolen. På barnesteget må ein lærar ha fullført eit studium i faget på minst 30 poeng og på ungdomssteget 60 poeng. Kommunane fekk ti år til å syta for at lærarar som skal undervisa i desse faga, har slik utdanning. Etter mi meining var dette eit uheldig vedtak. Det legg opp til ei altfor sterk styring av skolens kvardag. Det kan mellom anna gjera det vanskeleg å nytta dei samla faglege og pedagogiske kvalifikasjonane til lærarstaben på ein skole på den mest føremålstenelege måten. Mange lærarar kan til dømes ha tileigna seg god realkompetanse i desse faga gjennom undervisningserfaring og sjølvstudium. Vedtaket kan bli særleg vanskeleg å praktisera ved mindre skolar. Konsekvensen kan derfor bli blir meir sentralisering.

Departementet i samarbeid med kommunane har sett i gang eit omfattande utdanningsprogram for å gi lærarar tilbod om vidareutdanning slik at dei kan skaffa seg nødvendig formell utdanning. Dei økonomiske og arbeidsmessige vilkåra for lærarar som tek slik utdanning, er svært gode. For lærarane er dette eit populært tiltak som fører til ei fagleg og pedagogisk nivåheving i skolen. Statsråd Torbjørn Røe Isaksen skal ha ros for at han fekk dette til.

Femårig masterutdanning

Lærerutdanningslova frå 1973 la opp til at den treårige lærerutdanninga kunne byggjast på til adjunkt- og lektorutdanning. Mange godt fagleg kvalifiserte og motiverte lærarar har i åra framover teke hovudfag og seinare mastergrad som frivillig ordning. Frå 2017 er femårig mastegradutdanning obligatorisk for alle studentar som tek grunnskolelærerutdanning. Dette er ei ambisiøs reform som vil innebera store faglege utfordringar og ha mange ressursmessige og praktiske konsekvensar. Med eit årleg opptak på ca. 2000 studentar i åra framover kan det til dømes vera spørsmål om studentar har motivasjon og faglege kvalifikasjonar for å kunne ta utdanning på dette nivået. Det er også eit

spørsmål om lærerutdanningsinstitusjonane har kapasitet og faglege ressursar til å gi den nødvendige undervisning og rettleiing til så mange studentar på masternivå. Vi må rekna med at ei femårig masterutdanning vil påverka rekruttering og utdanningskapasitet. Den største utfordringa i åra framover vil bli rekruttering til læraryrket og å skaffa kvalifiserte lærarar – særleg til barnesteget. Det er derfor med spenning ein ser fram til korleis utviklinga i åra framover vil bli.

Litteratur:

Per Østerud Sigmund Sunnanå Åsulv Frøysnes: Norsk lærerutdanning i etterkrigstida. Ei utvikling i spenning mellom tradisjon og fornying. ABM-media a/s. 2015.

Rekruttering til lærarutdanning

AV SIGMUND SUNNANÅ

Innlegg i Stavanger Aftenblad 30. juni 2020.

Media melder om nedgang i søkjartalet til lærarutdanninga for grunnskulen. Spesielt er dette uheldig for barnesteget, 1 – 7. Det er på dette steget det mest trengst kompetente lærarar fordi grunnlaget for den faglege, sosiale og personlege utviklinga til elevane blir lagt her. Den svake rekrutteringa er alvorleg fordi vi nå manglar ca. 4000 utdanna lærarar på landsbasis – særleg i Nord Noreg. I samband med overgang til obligatorisk femårig masterutdanning blir det i 2021 ikkje utdanna lærarar ved dei ordinære lærarutdanningsinstitusjonane. Vi står kanskje overfor liknande lærarmangel som vi hadde på 1950- og 1960-talet? Kanskje bør ein også nå setja i verk ekstraordinære tiltak?

Master bør vera frivillig

Det er mange årsaker til den sviktande rekrutteringa. Kravet om minst fire i matematikk for å bli oppteken, kan vera ei årsak. Her synest eg Pedagogstudentane har eit fornuftig forslag om å erstatta dagens system med ei ordning der minstekravet er eit gjennomsnitt på minst fire frå vidaregåande opplæring. Utviding av den obligatoriske utdanninga frå fire år til femårig masterutdanning kan også vera ei årsak. Mange unge vegrar seg gjerne for å ta fatt på eit så langt studium med den status, lønns- og arbeidsvilkår som lærarane har i dag.

Etter mi meining bør obligatorisk fireårig grunnskulelærarutdanning vera nok. Å gå vidare og ta mastergrad bør vera ei frivillig ordning for studentane eller vidareutdanning for lærarar som er i jobb.

Barneskule fristar færre

I 2003 laga høyreregjeringa med Kristin Clement og Helge Ole Bergesen i Kunnskapsdepartementet nye planar for lærarutdanninga for grunnskulen. Dei førte vidare ein tradisjon frå 1970-talet om at studentane skulle byrja på ei utdanning med ein obligatorisk fagleg kjerne + pedagogisk teori og praksis. Undervegs i studiet kunne studentane velja fag på ulike nivå med tanke på undervisning på barnesteget eller ungdomsteget. Arbeidarpartiregjeringa braut ein tradisjon då den i 2010 laga nye planar som tok opp eit gammalt Høyre standpunkt om ei todelt lærarutdanning – ei for barnesteget (1- 7) og ei for ungdomsteget (5 – 10). For søkjarar som veit lite om kva undervisning på barnesteget eller ungdomsteget inneber, kan det vera vanskeleg å velja. Ei lærarutdanning med kompetanse berre for undervisning på barnesteget, ser ikkje ut til å appellera til mange nok potensielle søkjarar. I dei siste åra har derfor mange studieplassar ved fleire lærarutdanningsinstitusjonar stått tomme.

Auka krav til læraren

Rekruttering til lærarutdanning har også med situasjonen i grunnskulen å gjera. I dei siste tiåra har lærararbeidet blitt meir stressande mellom anna på grunn av auka kompetansekrav til lærarane, høge læringsmål for elevane, mange prøver og ulike former for dokumentasjon. Til hausten får vi nye planar for grunnskulen

som er laga i god kontakt med lærarorganisasjonane og andre aktuelle instansar. Eg har inntrykk av at lærarane ser positivt på å ta planane i bruk. Med utgangspunkt i desse planane bør regjeringa gjerne sjå på om det bør gjerast visse justeringar i lærarutdanninga, til dømes ei meir praksisretta utdanning.

DEL III

SKOLEHISTORISK PERSPEKTIV

Skulen i det gamle bygdesamfunnet – frå motvilje til godvilje

SKJOLD PRESTEGJELD OG VIKEDAL PRESTEGJELD

AV NILS OLAV ØSTREM

Innlegg på skulejubileum 25.5.1989 – Skjold bygдахus

På kyrkjebakken i Skjold år 1763

Me skal starta denne raske vandringa gjennom skulesoga i bygdene våre på kyrkjebakken her i Skjold. Etter preika ein sundag sommaren 1763 las som vanleg lensmannen for Vats skipreide, Lars Raunes, ulike kunnjingingar om skiftesamlingar, auksjonar o.l. Ein av dei ting han gjorde kjent var at dei bygdemenn som høyrde til “Bergenhuus Lehn” no måtte betala skuleskatten dei stod til rest med. Erik Dagsland gjorde seg til talsmann for naboane sine i Stordalen og langs Ålfjorden sjølv om garden hans ikkje låg under Fjære skipreide, Sunnhordland sorenskriveri og Søndre Bergenhus amt - Hordaland fylke.

Erik sa at lensmannen kunne koma nord til Stordalen for å røva og ta frå dei menn som han elles hadde gjort i Skjold. “Eller kandskee du har faaet saa mange penge, du vil have og du behøver?”, la han til. Lensmannen svara at hadde han gjort noko galt, kunne dei som hadde noko å klaga på saksøkja han og la han få fred denne dagen. Til det svara Erik Dagsland at han skulle følgja han “Trap for Trap” opp gjennom rettssystemet. Deretter stimla “den største deel af Almuen ... omkring Lænsmanden”. Han kom seg unna inn i kyrkja etter også å ha fått høyra av Torbjørn Kalvaland frå

Skåre skipreide og Kristoffer Romsaland frå Leiranger skipreide at han berre var ein “Laane-Lænsmand” for dei.

Kva fortel ho om denne smådramatiske hendinga frå kyrkjebakken i Skjold år 1763? Ho synest klart å vitna om at bygdefolket såg på skulevesenet som ei tung bør. Skuleskatten var alt anna enn populær mellom skjoldabuen på denne tid. Og det synest som det meir var føremålet med skatten enn sjølve skatten dei protesterte mot. Argumentet om at lensmannen som skulle krevja inn skatten ikkje var rette lensmannen for mange av bygdefolket, er eit reint påskot for skattenektinga. Men i og for seg er dette interessant nok. Skjold var heilt fram til 1841 delt på fire skipreider. Det er blitt sagt at bygda av denne grunn kan kallast ein samling utkantar. Skuleskatteprotestane frå 1760-åra viser at bygdesamkjensla neppe var så altfor sterk mellom folk frå dei ulike delane av Skjold.

Skulen på 1700-talet

Korleis var så skulen organisert på 1700-talet i dei fem bygdene me er interesserte i? Merkeleg nok, sett på bakgrunn av protestane frå skjoldabuen i 1760-åra, er det skjoldapresten Dominikus Nagell som har fått

største delen av æra for å ha lagt grunnlaget for skuleordninga i Ryfylke. Han leia saman med futen eit viktig møte på Jelsaneset elleve dagar før jul i 1741.

Dei sju mennene Nagell hadde med seg frå prestegjeldet sitt, var einige i at dei tre bygdene Skjold, Vats og Tysvær trong to lærarar - “tvende omgaaende skolemestre”. Den eine læraren skulle ta seg av Tysvær og søre delen av Skjold, den andre av Vats og Norda Skjold. Vikedal prestegjeld ville klara seg med ein lærar. Lærarane i Skjold prestegjeld skulle kvar ha 16 riksdalar i løn, læraren for Sandeid, Vikedal og Imsland 12 riksdalar, altså mindre. Endå vanskelegare enn i Vikedal prestegjeld blei det andre stader å akseptera løna lærarane i Skjold prestegjeld skulle ha. Nedstrand, Sauda og Hjelmeland kom ned i det halve, Jelsa i nesten berre fjerdeparten. Lærarløna blei likevel godtatt av Nagell og amtmannen for alle desse prestegjelda med unntak av for Hjelmeland og Jelsa. Men dersom høgare styresmakter likevel skulle godkjenna den låge lærarløna for desse to siste prestegjelda, reserverte både bygderepresentantane frå Vikedal og Skjold seg. Då ville også dei betala mindre i skuleskatt, først og fremst til lærarløner. Johan Veka har skrive at Nagell på Jelsamøtet sette opp ein “mønsterplan” for skulen i Skjold prestegjeld. Dei andre prestegjelda skulle ha Skjold som mal og føredøme. La oss sjå litt på kva den 12 punkt detaljerte planen inneheldt.

Kvart av dei to omgangsskuledistrikta i prestegjeldet skal delast opp i mindre område, såkalla roder. Borna innanfor desse områda skal undervisast ein månad om gongen. “Så snart måneden er ekspideret” skal læraren flytta vidare til det nærmaste bygdelaget. Skulen kunne Nagell gjerne tenkt seg hadde vart heilt året. Men det kunne ikkje la seg gjera sidan “landets tarv utfordrer ... et barns tjeneste en viss tid om året”, nemleg når bonden må “streve med sit vår- og høstarbeide”.

Vanskelege år for 1700-tals skulen

Dominkus Nagell hadde store tankar om skulen, og makta også å få bygdefolket med seg eit stykke på veg. Men planen hans kom til å møta vanskar. Viktigaste var det at 1740-åra var vanskelege år med sotteepidemiar og naudstider. Men det blir også klaga over motvilje mellom folket. Når så skulestellet gjekk meir eller mindre i stå i nabobygdene ved Karmsundet og på Karmøy, forsterka dette motarbeidinga av skulen også i bygdene her.

Klager over problem med å få skuleskatten inn er å høyra også i 1770-åra. Dette hadde ført til at lærarløna fall i Skjold prestegjeld. Dessutan var talet på lærarar auka frå to til tre no midt på 1700-tallet. Skjoldabygda hadde fått sin eigen lærar. Til saman mottok dei tre mindre i løn enn dei to skulle ha i alt etter Nagel sin heller storstilte plan frå Jelsamøtet. Og lærarløna heldt fram med å minka i Skjold prestegjeld.

Fleire lærarar

Men talet på lærarar auka. Då 1800-talet går inn er det blitt fire av dei i det store prestegjeldet. Tjue år seinare er talet dobla til åtte. Undervisningstida blir oppgitt til å vera frå mikjelsmess - 29. september - til påske. Om kunnskapen deira blir sagt at den er “kun maadelig”.

Skuleborna får derimot ros under ein visitas i 1820-åra. Det “gik ... ret vel”. Også dei konfirmerte ungdomane som laut stå fram på kyrkjegolv, “giorde god Rede for sig” i kristendomskunnskap og lesing, som var dei eigentlege skulefaga på 1700-talet og langt ut på 1800-talet. Skulen var ein kristendomsskule.

Kvart barn fekk to månaders undervisning pr. år i førstninga av 1800-talet. I 1830-åra gjekk det i alt 750 born på skule i Tysvær, Vats og Skjold. Berre tiandeparten lærde å skriva, og “saare faae forstaae at regne”. Den slette tilstanden for reknefaget kom av at “Lærerne selv kun forstaar lidet deraf”.

Så sjølv om elevane tilfredsstilte prosten og biskopen når dei overhøyrde dei i Pontoppidans forklaring, var ikkje alt like bra. Lærarløna var no komen ned på eit lågmål i prestegjeldet, og utgjorde berre halvparten av kva lærarane i naboprestegjeldet Vikedal fekk på dei tider. Skulekommisjonen/-styret fekk skulda for dette. Det blir hevda at skulekommisjonen er så gjenstridig at dersom det ikkje hadde vore for innsatsen prestane la ned for skulen, hadde “den opvoxende Slægt” blitt påført store “Ulykker”.

Når det trass i den skrale lærarløna, som både i Skjold og Vikedal låg under vanleg drengeløn, likevel lukkast å få lærarar, skuldast det at dei som tok på seg lærararbeid slapp militærtjeneste. I 1850-åra var plikttida sju år for dei presten hadde funne var gode lærarremne. I ein såkalla “Sessions-Resolution” heiter det at når dei sju åra var farne, var læraren “for al Tjeneste ved Linietropperne og Landværet aldeles fritagen”. Men forlot han lærartenesta før tida, “bliver han strax i de militaire Ruller igjen at indføre”.

Skjold kontra Vikedal

Rapportane om skulestellet i Skjold og Vats dei første 50/ 60 -åra av 1800-tala inneheld stadige klager om kor mange hindringar der blir lagt i vegen for “Oplysningen” der i prestegjeldet. Betre fortonar biletet seg for bygdene i Vikedal prestegjeld. I 1837 blir det sagt at skulevesenet var i så “god Forfatning” at nesten alle skuleborna fekk den lovpålagde skuletida. Seinare blir “Menighedens Oplysningsgrad” rosa for å ha “meget tiltaget”. Folket hadde sans for lesing, noko som også kom til uttrykk i at “et oprettet Almuebibliothek flittig brugtes af flere” - i alle høve i 1843. Fire år seinare heiter det derimot at biblioteket blir lite brukt. Men det er ikkje gløymt - det er planar om å kjøpa inn nye bøker. Tilskot var mottatt av Staten og gåve frå “Kommunalbestyrelsen”.

Skulen synest å ha blitt meir satsa på i Vikedal, Sandeid og Imsland enn i Skjold og Vats. Den sterkare oppslutnaden om skulen i Vikedal. I ei sak om korleis dei skulle makta å finansiera tre nye “Skoleholder”-stillingar i prestegjeldet, uttalar dei at dei ”skylder ... Sandheden at sige at i Naboprestegjeldet Skjold ... som i alle Heenseender ere Ligesaa formuende som Wigedals Prestegjeld” yter kvar gardbrukar 12 skilling i skuleskatt medan vikedals-, sandeids- og imslandsbøndene måtte ut med tre gonger så mykje, 36 skilling. Dette fann dei lite rettferdig, særleg når ein kom i hug at “Præstegjeldet ere fattigt i høyeste Grad”.

Framgang på 1800-talet

Likevel gjekk utviklinga sakte framover, også i Skjold prestegjeld, sjølv om lærarløna kom til å stå fast like fram til i 1850-åra. I 1840-åra kjem det også sterkt på tale å oppretta fastskule og reisa eitt skulehus i bygda. Etter lova skulle det vera eit slik ved hovudkyrkja. I 1846 blir det ved kongeleg resolusjon pålagt soknepresten å festa bort jordstykket Øydegardsteigen av prestegarden til skulejord. Før den tid hadde det vore diskusjon eitt år og to om kor ein skulle plassera skulen.

Opprettinga av fastskule skjer på om lag same tid i Skjold og Vikedal. Men i motsetnad til skjoldabuen som reiser eit nytt hus til skulelokale, løyser vikedalsbuen oppgåva på ein rimelegare måte. Dei leiger rom for skulen i huse til kyrkjesongaren, eit plass under prestegarden, i Vikedalsosen. Etter kort tid blir det derimot klaga over at fastskulen ligg på feil side av elva. Når det så i 1847 ikkje var bru over elva, hadde dette medverka til mykje skuleforesøming. Men om brumangelen heilt klart skapte vanskar, ville prosten “ingenlunde” godta dette som noka “undskyldende Aarsag” til skoftinga. Framgangen merkar ein også ved at omgangsskule-

distrikta blir fleire i begge prestegjelda. I 1840 var ein komen opp i 11 omgangsskuledistrikt i Skjold prestegjeld. Dette talet blei litt redusert når fastskulen kom i sving. I Vikedal var det etter fastskulen var oppretta seks omgangsskuledistrikt i tillegg til fastskuledistriktet.

Livet i skulestovene utviklar seg også smått om senn. I 1838 fastset skulekommisjonen i Vikedal at skuledagen skal ta til seg kl. 9. Frå 11 til 12 “afbrydes læsningen da alle Børn, paa de smaae nær, der da er fri, skrive. Eftermiddagen læses og anvendes til Forstandsøvelser”. Men framleis er lærarane for det meste utan utdanning for arbeidet sitt. Dessutan er dei unge. I 1843 var det ein 17-åring og ein 19-åring mellom lærarane i Skjold. Den eine fekk attest om at han “viste seg uøvet”. Den andre var “ej uden Ævner”. Med opprettinga av ein fastskule i kvart prestegjeld fekk bygdene sine første seminaristar. Om dei kunne det ikkje seiast at dei hadde liten forstand utanom det å læra born å lesa. Slik heiter det om ein av lærarveteranane i Vats i 1840-åra.

Når skulevesenet utover 1800-talet gjekk framover, skuldast det i stor grad aktiv nivåheving gjennom sentral lovgjeving. Både i 1816 og i 1827 kom det lovar som sette høgare krav til skulen. Men mykje av framgangen var også å takka dei lokale skulekommisjonane, sjølv om verksemda deira fekk ulik attest. Heilt frå 1741 hadde dette lokale styringsorganet eksistert i alle prestegjeld.

For Grunnlova kan ein seia skulelovane frå 1700-talet delvis var ein viktig føresetnad. Skuletilbodet på 1700-talet gav trass alt ein viss kunnskap som kunne gi vanlege bønder høve til å delta på Eidsvoll. Skulekommisjonane gav saman med det andre viktige bygdestyret før formannskapslovane, fattigkommisjonane, dessutan trening for bygdefolket i å løysa felles oppgåver.

På den andre sida var Grunnlova grunnlaget for vidare utvikling av skulestellet på 1800-talet. Med nasjonalt sjølvstende og lokalt sjølvstyre såg bygdefolket at kunnskap trongst for å kunna ta del i samfunnsstyringa. Skulle dei vinna politisk makt var opplysning og informasjon grunnleggjande viktig.

Det teoretiske sambandet mellom Grunnlova og skulestellet kom for Skjold sin del mest konkret til uttrykk i 1814 gjennom at to tidlegare skulehaldarar blei valde som bygda sine utsendingar til distriktsforsamlinga i Stavanger. Der fekk dei vera med på å velja Rogaland sine utsendingar til Eidsvoll.

1860-lova

Sjølv om det kan sporast ulike teikn på framgang for skulen i bygdene våre utover 1800-talet, er det likevel skulelova frå 1860 som får mest å seia. No kjem det krav om faste skulehus, faste skulekrinsar, nye offentlege lese- og lærebøker, fleire skulefag, lengre skuletid osv.

Lensmannen i Skjold og Vats kunne alt fem år etter lova kom, slå fast at ho hadde ført med seg at skulevesenet var “betydeligt forbedret”. Grunnane til framgangen fann han i at “her nu haves dueligere Skolelærere, og dels ... faste Skoleturer for nogle Skolekredse”. Men utviklinga til det betre, slik lensmann Mons Foss såg det, møtte motstand mellom bygdefolket. Han seier dei “løbe omkring fra Gaard til Gaard, ivrende paa forskjellig Maade” mot alt det nye på skulefronten. Me skal no ta føre oss to saker som viser korleis motstanden kom til uttrykk.

Den første saka er ei krinsereguleringssak frå Øvre Vats.

1860-lova kravde at skuleborna skulle samlast til skule krinsvis. Bygda skulle altså delast inn i klart avgrensa skulekrinsar. Lova la opp til at desse skulle

gjeraast så store at minst 30 born kunne søkja skule der. Dermed blei eit nytt krav eller normalprinsipp i lova verksamt, nemleg at undervisninga skulle haldast i fast skulelokale, anten ved at kommunen leigde seg inn i ei privat stove eller ved at det blei bygt eige skulehus.

Skulekommisjonen i Vats - bygda hadde no fått eige skulestyre - føretok krinsreguleringa. Berre ein av krinsane, Velde (Vedle) krins, fekk meir enn 30 born slik at fastskule måtte setjast ut i livet. Men etter eitt år fann dei seg ikkje heilt nøgde med reguleringa, og tok like godt og omregulerte krinsane. Viktigaste endringa - og truleg sjølv motivasjonen for å føreta henne - var at fastskulekrinsen skulle delast. Fastskulen i Velde krins skulle omgjeraast til omgangsskule i Eikjelands krins og Sjurseikje krins. På den måten unngjekk dei å byggja skulehus eller leiga eit dyrt fastlokale til skulen.

Overordna styresmakter kunne på ingen måte godta at ein gjekk tilbake til omgangsskule etter å ha hatt fastskule. Sokneprest Hans Andre Høgstad, også formann i skulekommisjonen, såg saka som ei stor prinsippsak. Fekk vatsfolket medhald ville heile skulelova og tankane bak henne, bli sett til sides. Dessutan ville "Underretningen herom fare som en Løbeild" gjennom nabobygdene og føra til at ein "vil gjøre Forsøg paa at faae afskaffet faste Skole overalt", trudde presten.

Soknepresten hadde svært sterke synspunkt på kva som låg bak krinsdelinga. Grunngevingar som lang veg og gjennomvåte elevar - "især paa Fødderne ... af Sne eller Sneevand" - såg han på som "kun Skingrunde". Den eigentlege grunnen var at "man har faaet den fixe ide, at fast Skole under ingen Omstændighed ... bør finde Sted". Til å byrja med hadde det ikkje vore noko misnøye med å ha fastskule. Men "pludselig blev der Uro i Leiren". Det heile trudde han var "fremkaldt ved En eller Flere" som dels av mangel på innsikt i "Skolens høie og vigtige Formaal", dels for å vinna popularitet

hadde gjort til ein fast regel for seg å motsetja seg alt "hvad deres Embedsmænd og Øvrighed ønske fremmet". Høgstad klaga seg over kor tungt det var å måtta fungera som formann i skulekommisjonen under slike forhold: "det er forbunden med uberegnlige Ærgrelser". Kommentaran hans til krinsreguleringssaka i Øvre Vats synest til dels å vera skrivne i slike ergelse.

Først ved slutten av 1865, etter fire års taudraging, godtok vatsbuen at lova ikkje opna for oppløysing av ein alt etablert skulekrins berre for å sleppa økonomiske utlegg til skulehusbygging. Då var saka på veg inn i rettssalen. Grundige undersøkingar og oppmålingar var gjort av vegforhold og avstandar. Mellom anna hadde biskopen gjeista bygda. Han kunne ikkje sjå at noko vesentleg hindra ein i å oppretthalda Velde krins, særleg dersom ein rekna Krakkr som såkalla "eenlig beliggende Gaard" utanom krinsen. Så kunne dei fire borna derifrå vekselvis søkja fastskulen i denne vatskrinsen, eller går over bygdegrensa til fastskulen i Austrheims krins. Biskopen meinte tydelegvis at ved litt tilpassing, som ikkje å leggja for stor breidd på om elevane kryssa ei bygdegrensene, kunne Velde fastskulekrins bli ein tenleg krins. Det biskopen ikkje visste var at bygdegrensa tidligare hadde blitt kryssa av skuleelevar. I 1760-åra veit me Austrheimsbygda hørde til omgangsskulen i Vats.

Med dette forlet me kringsordninga i Vats. Det skal berre nemnast at sjølv om skulekommisjonen hadde firt, heldt motstanden mot fastskulen seg oppe. Heilt til 1869 varte omgangsskulen i dei to krinsane Eikjeland og Sjurseikje. Først då var det ein oppsitjar som endeleg ville leiga ut stova si til skulelokale. Fram til den tid hadde bygdefolket effektivt hindra realisering av fastskuletanken ved å nekta leiga bort hus eller selja grunn til skulebygg. Ekspropriasjon gav ikkje skulelova høve til.

Ei anna sak frå Skjold og Vats fortel også om handlingar til skulen, nemleg innføring av ei ny lesebok, Jensens lesebok. Vatsbuen sette seg sterkast mot å få denne boka i skulen. I Skjold blei det først gjort vedtak om å ta boka i bruk. Ei heil stund etterpå slo motstanden ut gjennom ein stor underskriftsaksjon. Heile 232 underskrifter gjort at skulestyrevedtaket blei omgjort. Kompromisset blei at lærarane i dei to bygdene munnleg skulle føredra dei viktigaste lesestykkane.

Likevel ser det ut til at boka nærmast blei boikotta i skulen både i Skjold og Vats. Mange meinte at innhaldet i Jensens lesebok var “skadeligt for børnene”. Ein del av det ville koma til å “bortlede barnehjertets Opmærksomhed fra noget bedre”. Berre i ein eller nokre få krinsar i Skjold blei ho tatt i bruk. I staden blei det der i bygda tatt i bruk ei anna lesebok. Derimot heiter det i 1886 at i Vats hadde ein “endnu ikke ... en eneste læsebog i skolen”. Aviskorrespondenten til avisa “Haugesunderen” argumenterte det året for at dette burde endrast på:

Enhver haandværksmand, der vil gaa frem i sit fag, sørger for at skaffe sig de bedste arbejdsredskaber. Saaledes gaar man ogsaa paa de allerfleste steder i vort land frem, naar det angaar undervisning i læsning; thi jo bedre arbejdsredskaber, des bedre arbeide.

Frå motvilje til godvilje

Eg har ønskt å få fram litt om kva haldning som rådde i det gamle bygde- eller bondesamfunnet til skulen. I dette samfunnet var borna små arbeidande vesen med oppgåver i arbeidslivet på gardane alt frå 6-8 årsalderen. Skulle dei bli gangs menneske, var det mykje praktisk å læra i gardsarbeidet. Noko meir enn å tilføra borna så pass “Christelig Oplysning” at dei kunne sleppa fram for presten og bli konfirmert i skjepeleg” alder, burde ikkje skulen streva med. Skjoldapresten for 100 år

sidan seier bygdefolket ofte stilte dei “mest urimelege Anmodninger” til han for å få borna sine konfirmerte. På den tid var skulen med sine stadig aukande økonomiske utteljingar for mange fortsatt “en Torn i Øiet”.

Men likevel hadde det skjedd ein merkbar og gledelig framgang for skulestellet. Både i Skjold og Vats var all omgangsskule opphøyrd, opplyser presten i 1886. I Skjold var det bygt ikkje mindre enn sju skulehus og løyvt pengar til det åttande. “Trægere har det ... gaaet i Vats” der berre eitt skulehus var reist til den tid. I begge bygdene var skuleforsømingane, som tidligare hadde vore store, minka mykje av. Også til lesebokstoffet spora presten “en friere og sundere Anskuelse”.

Etter kvart fekk skulen meir og meir innpass hjå folk. Slik var utviklinga i alle bygder. Den gamle motviljen, som til tider hadde slått ut i direkte motstand, skifta til godvilje og oppslutnad om skulen og det den formidla. Som eit døme på korleis dette kunne koma til uttrykk, skal me trekkja fram ein juletreffest på den dåverande Skjold skule fjerde juledag 1894. Festen gjekk føre seg på skulehuset på Klokkargarden, og var ikkje noko vanleg juletreffest sidan det også var avskjedsfest for gamlelæraren Jakob Smedsvik, bygda sin første seminarist. På mange vis var han sjølv personifiseringa av alt det nye som hadde velta inn over skulestellet i bygda det siste halve hundreåret. Mellom anna hadde han stått på presten si side mot bygdefolket som forkjempar for Jensens lesebok.

Både elevar og foreldre hadde vore med og pynta til festen. Skulehuset var blitt festlig smykket med garn fra skogholtet paa Asbjørnshaug og med grønne krans. Vægge og talerstol var klædte i grønt. Over talerstolen stod paa hvid bund og i grøn ramme “J.S.” med grønne bogstaver og ovenover dette i store bogstaver: “Tak for trofast virke”. Paa en af sidevæggerne stod i en lignende ramme: “Som dine dage er, skal din styrke være”.

Festen var delt i to, først for borna og deretter for foreldra og eldre elevar. Fleire hadde ordet etter “beværtning med kaffe og brød”. Ordføraren var førstemann på talarrekkja, og overrekte Smedsvik eit veggur som takk for arbeidet i krinsen gjennom 45 år. Lensmannen talte også, like eins gamleordføraren. Han hadde sjølv hatt Smedsvik som lærar, og sa at “mange af de sandheder

han som barn hørte paa skolebænken mindedes han nu saa godt”. Han visste “at baade han og andre i den tid var viltre nok og ikke agtede paa undervisningen som de burde, ofte gjorde denne tung for læraren.” For det bad han om “tilgivelse”, på same tid som han uttalte “sin erkjendtlighed for alt hans virke”.

ETNE
VINDAFJORD
BYEN

GRANNAR

LOKALAVIS

**Etne
Sandeid**

Vindafjord feirar grunnskulen

Vindafjord kommune vil torsdag 25. mai markere jubileet grunnskulen 250 år på Skjold Bygdahus.

Jubileet vil bli markert med ei utstilling med utdrag frå alle utstillingane i samband med jubileet rundt om på skulane. Video med innslag frå desse markeringane og med skulesoge vil og bli vist.

På kvelden blir det festprogram der ordførar Gunnar Vierdal opnar festen. Det blir songar og salmer frå eldre og nyare tid ved Vikedal skulekor. Skuledirektøren i Rogaland, Sigmund Sunnanå vil formidle glimt frå skulen i fortid og tankar om skulen i notid. Så vil

Vats songlag vil syngje, og sokneprest Tryggve Sandvik ta for seg «Skulen av kyrkje-rot». Skjold Storband skal sørge for meir musikk, og rekor ved Skjold skule, Per Molland vil ha «Indberetning om kretsskoleholderne i Skjold og Vats pretegjeid».

Til slutt vil Nils Olav Østrem ta for seg skulen i det gamle bondesamfunnet.

Tilbake til bjørkeris og utedo. Geir Vidar Tveit, Sigbjørn Langhelle og Tor Reidar Lærdal ved Vats skule.

Lesebokstriden i 1860–1870-åra

– med særleg omtale av striden i Rennesøy prestegjeld

AV SIGMUND SUNNANÅ

Det meste av innhaldet i denne artikkelen her henta frå boka: *Utviklingsdrag i norsk landsskule 1739 til 1889 slik desse syner seg i Rennesøy prestegjeld.*

Innleiing

I 1860 fekk vi ei epokegjerande lov for landsskulen i Noreg. Lova la grunnlaget for overgangen frå omgangsskule til faste skular. Vi fekk ei ny finansieringsordning der staten skulle gje tilskot til bygging av skulehus og drift av skulestellet i kommunane, og det skulle vera ein skuledirektør i kvart stift (bispedømme) som skulle føra tilsyn og gje rettleiing. Målsetjinga for skulen vart endra frå å vera ein rein kristendomsskule til også å omfatta verdslege fag. Denne endringa i mål og innhald førte til ein av dei hardaste pedagogiske stridane vi har hatt i vårt land. Striden kom særleg til syne i spørsmålet om innføring av P.A. Jensens lesebok.

Litt om 1860-lova og P.A. Jensens lesebok

I 1860-lova var det blant ”Undervisningsgjenstandene” ført opp ”Udvalgte Stykker af Læsebogen, fornemmelig saadanne der angaar Jordbeskrivelse, Naturkundskab og Historie”. Det var dette punktet som gav allmugeskulen eit vidare innhald, og som braut med tidlegare tradisjonar. Skulen hadde nok også tidlegare gjeve opplæring i andre fag enn kristendoms-kunnskap, såleis i rekning og skriving, men det hadde vorte lagt lite vekt på desse faga. Kristendoms-kunnskap var det

sentrale faget, og konfirmasjonen var målet. Nå skulle skulen også gje opplæring for livet og læra borna å orientera seg i nåtid og samfunn. Allmugen skulle få opplysning til å verta medvitne borgarar i eit demokratisk samfunn. Det var desse tankane dei to mest sentrale skulemennene på den tida, Hartvig Nissen og Ole Vig, hadde arbeidd for.

Stortinget hadde i 1859 løyvt pengar til å gje ut ei lesebok med stykke frå geografi, naturkunnskap og historie. Stiftprost P.A. Jensen fekk til oppgåve å få dette leseverket i stand. P.A. Jensen var påverka av grundtvigianismen og opplysningstankane i tida. Dette kom i høg grad til å setja sitt merke på leseboka. Han braut radikalt med det gamle tradisjonsbundne synet at borna berre skulle lesa religiøs litteratur. Det hadde vore vanleg meining at borna skulle læra å lesa for å kunna lesa religiøse skrifter. Både Nissen og Vig hadde tidlegare halde fram kor uheldig det var å bruka katekisme, nytestamente og liknande til øvingsstoff i lesing. Dette hadde vore til like stor skade for leseopplæringa som for kristendomsopplæringa, hevda Nissen. Og Vig meinte at borna ved dette ikkje lærde seg ordforråd som kunne høva til lesing av aviser og andre skrifter.

Forutan at leseboka braut med den tidlegare tradisjonen at det religiøse lesestoffet skulle vera einerådande, gav P.A. Jensen boka ei anna pedagogisk oppbygging. I første bind tok han såleis inn lette stykke som kunne vekke interessa hos born, t.d. eventyr, segner o.l. Likevel var ikkje boka lettlesen. Mykje stoff ville ein i dag finna lite høveleg for born og for vanskeleg for dei. Dette kom av at boka også var tenkt til lesebok for vaksne. Sjølve namnet "Læsebog for Folkeskolen og Folkehjemmet" bar bod om dette. I denne tittelen låg det eit program som var særmerkt for Grundtvigianismen. Boka skulle vera med og binda saman heim og skule. Heimane skulle bli interesserte i skulen, og læraren skulle vera folkelærar. Boka hadde såleis eit siktepunkt ut over skulen.

Boka kom i handelen i 1863. Utgjevinga var ei offentleg sak, og folk visste om at boka skulle koma. Forlaget fekk mange førespurnader og mange tingingar før ho var prenta. Då boka vart sendt ut frå forlaget, vart ho heller godt motteken. Mange sende forlaget rosande omtale av henne. Men der var også dei som mislika boka. Somme prestar melde frå om kyrkjelydar som ikkje ville ha boka. Det tok ei stund før motstanden for alvor vakna. I mellomtida hadde svært mange skulekommisjonar kjøpt boka til skulane. I Rennesøy vart det tinga 10 eksemplar i 1864. Men alt året etter var striden i gong.

Ulike meiningar om boka i Rennesøy

Skulekommisjonen i Rennesøy fekk skriv» undertegnet av flere" med krav om at «denne bog fjernes fra Skolen". Vart ikkje det gjort, ville foreldra halda borna borte frå skulen. Med 7 mot 4 røyster vedtok skulekommisjonen at boka ikkje skulle brukast. Røystetalet gjev eit inntrykk av korleis meiningane stod mellom folket i bygda. På den eine sida hadde ein berarane

av den haugiansk-/ pietistiske tradisjonen som såg på verda som noko mindreverdig, ein "Jammerdal" som det galdt å stengja ute og verna seg mot. Skulen skulle vera ein kristendomsskule. "Verdslege" fag ville føra til avkristning. Difor reiste dei seg til motstand mot den verdslege ånda som skulelova ved leseboka ville tvinga inn i skulen med makt.

På den andre sida hadde ein i Rennesøy medlemmene i Rennesøy og Mosterøy landboforening med David Edland som leiar. Desse folka hadde orientert seg om aktuelle spørsmål i tida. Dei heldt Søren Jåbæk sitt blad "Folketidende", kjøpte bøker og diskuterte politiske spørsmål. Dei såg det som ei viktig oppgåve å få innført Jensens lesebok i kommunen. Dei fekk folk i skulekommisjonen til å målbera kravet på nytt. Saka om innføring av leseboka vart reist att i 1866. Men resultatet vart også denne gongen negativt. "Skulekommisjonens Pluralitet ærklærer sig ubetinget mod Indførelse og brug af Jensens Læsebog i det den ønsker at de endnu faaer bruge Læsebøgerne Grøgaard og Knudsen, hvilke fremdeles benyttes". Det kom nå til å gå ti år før det kom nytt framlegg om å få innført Jensens lesebok. Dei som arbeidde for boka, skjøna nok at motstanden i bygda førebels var for sterk. Det var også i åra kring 1870 at striden var kvassast overalt i landet. Kanskje har dei difor ville venta for å sjå utfallet andre stader før dei tok saka opp på nytt.

Leseboka skapte strid mange stader i landet

I 1860-70-åra kom spørsmålet om innføring av P.A. Jensens lesebok til å skapa strid over heile landet. Bygd etter bygd nekta å ta ei så "verdsleg" bok i bruk. Særleg var det eventyra og stykka frå den nyare litteraturen som skapte motstand. Dette var «lettsindige» stykke som «i staden for at lede de Små paa Gudfrygtighets Vei, meget mere maatte lede dem bort derfra». Borna

kunne også verta freista til å le i skulen. Dette ville vera ”uanstændig”. Mange meinte at boka ikkje var i samsvar med den kristne vedkjenninga og den Augsburgske konfesjonen. Difor ville boka vera skadeleg for born og føra til fritenkjeri og såleis øydeleggja ”kristendommens kjerne”. Endå om dette var ein religiøs strid, så var det ikkje presteskapet som stod fremst i striden. Mange prestar var mot leseboka, men det var også svært mange som ville ta henne i bruk. Dette var tilfelle i Rennesøy. Formannen i skulekommisjonen, presten Lange (1861-70) og Thygesen (1876-83) gjekk båe inn for at boka skulle brukast i skulen. Striden var i stor mon reist av det kristne lekfolket.

På same måten som prestane hadde ulike meiningar om boka, hadde også lærarane ulikt syn. Mange av lærarane hadde heller ikkje kunnskap og utdanning til å bruka henne. Spørsmålet om leseboka vart drøfta på mange lærarmøte. I 1865 drøfta Skolelærerforeningen for Jæderens Provsti og Stavanger by, lesebokspørsmålet på årsmøtet i Sandnes. Ordsiftet var avgrensa til det reint prinsipielle – om boka var i samsvar med kristendommen eller ikkje. Meinigane stod mot einannan, men ved avrøystinga var det berre 3 av dei 60 lærarane som røysta mot boka av religiøse grunnar.

Problem med dei nye faga

Noko som var med og kvesste striden, var at det ikkje fanst noko anna lesebok med det faglege innhaldet lova kravde. Mange skulekommisjonar kjende det difor som eit press at dersom dei ikkje tok boka i bruk, så braut dei skulelova. Det å bryta ei lov var for mange eit samvitsspørsmål endå om dei ikkje alltid hadde vore så nøye med å fylgja alt som stod i skulelovene.

Opplæring i orienteringsfaga skapte også vanskar for skulekommisjonen i Rennesøy. Etter at vedtaket om at Jensens lesebok ikkje skulle brukast, vart det bok-

ført at sidan «de gamle Læsebøgerne ere udslidte, henvender man sig til Stiftsdireksjonen med Forespørgsel om hvad som er at foretage». Skulekommisjonen stod nok i eit dilemma her. Å kjøpa inn lesebøker som ikkje var godkjende, var kommisjonen lite interessert i. Medlemmene i skulekommisjonen var også klære over at dei sette seg utover lova. Dei har vel difor vona at stiftsdireksjonen skulle koma med framlegg om ei anna bok. Men noko tilråding om dette frå stiftsdireksjonen har ein ikkje funne i arkivet. Heller ikkje er det løyvt pengar til innkjøp av Grøgaards eller Knudsens lesebøker. Ein kan difor rekna med at skulekommisjonen har late foreldra sjølve kjøpa lesebøker som var å få, og at fattigborn har måtta greia seg med dei gamle utslitne bøkene.

Talet på kommunar som tok leseboka i bruk, auka etter kvart. Styresmaktene pressa på for å få innført leseboka så lova kunne bli gjennomført. Skulekommisjonane freista løysa spørsmålet på ulike måtar. I somme bygder fekk dei mulkt dei som gjekk til skulestreik. Andre stader vart det valt revisjonsnemnder som skulle sjå gjennom leseboka og klistra svart papir over dei lesestykkane dei mislikte. I Egersund vart det skipa ein ”antileseboksskule” som kom til å vera i gong i fleire år, endå om skulen på mange vis ikkje heldt mål. I Høyland hadde dei teke leseboka i bruk, men på grunn av motstanden måtte skulekommisjonen gjera vedtak om at ”de indkjøbte Bøger bliver at indrages og malificeres”. I Jarlsberg melde mange seg ut or statskyrkja på grunn av ”verdsleggjeringa” av skulen. Det vart her skipa eige kyrkjesamfunn med eigen skule.

For å dempa striden tok styremaktene opp arbeidet med å revidera leseboka. Alt i 1865 vart boka revidert av P.A. Jensen i samråd med Nissen. I føreordet til dette opplaget gjekk P.A. Jensen i mot den kritikken som var reist. Han meinte at striden bygde på vankunne

og fordom, og at prestane og lærarane måtte gjera sitt beste for å få boka innført. Det ville vera det beste midlet til å ”bibringe Almuen en sundere og rigtigere Betragtning”. Likevel tok han ut ”Dyre Vaa” av Welhaven og nokre av dei andre stykka som hadde vekt mest forarging. Og i tredje utgåva (1868) var også andre av dei ”verste” stykka borte. Mellom dei ”Børneeventyret” av Jørgen Moe som P.A. Jensen meinte burde ha opna auga på dei ”Aandssvage”. I det heile vart lese-boka mykje moderert i dei nye utgåvene. Dette, saman med press frå styremaktene om å ta boka i bruk, førde litt etter kvart til at ho vart bruka i fleire og fleire skular, noko som dei store opplagstala viser. Striden om lese-boka stilna av omkring i landet i slutten av 1870-åra.

Ny debatt om innføring av boka i Rennesøy

Framgangen leseboka hadde hatt rundt i landet, gjorde nok sitt til at dei som ville ha boka innført i Rennesøy, prøvde seg på nytt. I 1876 sende Rennesøy og Mosterøy Landboforening ei føreteljing til skulekommisjonen om å ta i bruk Jensens lesebok. Saka kom føre i skulekommisjonen 6/6-1876. Her vart det referert at Landboforeningen hadde «uttalt sig enstemmig for Indførelse af den siste Udgave af Jensens Læsebog». Landboforeningen meinte nok at den siste utgåva var så moderat at ho burde kunne tolast av motparten. I same møte låg føre skriv frå kyrkjesongar Sælland. Han ”udtaler Ønskeligheden af Jensens Læsebogs Indførelse”. Sælland tok såleis eit klårt standpunkt i striden. Ein har ikkje inntrykk av at han var nokon ivrig opplysningsvenn eller grundtvigianar. Truleg har han gått i inn for boka av pedagogiske omsyn og for å få gjennomført skulelova. Skulekommisjonen såg nok på fråsegn hans som eit verdfullt dokument i saka. Han var lærarane sin representant i skulekommisjonen, og kommisjonen rekna nok han for ein autoritet når det

galdt pedagogiske spørsmål. Han hadde lenge vore den einaste læraren med seminarutdanning i kommunen.

I dette møtet vart det vedteke at ”den efter offentlig Foranstaltning af Jensen Udgivne Læsebog antages som Læsebog for Almueskolen i Rennesøy Skolekommune”. Vedtaket var samrøystes, men motstanden melde seg snart på ny. Det var særleg frå Mosterøy motstanden kom. På dei andre øyane ser det ut til at folk godtok vedtaket.

I møte (17/7-1877) låg føre protest frå 39 ”opsidere” på Hodnefjell, Kåda og Haugvaldstad mot lese-boka. Klaga vart sendt til stiftsdireksjonen til fråsegn. I svaret kravde stiftsdireksjonen å få grunngeving og nærare utgreiing av det dei hadde å klaga på. Samstundes bad stiftsdireksjonen skulekommisjonen om å halda fast på tidlegare vedtak. Formannen i skulekommisjonen kalla inn foreldra i Kådakrinsen til eit møte der dei skulle grunngeva klaga. I nytt møte i skulekommisjonen vart grunnane lagt fram. Hovudinnhaldet var: Jensens lesebok ”indeholdt Fabler, hvilke ansees som stridende mod Guds Ord og ledet til Ungdommens Fordærvelse, at en letsindig Ånd vilde befordres ved brug af same og at Apostlenes Ord i 2 Tim. 4,4 taler mod dens Benyttelse. Istedenfor Jensens Læsebog ønskedes Læsebog for den Kristelige Skole og Hjem for den private Borgerskolen i Christiania”. Foreldra hadde såleis ei bok å setja i staden for Jensens. I så måte skil striden seg her ut frå andre stader der dei ikkje hadde framlegg om noko anna bok. Læsebog for den Kristelige Skole og Hjem hadde kome ut i 1866, og ho hadde teke med stoff frå geografi, naturkunnskap og historie, slik som lova kravde. Denne boka har nok vorte nytta i staden for Jensens lesebok ymse stader. Men ho var turr og keisam, så i lengda kunne ho ikkje stå seg i konkurransen med Jensens lesebok.

På same møtet i skulekommisjonen vart det lese

skriv frå dei som ville ha Jensens lesebok i Kådakrinsen. I dette vart det lagt fram ynskje om ”at beholde Jensens Læsebog i Skolen og Misnøie med den nye foreslådde Læsebog”.

Det vart ikkje gjort noko vedtak i skulekommisjonen. Heile saka vart send til stiftsdireksjonen. I februar året etter var saka framme på ny. Skulekommisjonen skreiv då til stiftsdireksjonen at dei som var mot den nye leseboka, var eit lite fleirtal. Om lag like mange ville ha boka. Skulekommisjonen rådde difor til at Kådakrinsen fekk ha den leseboka dei ynskte dersom stiftsdireksjonen kunne godkjenna ei slik ordning. ”Skaden er større ved Striden end ved Fordelen ved Jensens Læsebog”. Det går elles fram av møteboka at striden hadde spreidd seg til Askekrinsen også. Det var kome protest frå ”52 Opsiddere i Aske Kreds mot Jensens Læsebog”. Her ville dei også ha Læsebog for den Kristelige Skole og Hjem. Skulekommisjonen gjorde ikkje noko vedtak, men bad stiftsdireksjonen ta avgjerd.

Saka kom attende frå prosten med påteikning om at skulekommisjonen måtte gjera eit vedtak før prosten sende saka vidare til stiftsdireksjonen. Saka kom så opp i nytt møte (22/2-1878). Det vart då først referert skriv frå ”Opsiddere” på Sokn om å få ha Jensens lesebok. Dette viste at Ikkje alle i Aksekrinsen var mot boka. Skulekommisjonen gjorde nå vedtak, mot ei røyst, at ”da det antages at Opposisjonen mod den indførte lesebog hviler på altfor uklare Bevegrunde til at der kan tages Hensyn til, kan Skolekommisjonen ikke indgaa nogen Ombytning av samme”.

Stiftsdireksjonen stadfesta dette vedtaket, men rådde til at «man ved Læsebogens Benyttelse i Skolen Aldeles forbigaar de Stykker som haver vakt Anstød og væsentlig holder sig til de Afsnidt som indeholde de i Loven omhandlede Læregjenstande». Stiftsdireksjonen prøvde såleis å logne striden ved eit slags kompromiss.

Dette var sikkert klokt og noko begge partar kunne vera best tente med.

På Mosterøy var det på garden Hodnefjell dei tok opp striden mot den nye leseboka. Frå denne garden har så motstanden spreidd seg til Askekrinsen. Derimot samla dei seg ikkje til nokon serleg motstand på Rennesøy og Kvistøy. Rett nok var det ein mann på Rennesøy som sende protest mot boka, men han ser ut til å ha stått aleine. Boka vart teken i bruk på fastskulen etter vedtaket i 1876. Truleg har læraren der, Sælland, fått folket med seg. På Kvitsøy ser det ikkje ut til å ha vore nokon motstand i det heile. Folk var frå gammalt av meir frilynde der.

Det var på Mosterøy at striden var hardast. Motsetnaden i livssyn var størst her. Folk på Hodnefjell var kjent for å ha eit heller sterkt pietistisk livssyn. Men på grannegarden Voll budde den mest radikale mannen på øyane i den tida, David Edland. Det var han som hadde skipa Landboforeningen og vore formann der i alle år. Han hadde også vore ein føregangsmann innan jordbruk, samferdsel, skule med meir, kom med i heradstyret, vart ordførar og kom til å gjera seg mykje gjeldande i kommunepolitikken. Det var difor naturleg at desse motsetningane gjorde striden særleg kvass på Mosterøy. Mange foreldre nekta å senda borna sine på skulen medan striden var som hardast. Uviljen mot skulen gav også andre utslag. Såleis var det fleire foreldre på Kåda og Hodnefjell som nekta å vaska i skulehuset.

Striden dovna etter kvart av. Året etter, 1879, i møte 20/2, låg det føre fråsegn frå foreldra på Hodnefjell om at dei atter ville la borna gå på skulen, men at ”de dog ønskede at de Stykker af Læsebogen som hadde vakt mest Anstød, maatte overspringes under Læsningen i Medhold af Stiftsdirektionens Skrivelse i den Anledning”. Dermed var hardaste skulestriden i Rennesøy i tidbolken framover til 1900-talet over.

Strid om opplæringsmål og katekisme- forklaring

Kring århundreskiftet vann nynorsken fram, og det vart mange stader strid om opplæringsmålet i skulen. Pontoppidans forklaring hadde heilt frå 1739 vore den mest brukte forklaringa til Luthers katekisme. På slutten av 1800-talet vart det etter kvart stor motstand mot å bruka denne boka. Mange stader var det heftige debattar om ein skulle skita ut Pontoppidans forklaring med andre forklaringar, til dømes Sverdrups. Usemja som galdt desse spørsmåla, vart ikkje så stor som spørsmålet om P.A. Jensens lesebok.

Ser ein lesebokstriden i samanheng landet over, kan ein undrast over kva grunnen var til at denne boka skapte slik røre. Skrondal kalla lova og leseboka eit tidarvende i vårt folks kulturelle liv. Dette tidarvende kunne ikkje gå føre seg utan strid. Med lova av 1860 og leseboka kom nye ideal inn i skulen. Medan oppsedinga før hadde prøvt å få borna til å "fornekta verda", skulle nå borna lærast opp til å leva livet på ein meir naturleg måte. Livet skulle levast i staden for å fornektast. Borna skulle lærast opp til å greia seg i livet og gleda seg over det. Dei skulle bli dugande og medvitne samfunnsborgarar som kunne nytta den demokratiske fridomen som Grunnlova gav. Det var denne "verdsleggjeringa" opposisjonen mot leseboka freista å hindra. Og opposisjonen var grunna på ein lang tradisjon. Skulen hadde gått ut frå kyrkja, og pietismen hadde forma målet og innhaldet i skulen. Dette hadde sett sitt merke på opplæringa. Mange hadde i 1860-70-åra vanskeleg for å skjønna at skulen også burde ha eit verdsleg dannelsingsinnhald.

Siste halvdel av 1800-talet – ei stor omformingstid for det norske samfunnet

Striden mot leseboka fløkte seg saman med andre strids-

spørsmål i samtida. Grundtvigianismen vart av mange sett på som ein fare for heile det religiøse livet i Noreg. Grundtvigianarane gjekk til åtak på Pontoppidans forklaring. Dette gjorde dei nok ut frå både religiøse- og pedagogiske omsyn. Ikkje minst deira syn på forklaringa kvesste striden. Mange såg grundtvigianismen, striden mot Pontoppidan og innføringa av leseboka som samverkande faktorar. Dette hadde dei på mange måtar rett i. Ei anna sak var at dei overvurderte faren ved innføringa av den nye leseboka. Landet vart ikkje avkristna slik mange meinte om denne boka vart teken i bruk. Elles var heile samfunnsutviklinga nå komen så langt at kravet om eit nytt åndsinnhald i skulen ikkje var til å stogga.

Det nye i handel og næringsliv, i politikk, i vitskap og ved dei nye kommunikasjonsmidla og liknande kravde alt saman eit vidare dannelsingsgrunnlag i skulen. Mindre "verdsleg" opplæring enn lova av 1860 gav påbod om, kunne det ikkje vera i skulen dersom folket skulle kunne fylgje utviklinga i andre land. Dette galdt både kulturelt og materielt. "Leseboki førte eit friskt vér frå den store verdi inn i omgangsskulen og dei tusen heimar der denne skulen fann husrom. Innhaldet stødde alt som kunne kallast eit naturleg manneliv", skriv Anders Skrondal i boka: Grundtvig og Noreg.. Skulen kunne nå saman med "Selskabet til Folkeopplysningens fremme" driva verkeleg folkeopplysning. Denne opplysningsverksemda var turvande for å gjera folket i stand til å nytta den demokratiske styreforma det hadde fått i 1814, og som var ført vidare ved formannskapslovene av 1837. Difor såg dei som stridde for gjennomføringa av den nye skulelova, striden mot leseboka som ein kamp mot samfunnsutviklinga. Og difor laut også striden førast til ende.

Kva vart så resultatet av striden? Det viste seg at trass i motstanden, så vart boka teken i bruk i aukande

omfang. Dei store opplaga som vart sende ut frå Cap-pelens forlag i 1860-70-åra viser dette. Både boka og striden var med på å kalla fram gøynde krefter i folke-livet. Radikale tankar tok etter kvart til å vinna fram på mange område i samfunnslivet. Og det nye innhaldet i skulen vart etter kvart godteke i stadig vidare krinsar. Lesebokstriden var kanskje også med og auka trongen etter kunnskap i det breie lag av folket. Eit vitnemål om dette var at kveldsskulane vann fram nett i 1870-80-åra. I Rennesøy kom kveldsskulane til å få svært stor tilslutning i 1880-åra. Truleg har leseboka og striden om den vore med og skapt denne trongen. Det er såleis eit visst samsvar mellom søknaden til kveldsskulane og striden om leseboka. Der striden mot leseboka hadde vore hardast, ser det ut til at søknaden til kveldsskulen vart størst, kva nå enn grunnen kunne vera.

Den nye leseboka var ei stor pedagogisk vinning for den norske skulen. Ikkje minst kom leseboka og lova til å bli ein vekkjar for lærarane. Interesse deira for skule- og oppsedingsspørsmål auka mykje i åra etter 1860. Det var som om lova hadde skapt «en intens interesse

hos lærerstanden for å dyktiggjøre seg best mulig og løfte skolearbeidet opp på et høyere plan enn det var før», skriv Einar Boyesen i boka: Kampen om en lese-bok. Denne interessa er også referata frå lærarmøta eit vitnemål om. Desse vitnar om stor iver for pedagogiske og kulturelle spørsmål i åra framover.

I det heile førte lova og leseboka med seg ei avgje-rande endring i den norske allmugeskulen. ”Landets skolestuer hadde slått vinduene opp mot naturen og folkelivet, mot diktning og fortids historie, mot nyt-tig kunnskap og nutids samfunn. Og for folkeskolens morsmålsundervisning var det skapt en tradisjon som skulle bli rikere enn i de fleste av andre land”, skriv Einar Boyesen.

P.A. Jensens nyskaping av leseboktradisjonen i Noreg vart ført vidare av Nordahl Rolfsen og Torbjørn Egner. Stoffet i lesebøkene vert lagt opp for å høva for born. Leseboka skal appellera til tanke- og kjensleliv på same tid som ho skal gje nyttig kunnskap. Få bøker har vel hatt så stor innverknad på skulen i Noreg i si tid som Jensens lesebok.

Eit lokallag er borte – litt lærarlagshistorie frå Rennesøy

AV SØLVI ONA GJUL

Rennesøy vart slått saman med Stavanger frå 01.01.2020, og Utdanningsforbundet sitt lokallag på Rennesøy vart derfor nedlagt. Dette vart markert med ei samling på Utstein kloster i mai 2019. Eg var leiar nokre år på åttitalet og vart derfor beden om å fortelje litt om lokallaget si historie på denne samlinga. Eg såg gjennom gamle protokollar, og særleg den handskrivne frå 1893-1978 baud på mykje interessant. No er eg oppmoda om å skrive litt om dette til www.skolehistorie.no, og her tar eg med nokre tematiserte punkt. (Alt i kursiv er sitat frå protokollane.)

Eit historisk sveip

Den eldste protokollen opnar slik: *I 1893 dannedes Rennesøy prestegjelds lærerforening paa Bru skolehus.* Dette skjedde altså berre eitt år etter at Norges Lærerlag vart stifta. Dei første åra vart møta haldne skiftesvis på Rennesøy, Mosterøy, Kvitsøy og i Stavanger. Prestegjeldet, som tidlegare heitte Hausken, omfatta sokna Hausken, Sørbø, Askø, Utstein kloster og Kvitsøy. I 1899 vart Askø og Utstein kloster slått saman til Mosterøy sokn, og i 1918 vart Hanasand overført frå Talgje. I kommunereformsamanheng tar eg også med at Mosterøy vart skild ut som eigen kommune i 1884, og Kvitsøy var med i Mosterøy kommune til Kvitsøy vart eigen kommune i 1923. Mosterøy og Rennesøy vart slått saman igjen i 1965 ved reforma som følgde opp Schei-komiteen.

Det vart nøye ført kven som var til stades i møta, t.d. står det for møtet 06.05.1907: *Brekke og frk. Larsen møtte ikkje. Brekke var sjuk og frk. Larsen hadde sorg.* Det var gjerne eit foredrag først, så var det andakt og mat. Frå eit møte på 1920-talet: *So samlast me heime hjå Selvåg til eit godt middagsbord.* Og eitt på 1960-talet: *Etter foredraget baud vertinna på middag, og den materielle føda heldt same høge kvalitet som den åndelege.* På åttitalet vart det overgang til fast-food: *Deretter vart det servert herleg pizza.*

Det var altså stadig var andakt på møta – nokre vil kanskje stusse på det. Då må det minnast om at kyrkja hadde makt i skulen. Den første skulelova kom som eit religionsforankra tiltak 1739 – det skulle sikrast at folk kunne lese og skrive for å bli konfirmerte. Kyrkjemakta vart litt avgrensa med folkeskulelovene i 1889, men først i 1959, med felles lov for by- og landsfolkeskulen, måtte presten ut av skulestyret. Det er likevel spesielt at presten var med på møta i lærarlaget heilt opp til nyare tid, kanskje kan det forklarast med at mange formenn (det heitte det gjennom alle åra dokumenterte i den eldste protokollen..) i Rennesøy lærarlag også var kyrkjesongarar?

Viktige historiske hendingar er også synlege i den eldste protokollen.

1905: 10. november var det møte på skulehuset, tillyst som foreldremøte. Presten hadde foredrag

om heim og skule, men bygdefolket ville ikkje fram med sine meiningar. Etterpå var det lærarmøte i prestegarden, der republikken vart det mest brennande emnet.

Første verdskrigen: Berre nemnt i møte 26. januar 1918: *Litt snakk om skulen og skipingi i desse knappe tider.*

Andre verdskrigen: Frå møte 24. aug 1940: *Me vart særst godt stelte i matvegen, trass rasjoneringa. Den viktigaste saka i dette møtet: Vetrhus og Heskestad demonstrerte ljusbildeapparatet dei hadde ved skulen i Vikevåg. Det fekk lovord! Så var det ikkje møte att før 12. mai 1945: Dette var det første møtet etter frigjevingi, og det rådde ei god stemning, me slapp reddast meir for terroren åt Gestapo og N.S. Hovudsak i møtet var foredrag om Madagaskar – land og folk!*

Men i desember 1945 må det rapporterast til Noregs lærarlag om skuletilhøva under krigen. Det er protokollert to rapportar, ein for Rennesøy og ein for Mosterøy, her tar eg med den korte rapporten skriven av lærar Vetrhus: *På oppmoding skal eg med dette melda om skuletilhøva i Rennesøy og vanskar for lærarane i okkupasjonstida: Skulen i Rennesøy fekk godt som arbeida i ro under okkupasjonstida. Tyskarane tok nok skulehuset i Heggland krins og var der om lag eit år, men lærarane gav rom til kvar sine klassar i lærarbustaden, så det vart ikkje merkande stogg i skulearbeidet. Dei andre skulane fekk vera heilt i fred for okkupasjonsmakta. Våren 1942 var det som flest alle stader, stogg i skulen for skuld lærarstriden. Lærarane i Rennesøy slapp ogso lett frå denne ugreida. Det høvde so heppe då arrestordren kom at lensmannen ikkje var heime, og arresteringa vart soleis utdrygd til bodet kom at det ikkje var rom til fleire i fengsla. Alle lærarane her*

fekk sidan arbeida bra i fred trass i at både ordførar og skulestyreformann (same person) var fullblods nazist. (Eg måtte leite litt for å finne ut kven denne ordføraren var. Ordførarane i Mosterøy og Rennesøy heldt fram då krigen braut ut, men i 1941 kom det pålegg om nyordning frå Quisling-regjeringa. Då var det uråd å finne ordførar lokalt, og det vart dermed naudsynt med import: Hermetikkfabrikkeigar Johan Østbø frå Hundvåg vart utnemnt til ordførar i begge kommunane.)

Det pedagogiske sporet

Dei første åra var det stort fokus på lærararbeidet og på pedagogikk. Det går fram av protokollen at det vart gjennomført praktisk prøve i dei første møta - eg vil tru at dette var presentasjon av gode undervisningsopplegg:

19.03.1897: Møtet begynte med praktisk prøve af hr Skaare i religion (det 8.de bud)

30. juni 1897: Herr Sværen hadde praktisk i religion, og Aarrestad praktisk i botanik.

11.10.1897: Det afholdes ikke praktisk prøve.

29.06.1898: Paa møtet hadde hr Skaare praktisk prøve i bibelhistorie og hr Aarrestad i Regning.

Elles var mange pedagogiske spørsmål oppe til diskusjon, t.d. opplæring for elevar med særlege behov:

05.11.1923: Diskusjon om stryking av elevar som ikkje greidde prøva ved eksamen. Alle var temmeleg einige om at det var lite lønande både for lærar og elev å ha nokon attsitjande.

16.09.1952: Lærarmøte på Alstor. Logoped A. Jørgensen tala om lesevanskar hjå born. Det var ei forvitneleg og lærerik utgreiing han heldt.

04.05.1962: Etterpå var emnet Dei flinke elevane. .. Alle var samde om at den skuleskipnaden me no hev, tek svært lite omsyn til dei flinke elevane.

Temaet skulestart var viktig (og er det framleis, jf. NOU 2019:3 frå Stoltenberg-utvalet):

08.12.1953: Møte Stavanger. Skulepsykolog Aasta Vegum heldt ei forvitneleg utgreiing om det skulemogne barnet. Både talen og ordsiftet like etter streka under kor viktig det er at barnet tek til på skulen i rett tid. Levealder må ikkje åleine fastsetja når barnet skal taka til på skulen. -- Ein vart samrædde om å be skulestyra i dei to kommunane ta seg av prøving av born i førskulealderen. Det måtte kunne løysast slik at dei foreldra som ville, kunne få reisa til byen med borna til ein psykolog som kunne gje råd og rettleiing.

01.02.1967: Foredrag ved skulepsykolog Haave om skuleplikt og skulestart (langt referat m.a. med omtale av kva det inneber å vere skulemoden.)

Skulemiljø var på dagsorden i eit av dei første møta, sjølv om omgrepet var eit anna då:

30.03.1898: Dernest holdt hr. Langeland foredrag om disiplin i skolen: Videre paaviste han hvorledes en god lærer fik god orden i sin skole, nemlig ved bestemt fremtreden paret med kjærlighet til eleverne og forståelse af hvad der bør kræves med rimelighed av eleverne.

Også innhald og fag i skulen vart drøfta:

10.11.1925: Søknad til skulestyra om songbøker, med tilvising til Normalplanen og krav om at borni skal læra å nytta røyst og øyra – syngja dei mest kjende songane og salmane rett, reint, vakkert.

27.05.1932: Foredrag om emnet Hjelp til sjølvstendig tenking.

23.06.1933: Likeeins vart det vedteke å venda seg til Fagbiblioteket (Cappelens forlag) med oppmoding um at fleire av bøkene må koma på nynorsk. Dette tiltaket må koma landsskulane til gode.

15.09.1950: Spørsmålet om å ta opp som emne i

folke- og framhaldsskulen økslingslæra åt menneske vart drøfta. Ein fann samrøystes å tilrå skulestyret å søkja om utsetjing (dispensasjon).

11.02.1955: Skadberg kåserte om barnebøker og kva krav ein bør stilla til dei: Dei måtte fengsla barnehugen, ha eit godt språk og ein måtte kunna krevja reinsemd av dei både etisk og erotisk.

18.10.1960: Lang diskusjon om erfaringar med det nye faget engelsk – uro for at arbeidet med engelsk ville gå ut over andre fag. Det er og eit spursmål om interessa vil halde seg når nyfikna gjev seg.

Fagforeningsemne

Viktige emne vart diskuterte frå starten av. Det vart tidleg gitt uttrykk for liten tillit til lokale styresmakter: I møte 29.12.1897 var medlemmene kritiske til at *heradsstyret hadde avgjerdsmynde i tilsetjingssaker der skulestyret og overtilsynet ikkje var samde* – ved slike høve burde departementet avgjere. Elles var uro for generelle rammevilkår på saklista, her er nokre dømme:

04.06.1924: Framtidi for lærarane såg ikkje lys ut no – med di all sparing i storting, fylke og herad fyrst vil gå ut over løner og tilskot. Men den som går til skulestova med arbeidshug og hjartelag vil likevel alltid vera lukkeleg.

15.04.1966: Det vart gjort framlegg om å senda eit nytt skriv til kommunestyret med oppmoding om at det også i vår kommune vert ytt økonomisk stønad til kontorhjelp på skulekontoret.

28.04.1976: Det vart vedteke å senda skriv til Kyrkje- og undervisningsdepartementet og Forbrukar- og administrasjonsdepartementet om ressursituasjonen i grunnskulen og barnehagane.

Arbeidstid og leseplikt vart sjølvsaft drøfta:

20.09.1920: Det vart vedteke å søkja skulestyri i

Rennesøy og Mosterøy um aa faa 3 dar aarleg av skuletidi til aa høyra paa andre lærarar si undervisning.

14.02.1962: Diskusjon om krav knytte til nedsett lesetid til 30 t/v på barnesteget og 24 t/v på ungdomssteget. -- Når det gjeld lesetidi, hevda alle som hadde ordet, at skulearbeidet no er så krevjande og tek so mykje tid utanom sjølve skuletimane at det vert altfor mykje med 36 skuletimar i veka.

15.09.1969: Formannen gav så ei orientering om 5-dagars veke i skulen. ... Etter orienteringa gjekk diskusjonen livleg som vanleg, men som ventande kunne vera var meiningane delte.

05.05.1977: Det blei og mykje diskusjon om leseplikta, men ein kom ikkje fram til noko anna enn at ein fekk venta og sjå.

Lønn var ofte på dagsorden:

16.11.1898: Sak frå kretsstyret til diskusjon - oppretting av vikarkasse. Svar: Lærerne har selv bekostet utgifter til vikar, i et enkelt tilfælde har kommunen støttet litt til.

02.03.1901: Henstilling til d.a. odelsting i anledning kong. forslag om folkeskolelæreres pensjoneering innsendt til fellesstyret for Norges lærerforening, undertegnet af alle foreningens medlemmer.

12.06.1909: Til stortingsmann Schanche vart send ei oppmoding um at stydja lærararnes lønskrav, naar saki kom fyre i tinget.

29.10.1948: Kyrkjesongar V. Sunnanå gav sidan utgreiing om det nye lønsregulativet for folkeskulelærarane.

11.11.1971: Tarifforhandlinger. Medlemmene ønsket at følgende punkt skal nevnes i et skriv fra formannen til fylkeslaget: Vikar skal ha lønn etter ansiennitet, ikke grunnlønn.

03.12.1975: Orientering om tilsynssaken. Skolesty-

rets tilbud om kr 20 pr tur og 2 års prøvetid ble god tatt. (Tilsynssaka nemnt mange gonger gjennom fleire år, gjaldt tilsyn med elevane til og frå svømming.)

10.11.1977: Rundskriv om kontingent, som blir 600 kr for lærarar i full post, 300 kr for halv post og mindre og 80 kr for lærarar som ikkje er i arbeid.

Dette kan trekkjast frå på sjølvmeldinga frå 1/1-78.

Krafta til Noregs Lærarlag som organisasjon var også emne gjennom fleire tiår. Villkåra for tillitsvalde var annleis enn no, i referat frå møte 04.06.1924 står det at V. Sunnanå vart vald som utsending på landslærar-møtet i Kristiansand i juli – på eigen kostnad. Eg kan også huske at Ola Pladsen representerte Rennesøy på landsmøte i Bodø på syttitalet – han låg i telt! Eit par døme til:

31.05.1951: Framlegget frå landsstyret om skiping av ei sikringskasse for N.L. vart og handsama, men fekk i det heile liten eller ingen studnad.

21.05.1954: Det vart les eit skriv frå styret i N.L. som bed medlemmene om å vera med på å reisa eit fond til særlege tiltak. Lærar Sunnanå meinte det var all grunn til å stø dette tiltaket og syna at ein kan stå saman. Det vil gje organisasjonen styrkje og respekt. Stortingsvedtaket og forhandlingane føreåt 10. mars d.å. synte at styresmaktene ikkje ottast nokon lærarstreik då lærarane ikkje hadde noko fond å stø seg til og det dessutan var mykje splitting innan lærarstandet. ... Lærar Madland tala imot - det var berre å hjelpa bylærarane, meinte han. ... – Det vart semje om at kvar av lærarane som ville, kunne betala innskotet til fondkassen kr 25 i 5 månader, i alt kr 125.

Men mot slutten av syttitalet kom kampviljen fram, og på årsmøtet 28.03.1979 vart følgjande vedtatt: *Medlemmene i Rennesøy lærarlag seier seg villige til å*

stilla seg solidarisk bak dei kampmetodar som leiinga av organisasjonen kan koma til å finna naudsynte.

Til slutt må det nemnast at alle referat frå 05.02.1904 til 25.02.1975 i den eldste og handskrivne protokollen er på nynorsk, etter dette er det «lett blanding» mellom nynorsk og bokmål. I den neste protokollen er referata maskinskrivne, kopierte og limte inn, siste møterefaratet er datert 15.10.2009. Ved overgang til ein digital kvardag er referata borte, truleg lagra på private pc-ar

eller minnepinnar. Eg har levert alle dei protokollane eg fekk i hende til Arkivenes Hus i Stavanger. Eg vonar Utdanningsforbundet i Stavanger har fått på plass gode rutinar for protokollering!

Endeleg må eg ta med eit punkt frå møtet 18. november 1896, det første møtet som er protokollført i Rennesøy prestegjelds lærerforening. *Som første sak behandledes: Skal foreningen nedlægges eller fortsættes?* I 1896 vart vedtaket å *fortsætte* – i 2019 vart *foreningen* nedlagd.

Bruddstykker av skolemøtets historie gjennom 70 år

AV TOR YTRE-ARNE, tidligere styremedlem i Skolemøtet for Rogaland.

28.nov. 1950 arrangerte Rogaland Lærerlag i samarbeid med Rogaland Fylkesskolestyre et skolemøte i Stavanger. Til møtet var og ordførere og skolestyreformenn i fylket invitert. Skoledirektøren Karl Fjermeros talte om «Utvida skuletid i landsfolkeskulen. Pliktig framhaldsskule» og formann i Noregs Lærarlag Kåre Norum talte om «Ungdommens startgrunnlag». Det hadde møtt fram om lag 300 deltakere og noen av de siste som kom, lærere fra forskjellige skoler i Stavanger, måtte gå uten å få plass. Spesielt Norum sitt foredrag fikk svært brei omtale i Stavanger Aftenblad (29.11)

Året etter arrangerte de samme samarbeidspartnere et nytt skolemøte og en hadde sikret seg et av de største møtelokala i byen, Filmteateret, og trass i et forrykende uvær som hindret folk nord for Boknafjorden å ta ut, var møtesalen nær fullsatt da formann Vilhelm Sunnanå ønsket velkommen. Et stort jentekor fra Nylund skole med lærer M.L. Borrevik som dirigent, sang vakert til åpningen.

Utover i 50-åra blir det holdt årlige skolemøter på høsten i regi av Rogaland Lærerlag og med Fylkesskolestyret som medspiller. Møtene ble holdt på lørdag, vekselvis i Bondeungdoms- lagets møtesal og Verdensteateret i Stavanger. Foredragene var aktuelle pedagogiske og samfunnsmessige spørsmål av betydning for skoleutviklinga, og dagen ble avsluttet med fest i Bondeungdomslagets festsal.

I 1955 var også Rogaland Lærerinnelag og Stavanger Lærerlag medarrangører og det 6. møtet samlet også mye folk fra hele fylket. Blant foredragene var skoleinspektør og seinere skoledirektør Lars Beite:» Kva kan gjerast for vanskelege elevar i skulen?».

I disse åra var det Rogaland Lærerlag som fungerte som sekretariat for skolemøtenemnda og la alt til rette, bestilte møtelokale og sørget for programmet. Møtene samla alltid mye folk, og en fikk personer i tale som en ellers ikke hadde så lett for å møte. I historieboka for Rogaland Lærerlag står det: «Det er derfor grunn for å tru at det ein oppnådde, i alle høve på noko sikt, var bra lønn for strevet.»

Skolemøtet 1.nov.1958 samlet hele 400 deltakere i Verdensteateret. Tre foredrag: «Om fagtrengselen i skolen, om stamming og om lesevansker hos barn.»

Det 10.skolemøtet 31.okt.1959 hadde bl.a. som tema: Den linjdelte ungdomsskolen i praksis, og på festen holdt forfatteren Alfred Hauge festtale.

I 1961 ble arrangementet flyttet til Atlantic Hall «noko som vel viser at krava til komfort er stigande, sjølv om det skulle kosta noko meir» som det står i historieboka.

I 1962 gikk møtet over 2 dager i slutten av oktober. Utstilling av lærermidler var også kommet med. På søndagen var det høymesse i Domkirken, mens selve skolemøtet åpnet kl.16 i Atlantic Hall med bl.a. hilsen

fra ordføreren i Stavanger. Mandagen var det fire seksjonsforedrag og utstilling. Emnene vitnet om en skole i utvikling, og at nye synsmåter på undervisning i ulike fag holdt på å slå igjennom. Om lag 500 var til stede.

Møtet året etter var også stort opplagt etter samme lest. Søndagskvelden var det teaterframsyning i Rogaland Teater: Hedda Gabler. Utpå dagen mandag var det omvisning i det nye kommunebiblioteket i Stavanger (dagens rådhus).

Også de neste åra var det stort arrangement over 2 dager i Atlantic Hall. I 1965 var skolemøtet utvidet til 3 dager. Lørdag til mandag, også dette året i Atlantic Hall. Til dette møtet ble det, akkurat som året før, solgt programhefte til kr.5,- og det gjaldt som billett til alle foredragene. Ellers var utstillingene åpne alle dager fra kl.08.30 til kl.12.30.

Skolemøtet for Rogaland 1968 ble holdt på Solborg folkehøgskole 20-21.okt.med bl.a. foredrag av lederen for forsøksrådet Lars Aase. I historieboka blir det nevnt at «det ser ut som om Skulemøtet ikkje lenger spelar så stor rolle i organisasjonssamanheng som det ein gong gjorde».

I forbindelse med Skolemøtet i 1971 og 1972 har det vært arrangert kurs for Rogaland hvor en del førskolelærere har deltatt. Skolemøtene ble i 70-åra hvert år holdt på Solborg, og arrangementene ble båret fram av et fritt valgt styre bestående av aktive og engasjerte skolefolk, som nødvendigvis ikke var tillitsvalgte i lærerorganisasjonen. Derimot var de levende interessert i skoleutvikling, og Skolemøtet inneholdt både kurs og foredrag foruten den faste læremiddelutstillinga. Flere i styret hadde sin bakgrunn i Stavangerskolen, men styret ble også rekruttert fra flere kommuner. En av styrelederne i denne tida var Inge Dagsland, den gang lærer på Kannik ungdomsskole..

Utover på 80-tallet ble også kursdelen en viktig

del av skolemøtedagene i samarbeid med både skoledirektør, kommuner og etterutdanningsavdelingen ved Stavanger lærerhøgskole, og arrangementsted ble da også etter hvert lærerskolen. Det ble avsatt tid gjennom planleggingsdager/interkommunale kursdager i kommunene til å kunne delta på skolemøtet som endret seg fra å bli avholdt fredag/lørdag til torsdag/fredag i siste del av oktober hvert år.

I forbindelse med innføring av ny mønsterplan M85/M87 ble læremiddelutstillingen viktig, og Skoledirektøren anbefalte kommunene om å godkjenne besøk på utstillingen som god og viktig bruk av planleggingstid. Nesten alle kommunene deltok på en slik felles interkommunal planleggingsdag som ble lagt parallelt med Skolemøtet. Det ble også laget en egen kursdag i nordfylket.

Styret for Skolemøtet hadde ansvar for en del spesialforedrag og læremiddelutstillingen, mens de andre partnerne sørget for et bredt kurstilbud der 3-timers kurs var det vanlige. Kurser for førskolelærere ble også i høyeste grad aktuelt. Utstillingen vokste i omfang og det meste av lærerskolens arealer ble tatt i bruk for å få plass til alle læremiddelprodusenter, forlag og organisasjoner av ulikt slag, opptil 50 i tallet. Og det var gratis entre, som det står i programmet. Her sakser vi også tema for møtet: «Det e`kje greit å vera lærar i dag» og «Skolen i dine hender».

Blant styrelederne i denne tida finner vi kjente skolefolk som John Rullestad, Karin Noer, Anne Berit Skeie og Sissel Østrem. Blant utstillingslederne finner vi bl.a. Jan Gunnar Rugland, Sverre Meling, Stig Thomassen og Kjersti Schibevaag.

Denne arrangementsmodellen holdt seg utover i 90-åra, og det 11 persons store styret samarbeidet med Lærerskolen om Skolemøtet som stevnested lokalisert på Ullandhaug. Skoleledere som Aksel Røsand, Anne

Grete Kvalbein, Knut M. Siegesmund, Kjersti Schibevaag og John Rullestad tok stafettpinne som lærerstevnets ledere.

Da planleggingsdagene midt på 90-tallet ble koplet til høstferien, både for elevene og lærerne, fikk styret en stor utfordring med frammøtet som sank betydelig. Selv om foredragene var høyst aktuelle i tida, og utstillinga var aktuell for 90-tallets skolereformer, hjalp det ikke. Lærebokforlagene «truet» med å la være å stille opp til neste arrangement. Noe måtte gjøres.

Løsningen ble i samarbeid med Utdanningsdirektøren v/ Sigmund Sunnanå og kommunene å skape en ny planleggings- og kursdag i det felles forslaget til Skolerte Tredje fredagen i november ble forslått som elevfri dag og kalt «Skolemøtet for Rogaland».

Det første arrangementet etter ny modell ble avholdt på Randaberg vid. skole 1997 med stor lærermiddelutstilling og en rekke kurstilbud. Oppslutningen steg igjen.

I 1998 ble arrangementet for første gang flyttet til Stavanger Forum, og denne gangen bestod Skolemøtet bare av kurstilbud. Det tas en mindre kursavgift for å finansiere arrangementet. John Rullestad er på ny leder.

Oppmuntret av bedre besøkstall utvikler det daværende styret Skolemøtet i 1999 og 2000 til et stort arrangement som fyller store deler av kurs- og møtelokalene i Stavanger Forum og den ene Tennishallen rommer over 50 utstillere og stor kafe`. På lista over kursholdere finner vi mange interessante navn som bl.a. Ragnhild Grødahl og Guttorm Fløystad. På tross av beskjeden kursavgift, dyr leie og nær ingen offentlig støtte, bærer arrangementet seg økonomisk, og styret forbereder seg for å bli værende med Skolemøtet i Stavanger Forum.

Men først ble det i forbindelse med Skolemøtets 50-års jubileum holdt en stor festkveld i Stavanger

Hall på Clarion Hotell torsdagen før lærerstevnet. Et par hundre lærere deltok i en vellykket feiring. Utdanningsdirektør Sunnanå hilste jubilanten, Kolbjørn Hauge holdt festtale og Han Innante underholdt. Og så var det dans utover kvelden.

I 2002 utvides Stavanger Forum med IMI-sal og nytt hotell og det skapes flere store fellesarealer. Det ga muligheten for å utvikle Skolemøtet ytterligere, og styret, nå ledet av Kari Bø, skapte det konsept for »lærerstevnet» som også dagens Skolemøte bygger på. De nye arealene ga mulighet til en allsidig kursmeny med 20-25 kurs i de neste årene, og både nordiske og lokale kursholdere bidro. Mange kunne vært nevnt, men på kursoversiktene utover 2000-tallet kunne en finne navn som Lena Bostrøm, Steen Larsen, Susanne Aabrandt, Jesper Juul, Torleif Lundquist, Terje Ogden og Inge Eidsvåg samt viktige bidragsytere fra fakultetene ved Universitetet i Stavanger. I august 2003 samlet Howard Gardner 550 deltakere i et eget tilleggsarrangement som styret tok initiativ til.

Nye og utvidede lokaler ga også mulighet til en stor og mangfoldig lærermiddelutstilling med 30-35 utstillere i fellesarealene, og utstillerne selv, blant annet de store skolebokforlagene, er fornøyd med bedre plass, og de kommer igjen hvert år.

I 2006 blir det inngått en egen samarbeidsavtale med Jåttå videregående skole slik at elevbedriften ved skolen kan selge mat/drikke til kursdeltakerne. Samarbeidet har vist seg å være svært vellykket med fornøyde kursdeltakere, og modellen eksisterer også i dag.

Styrets ønske om å forbedre påmeldingsrutinene fører til at det blir etablert egne web-sider for elektronisk påmelding. Dette gjør det mye enklere å administrere påmelding og fakturering av deltakeravgift. Web-sidene blir oppdatert og utvidet i 2009 av NyWeb, og de blir et nødvendig verktøy for hele styret.

Besøkstallet veksler i dette tiåret mellom 800 til 1400 deltakere fra de fleste kommuner i Sør-Rogaland samt Ryfylke, og både skoler og barnehager benytter den felles planleggingsdagen i november på Skolemøtet. Det skaper økonomisk handlingsrom for styret på 11, som utover på 2000-tallet er stabilt med få utskiftninger og som er sammensatt med stor erfaring og bredde.

60-årsmarkeringen for Skolemøtet i 2010 gjøres enkel, med spesielle jubileumsbannere i lokalene i Stavanger Forum og utdeling av handlenett til alle deltakerne. Deltakertallet er rekordhøyt med 1994 påmeldte. Det nyvalgte styret i 2011 med Lars Astrup som ny leder, kan med dette planlegge de kommende skolemøte-arrangement i tro på at en har funnet en driftsform som skaper respons og har nytte for barnehager og skoler i hele Rogaland.

Slik innledes det neste tiåret med en rekke store og vellykkede arrangement i regi av Skolemøtet for Rogaland. Kurskatalogene fra 2011-2019 forteller om en rikholdig kursmeny med 35-40 kurs hvert år. En del av kursene blir gjort til halvdagskurs, slik at deltakere kan velge flere kurs og også få med seg læremiddelutstillingen. Antall kurspåmeldinger ligger derfor over 2500 i disse årene, med et snitt på ca. 2000 betalende kursdeltakere, noe styret er svært fornøyd med. Blant kursholderne finnes navn som Per Fuggeli, Thomas Nordahl, Anreas Wahl, Einar Øverenget, Håvard Tjora og Lene Heckmann. Bidragsyterne fra Universitetet i Stavanger er også nå populære kursholdere som får mange påmeldinger og kommer igjen flere år.

Med så mange deltakere ble det nødvendig å leie flere kurslokaler utenom Forum, og i de seinere årene er både Lassa og Tjensvoll skoler, Sørmarka Arena, Hanssons Minde og Rogaland Kunstmuseum brukt som lokaler. I tillegg ble det i 2010/2011 inngått en samarbeidsavtale med Norsk Kulturskoleråd Rogaland

om kurstilbud rettet mot kulturskolene. Samarbeidet har vært fruktbart og noen av kursene er blitt holdt i kulturskolens lokaler i Bjergsted.

I alle år har læremiddelutstillingen vært en viktig del av Skolemøtet. Alt tilgjengelig areal, ca. 500 m², har blitt solgt til opptil 36 utstillere hvert år. Her er alt fra de store forlagene til små ideelle organisasjoner som tilbyr ulike former for læringsmateriell. Slik Skolemøte-dagen er organisert, er utstillerne jevnt over svært fornøyd med besøket og arrangementet, og de kommer igjen hvert år.

Web-portalen levert av Fossum IT fikk forbedringer utover i tiåret, blant annet med en egen faktureringsmodul. Den har vært et viktig verktøy for alle styremedlemmene ved planlegging og gjennomføring av arrangementet. Likevel ser nåværende styre at den er litt utdatert. Det investeres derfor i ny hjemmeside fra 2020.

Gjennom de to siste tiårene har Skolemøtet for Rogaland med sin kursdag tredje fredagen i november, vist sin berettigelse. Skoler og barnehager slutter opp om arrangementet, og selv om flere arbeidsplasser også bruker planleggingsdagen til studietur eller til intern planlegging, så kommer de tilbake som deltakere på Skolemøtet året etter.

Når Elin Våge Sjødin i 2020 tar over lederansvaret etter Lars Astrup, sammen med sitt nye styre som både representerer erfaring og fornyelse, er det i visshet om at Skolemøtet for Rogaland fremdeles har ry på seg som en erfaren kursarrangør og som fremdeles baserer aktiviteten på stor grad av frivillighet og unik interesse for å skape utvikling i Rogalandsskolen.

Selv om covid pandemien stopper et tradisjonelt Skolemøte-arrangement høsten 2020 i det Skolemøtet for Rogaland runder 70 år, så vil behovet for møteplassen som Skolemøtet representerer, fremdeles være til stede.

St. Olav videregående skole 100 år

AV FINN GABRIELSEN

St. Olav vgs er vel i dag mest kjent for å vera ein skole som pleier å konkurrera med Kongsgård om dei mest skoleflinke elevane på program for studiespesialisering, og for at St. Olav tilbyr International Baccalaureate (IB). Men dei som er litt opp i åra, veit at skolen har ein tradisjon som «kremmarskole», og at det er derfor avgangselevane framleis er blårudd.

I 2021 var det 100 år sidan Stavanger Handelsgymnasium blei oppretta. St. Olav vgs hadde derfor planlagt ein større jubileumsmarkering som dessverre måtte kansellerast pga koronarestriksjonar. Men ei større jubileumsbok med tittelen *Utfordringer og utvikling. St. Olav videregående skole gjennom 100 år* blei ferdig og er til sals i utvalde bokhandlarar. Boka er skriven av eit forfattar-kollektiv som har bestått av Gunnar Roalkvam, John Gunnar Johnsen og underteikna, mens rektor Karl Roar Vigmostad er ansvarleg utgjevar. Boka handlar mykje om livet på St. Olav, men legg vekt på å setta utviklinga på skolen inn i ein nasjonal og skolehistorisk samanheng. Boka er rikt illustrert både frå eldre og nyare tid. I denne artikkelen vil eg gjere nokre smakebitar av innhaldet i boka.

Etableringa i 1921 og egne lokale i 1957

I 1921 var talet på handelsverksemdar i Stavanger i vekst, men det fanst inga merkantil utdanning i byen. Stavanger Handelsforening ønskte sterkt ei forandring på dette, og pressa på for at Stavanger kommune skulle

gjere fødselshjelp til eit nytt utdanningstilbod. 17. juni 1921 vedtok Stavanger bystyre at det «*igangssettes en første klasse av et 2-aarig handelsgymnasium*». (...) «*I tilknytning til gymnasiet oprettes et etaarig kursus for kvinder*». Eit mindretal på sosialistisk side var imot, og det blei argumentert med at dette var «*en ren overklasse-foranstaltning*». Ein representant for fråhaldsrørsla og forbrukarsamvirket meinte at «*handelsstanden, som vi andre maa fø paa, er tallrik nok fra før.*»

Grunngjevinga for å ha 2 år for menn og 1 år for kvinner som hovudregel var at «*Disse (dvs. kvinnene) kommer som regel ikke til at indta nogen ledende stilling inden foretningsverden. (...) Det sterke arbejdspress som handelsgymnasiet maa paalegge sine elever, er dessutan uheldig for kvinder i udviklingsalderen. Det er dog fuld adgang for kvinder til det to-aarige kurs.*»

Stavanger Handelsgymnasium heldt i starten til på St. Svithun skole på Storhaug med Mandius Berentsen som rektor (medforfattar av den særskildige dialektgranskninga «*Stavanger bymål*» utgitt i 1925). Først i 1936 fekk skolen eiga leing, og det tok heilt til 1957 før skolen fekk egne lokale i Jens Zetlitz gate der St. Olav er i dag. Då var handelsgymnasiet blitt treårig og hadde fått fleire allmenne fag. Det kortare og meir yrkesretta tilbodet blei i 1960 skilt ut i ein eigen Stavanger handelsskole i same bygning. Etter kvart blei kjønnsfordelinga mindre skeiv enn den var i starten.

Nye namn, fusjon og strid om styringsform

I 1976 tok ny lov om vidaregåande skolar til å gjelda. Då hadde allereie Rogaland fylkeskommune blitt skoleeigar, og skolane fekk nå nye namn. Stavanger Handelsgymnasium blei til St. Olav vgs, og Stavanger Handelskole fekk namnet Ledaal vgs. Dei to skolane heldt til i same skoleanlegg som var blitt utvida i fleire omgangar, og tilboda var blitt meir like. Etter mykje nøling bestemte politikaane i fylket å slå dei to skolane saman frå hausten 1996.

St. Olav representerte eit meir akademisk miljø enn Ledaal som var meir yrkesretta, sjølv om også Ledaal hadde tilbod som gav studiekompetanse. Motstanden mot fusjon var størst i deler av personalet på St. Olav, og redsel for å få mindre skoleflinke elvar var nok ein viktig grunn. Men det gjekk seg til etter kvart, og snart ville ingen tilbake til to skolar på same tomt. Den fusjonerte skolen blei snart populær. Sentrumsnære skolar i større byar har nok lettare for å få høg status, og dette har ofte ein sjølvforsterkande effekt. Skolen blir populær blant lærarar på jobb jakt og som skolen kan velja frå, og ikkje minst driv motiverte og skoleflinke elevar kvarandre fram.

I jubileumsboka kan ein lesa om at nye stridssaker kom opp etter at konflikten om samanslåing hadde lagt seg. Både på St. Olav og på alle andre skolar blei lærarråd lagt ned ved lovendring i 1993. Nå var det rektor som skulle ta endeleg avgjerd etter obligatorisk drøfting med dei tillitsvalde. Mens rektor før var meir «først blant likemenn», understrekte nasjonale styresmakter nå behovet for ei sterkare arbeidsgjevar-rolle i skoleverket. Målstyring blei innført i offentleg sektor. Rektor fekk med seg ei leiargruppe som i tillegg til rektor bestod av avdelingsleiarar med meir tydelege leiaroppgåver enn dei tidlegare inspektørane. Samtidig forsvann dei tidlegare hovudlærarane.

Denne nye leiarstrukturen liknar jo mykje på det som er vanleg elles i arbeidslivet, men blei av fleire lærarar oppfatta som for topptungt. Dei som hadde viktige roller og mykje taletid i det tidlegare lærarrådet, reagerte nok mest, og det var på gamle St. Olav lærarrådet stod sterkast og den formelle leiinga svakast. På Ledaal var i det heile forholdet mellom lærarane (mange frå arbeidslivet) og leiinga meir prega av samarbeid og gjensidig respekt. Det tok fleire år før dette mønsteret etablerte seg på den fusjonerte skolen.

Jubileumsboka peiker på det interessante i at på dagens St. Olav har pendelen svinga litt tilbake frå preget av «top-down». Ein har innført «samskaping» som del av felles visjon. Dei tillitsvalde har fått ei endå meir sentral rolle enn før. Og ikkje minst har ein innført «lærande møte», der ein har teknikkar for at alle skal få delta. Både i lærarråd og i mindre møte kunne det før vera ein tendens til at nokre taleføre dominerte og gjorde at mange andre deltakarar tidde stilt.

Vurdering som viktigaste utviklingsområde og ny elev-lærar-relasjon

Jubileumsboka til St. Olav er ikkje reint «historisk» orientert, men tar og opp pedagogikk. Det går fram av boka at i seinare år har arbeidet med vurdering (både med og utan karakter) vore det viktigaste utviklingsområdet. Litt forenkla kan ein seia at vurderingspraksis tidlegare var opp til kvar enkelt lærar. Nokre gav pluss for elevar som var «aktiv i timen», mens andre ikkje gjorde dette. Nokre hadde «vippeprøver», mens andre ikkje. Og leiinga blanda seg ikkje oppi vurdering, den «administrerte».

Den nasjonale satsinga på «Vurdering for læring» endra på dette. Det blei innført vurderingskriterium og modelltekstar, slik at elevane skulle vita på kva for grunnlag karakterane blei sett. Eleven fekk rett på

framovermeldingar, dvs. tips frå lærar på kva eleven kunne gjera betre. Og ikkje minst har leiinga jobba hardt for at talet på prøver skulle reduserast. Det blei innført «læringsoppdrag» som ikkje treng vera karaktersett av lærar kvar gong, men som likevel var ein del av det samla vurderingsgrunnlaget.

I ein samtale med lærarar som er referert i jubile-

umsboka, seier ein lærar med lang erfaring at relasjonen mellom elev og lærar har endra seg vesentleg over tid. No er det eit mindre hierarkisk forhold, og meir preg av partnerskap. Elev og lærar samarbeider meir om mest mogleg læring. «Trenar-hatten» til lærar er blitt viktigare på kostnad av «dommar-hatten».

JOKKUM

HISTORIEN OM EN BUSS

”Hei, kom og se! – Det er egg i baksedet!” - Hvilket baksete? - Jo, vi var en liten gjeng unge entusiastiske kristenruss som hadde funnet frem til gården Haga i Sandnes for å finne ut om Sverre Haga – eller ”Haga Buss” - hadde en pensjonert buss vi kunne kjøpe/leie for noen uker. Året var 1957 og vi hørte hjemme på Kongsgård og St. Svithun.

”Jau ... nei, mæ fær sjå nere i hagjen”. Sverre drog på det og var tydelig i tvil om han kunne vise fram den eneste pensjonerte bussen han hadde. Vi ble også litt i tvil da vi nede ”i hagjen” så noe som kanskje en gang hadde liknet på en buss, men som nå liknet mer på et friluftshotell for frittgående høner. Døra manglet, så hønene vandret ut og inn etter behag – kanskje for å hvile litt – eller kanskje legge et egg i baksetet i ”bussen”. Doningen manglet også hjul og var plasert på noen stabler av sviller – eller var det plankebiter? Så, hva skulle vi gjøre? Etter nærmere undersøkelser viste det deg at ”bussen” var en gammel Citroen med sekssylindret ”Ottomotor” – eller bensinmotor, som vi ville si i dag. Den var bygget før krigen og hadde i mange år gått i rute mellom Stavanger/Sandnes og Hommersåk/Breivik. Nå var den hønsehus!

Vi tok et lite ”stammeråd” og ble enige om at vi skulle forhandle videre med Sverre Haga. Hvor var døra og hvor var hjulene? Hva var prisen? ”Jau, hjulå og dorå låg inne på låå og dokke ska sleppa å kjøb’an – de e bere om dokke leig’an for den korta stonnå”. Pris: 450,00 kroner for hele russetida.

Og sånn ble det. Sverre skulle finne og montere hjulene og døra skulle letes fram fra lået et sted. I mellomtiden skulle formaliteter ordnes hos politi og veimyndigheter. Sverre ordnet med registrering og vår selvsikrede bussjåfør, Frode, skulle ordne med kjøretillatelse. Egentlig trengtes det fullt utvidet førerkort for å kjøre en så stor bil med så mange passasjerer, men da Frode er ekspert på å se seriøs ut, fikk vi lov til å kjøre uten å ta betaling ”på bærturer og liknende”! Biltilsynet fikk vente til hønsehuset var gjenkjennbart som buss. Frode ble bussens faste førstepilot.

Det var stort å prøve bussen for første gang! Hjulene var på plass, men døra fikk plass i midtgangen. Det viste seg at grunnen til at den i sin tid var falt av, var at store deler av trerammen var rotet bort – og vi tenkte: ”Er treverket inni resten av bussen også råttent?” Det viste seg senere at det var det ikke. Jeg tror turen til Stavanger gikk OK – husker bare at jeg satt i den åpne døråpningen og nøt brummelyden fra den store seks sylinderte rekkemotoren. Senere skulle setet nærmest døra bli min faste plass – det var mekanikerplassen! Det viste seg at bussen måtte ha en fast ”mecanicus” som kunne hoppe ut på kort varsel når motoren fant på noe krøll. Jeg vet ikke hvorfor akkurat jeg ble utpekt til dette vervet, men det førte i alle fall til jeg i russetiden var mer kledd kjeledress enn russedress!

Foreløpig stopp var Solborgveien på Tjensvoll der pilot Frode bodde, men bussen skulle undersøkes, ev. repareres og til slutt males rød og dekoreres. Vi trengte plass innendørs! Så, hvor passer det best å plassere en stor, rød bil? Jo, selvsagt – på brannstasjonen! Den gangen holdt Stavanger brannstasjon til i et stort gammelt trehus midt på det som i dag er Domkirkeplassen, men stasjonen var nettopp flyttet ut til nye moderne lokaler på Lagårdsveien – derfor var det god plass til oss. Brannsjefen syntes bare det var hyggelig å la de gjenværende brannbilene få gjestebesøk!

Alt oppussingsarbeidet foregikk som dugnad på liv og lyst! Det ble hamret og banket, filt og pusset, oljet og malt! Doningen liknet ikke lenger på et hønsehus – den var blitt til noe som liknet en buss. Den hadde til og med fått navn – ”Jokkum” – og en mascot: ”Jokkumsen”! Men hva med døra? Jo, den ble – takket

være en velvillig vaktmester – tatt til snekkerverkstedet på Solborg folkehøgskule der den ble demontert og forsynt med nytt treverk. Den ble som ny! Så var det biltilsynet! Det hjalp at Jokkum var nymalt og hadde fått døra på plass, men vi var urolige for

forstillingen framme. Her var det slitasje som ikke var helt bra slik at det ble slark i styre-overføringen. Nå var gode råd dyre! Frode fant da på å stramme styrefriksjonen så mye at slarken på forstillingen ikke kunne merkes. "Ikke bra" tenker vi i etterpåklodskapens lys

Mulligens var det slarken i forstillingen som lå bak et mystisk fenomen – "skrue- og muttermuren". Når farten økte til over seksti kilometer i timen, begynte Jokkum å riste og bråke noe forferdelig. Det var som å passere lydmuren, for når farten økte ytterligere, forsvant ulydene. Mens restingen pågikk som verst, fryktet vi at skruer og mutre skulle løsne – derfor navnet "skrue- og muttermuren". Senere definerte vi fenomenet som en egenskap og ikke en feil!

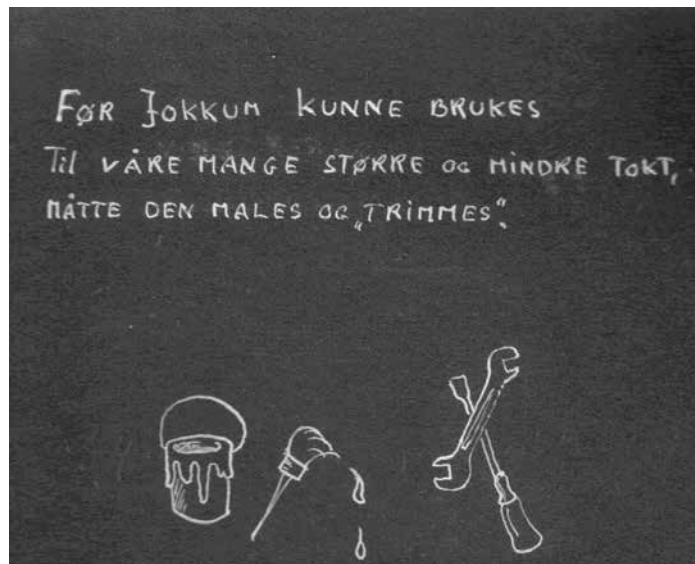
Mens vi ventet på at den egentlige russefeiringen skulle starte på 17. mai, tok vi småturer med Jokkum og tenkte at livet bare er herlig. Men... det ser ut til at alle paradis har en eller annen slange! Det var noen som ikke ville oss vel. En dag da vi skulle hente Jokkum på Tjensvoll, var han ikke å finne. Etter litt leting viste det seg at "noen" hadde tappet luften ut av dekkene, løsnet håndbrekket og dyttet Jokkum ned Tjensvollveien. I motorkassen var alle tenningsledningene revet løs og slangene var vridd ut av posisjon inni dekket! Puh! litt av en jobb! Hjulene måtte tas av ett for ett og fraktes i lånt bil ned til vulkaniseringsverkstedet på Lagårdsveien. Motoren måtte sveives for hånd for å bestemme tenningsrekkefølgen for sylindrene. Jeg tror også at det var sabotert noe med bremsene. Heldigvis var ikke bussen dekorert ennå, så der var det ikke hærverk. Vi var blitt advart – nå måtte vi være på vakt! Klok av skade skrev jeg ned tenningsrekkefølgen til sylindrene. Denne rekkefølgen skar jeg inn i russestaven slik at den alltid var tilgjengelig!

Jokkum var ganske tørst – både på vann og bensin. Vi forsøkte å finne ut *hvor* tørst – og kom til at han ville ha ca 1,7 liter bensin pr. mil. Her var det viktig å økonomisere. Nå viste det seg at en i vår flokk kjente en mann som kjente en mann som kunne skaffe oss en del liter med billig "traktorbensin" eller "fiskerbensin" som noen kalte det. Nå var Jokkum verken traktor eller fiskebåt – og motoren var absolutt ikke beregnet på det ekstremt lave oktantallet (okt 60?) til traktorbensinen. Men vi visste råd: Hva om vi byttet ut den flotte Carter fallforgasseren med en som hadde justerbar dyse? Ned til Knoksen, som den gang holdt til på Lagårdsveien – og der fant vi en Solex-forgasser med variabel dyse! For sikkerhets skyld kjøpte vi også et helt nytt keramisk bensinfilter med

vannutskilling (dette filteret gjorde senere tjeneste i mekanikerens motorbåt i 42 år!). Så bar det ned til Dahles skipshandel der vi fyllte ca 20 liter billig bensin kjøpt under navnet til vår ukjente velgjører. Jo, Jokkum gikk da på et vis, men det ble mye justering og

plunder underveis så det ble til at vi gikk over til vanlig lavoktan bensin igjen. Det ble flere turer med en russegjeng som ble mer og mer sammensveiset. Åpen buss og åpne hjem! Vi tenker ofte på de hyggelige hjemmebesøkene som begynte hos Bjørg Imsland, der vi ble samlet første gang.

Det nærmet seg 17. mai. Ny dugnad med flikking og maling. Jokkum ble dekorert etter alle kunstens regler – uten reklame! Men hva ville skje natt til 17. mai? Det gikk rykter om at "noen" skulle lete opp bussen og utføre hærverk av noe slag. Og med erfaringen fra episoden i Tjensvoldveien i friskt minne, måtte noe

gjøres! De "noen" var mobile i egne russebiler og kunne finne Jokkum i hele distriktet. Førstepilot Frode la en plan. Han parkerte bussen foran huset i Solborgveien og gikk til ro for natten – men han sov ikke! Så, i halv totiden hørtes lyder fra der bussen sto. De brukte

lang tid - med malerkoster! Da de omsider var ferdige, listet piloten seg ut og så at hele bussen var overmalt med diverse lite hyggelige slagord – lakkmalning. Dette hadde piloten tatt høyde for. Nede i kjelleren hadde han en stor kanne med white spirit og en haug med gamle bomullsfiller. Malingen var helt fersk og lot seg greit fjerne – uten spor! Piloten gikk og la seg og fikk seg litt søvn før solen sto opp over selveste 17. mai.

Det ble en uforglemmelig 17. mai morgen. Hele gjengen var invitert hjem til Tommy der vi ble servert en herlig frokost. Så var det bare å vente på barnetoget og russetoget. Da Jokkum dukket opp i russetoget, ren og nypusset, var det ”noen” som fikk hakeslepp. De hadde gledet seg til å se en buss med sine litt ufine slagord – og skjønte ingenting! Men de hadde ikke tenkt å gå seg. De skulle ta hevn for nederlaget.

Selve russefeiringen forgikk på leirstedet Vier i Riska. Selve ankomsten viste seg å bli noe problematisk. Vi måtte passere en port med solide betongpeler på hver side. Det var bare centimeter å gå på og Jokkum var ganske brei. Igjen var det piloten som klarte det. Han smøg breie Jokkum på første gir forsiktig gjennom porten – uten skade!

Det ble en herlig kveld på Vier med mye sang, lått og løye, men også med alvorsord fra vår kloke leder Benna.

Morgenen kom og vi skulle forlate Vier. Men akk! – Piloten var nok litt overmodig etter gårdsdagens manøvrering, for han stolte litt for mye på eget øyemål og litt for lite på dirigeringen. Jokkum skled langsomt gjennom betongporten i første gir som sist, men denne gangen akkompagnert av en rar skrapelyd! Et raskt blikk bak mot styrbord side viste ”Ridende mann med gitar” i vakre aluminiumsfolder. Det gikk bra. Vi kom tilbake til Stavanger. Den foldete aluminiumsplaten ble erstattet av en ny i billigere forsinket jern. Ny ”Ridende mann...” ble malt og Jokkum var like god.

Det nærmet seg Pinse. Vi fikk besøk av kristenruss fra Kristiansand og selv skulle vi dra med Jokkum til Kristiansand der det var forberedt en stor samling av kristenruss fra store deler av Sør-Norge. Det var den første større russeamlingen noen sinne og vi gledet oss – både til selve turen ned, og til å treffe kristenruss fra andre deler av landet. Men vi hadde et problem: ”Noen” ville oss fremdeles ikke vel og hadde sverget på at de skulle utføre

sabotasje slik at Jokkum ikke var kjørbar. De skulle nok finne bussen!

Vi fikk høre i ettertid at de hadde kjørt hele natten over store deler av Jæren uten å finne Jokkum. De forsto ingenting! Hvor var bussen?

Jokkum? – jo, han var trygt parkert i den nye brannstasjonen på Lagårdsveien midt mellom andre store røde biler! Ingen kom på å lete der!

Så kom avreisedagen. Takgrinden ble lastet full av soveposer, ryggsekker og en og annen liten koffert. Ca 25 glade russ var klare for avgang. En av oss, Torger Bø, var litt skeptisk til bussens tilstand, så han foretrakk å reise med sin egen motorsykkel. Han fikk lov til det;

Turen startet bra. Piloten hadde funnet ut at en mystisk indre trasé ville bli noe kortere enn den vanlige riksveien, så vi var ved godt mot (senere viste det seg at denne ”snarveien” var den eneste vi ikke hadde lov til å kjøre på med en så tung bil!). Etter noen timers kjøring begynte motoren å fuske. Forløpet av det som hendte har mekanikeren av forståelige grunner delvis fortrent, men noen glimt spøker ennå langt inne i de mørke deler av hukommelsen. Her er noen glimt:

Det var tydelig at motorproblemene var enten knyttet til tenningsystemet eller bensintilførselen. Opp med motorpanseret. Av med fordelerlokket. Skraping av irr på kontaktene. Testing av hver tennplugg om det var gnist.

Alle pluggene fungerte, så da måtte problemene komme fra bensinsystemet. Av med luftfilteret på forgasseren. Mekanikeren forsøkte å lage sug ved å strupe forgasseren med hånda. Det hjalp, men det gjorde vondt i hånda etter hvert. Ny teknikk måtte prøves. Med bensin i en kopp, matet mekanikeren dråpe for dråpe i luftinntaket. Det virket. men ikke godt nok. Bussen ble for tung i bakkene – alle måtte ut! Utrolig nok tok gjengen situasjonen med fatning når de måtte ut og inn av bussen hele tiden. Noe av æren for det må vi gi til musikkavdelingen bestående av Oddvar og Per Torstein. De sørget for at sang og liflige toner fylte bakker og sinn med vellyd!

Det ble mye start og stopp av motoren, men plutselig virket ikke selvstarteren lenger! Bare et svakt klikk fra tenningsreleet – ikke noe brumming fra selve starteren. Vi ble nødt til å løsne starteren for å se hva som sviktet. Jo, det var en hovedkabel som var irret av! En kabel som skulle tåle ca 150 Ampere med strøm!

Hva gjør vi nå? Det var begynt å mørkne. Vi befant oss på en heller øde vei uten trafikk og vi hadde langt igjen til Kristiansand.

Men der det er lys er det håp! Et godt stykke fra veien lå et lite gårdstun der det lyste fra et stuevindu. Var det hjelp å få der? Piloten og mekanikeren pakket selvstarteren inn i noe papir og lusket opp til gården. Kona som åpnet så helst engstelig ut da hun så disse to skumle fremmede ute i havmørket. Mannen måtte komme! "Ke e problemet dokka?" ville han vite. "Var det mulig å få låne en stor loddebolt på minst 300 Watt?" Vi skjønnte at svaret selvsagt ville bli negativt – ikke mange har en 300 W loddebolt liggende i skuffa! "Jau, bli med ud i eldhuset så fæ me sjå" Og der fant han loddebolten! Den kraftige ledningen ble loddet grundig sammen. Bonden skulle ikke ha betaling når han hørte hva slags folk han hadde med å gjøre.

Da starteren var montert og testet, var piloten og mekanikeren ganske utslitte. Gjengen i bussen var også slitne av alt ståket og var kommet over i et fjollet stadium som irriterte de to ansvarlige grenseløst! Nå var det nok! Piloten og mekanikeren marsjerte ut av bussen, slo døra igjen etter seg, åpnet bagasjeluka bak og satte seg sure inn i bagasjerommet. Det ble dørgende stilt i bussen. Budskapet var oppfattet.

Slik satt vi en lang stund og furtet. Så hørtes en sped og forsiktig stemme fra baksetet: "Eg kunne fått såde på med Bø'en eg" Stemmen som tilhørte Tor Jostein var det som skulle forløse den mørke stemningen. Vi kunne le igjen og – under over alle under – bussen startet og tuslet og gikk uten større problemer helt fram til Kristiansand. Da hadde vi vært på farten i 24 timer. I ettertid fikk vi høre at det også var avholdt en alvorlig bønnestund der i baksetet. En eller annen "der oppe" må ha funnet at russegjengen fra Stavanger hadde fått nok prøvelser – nå måtte de komme seg trygt til Kristiansand!

Oppholdet i Kristiansand ble svært vellykket – ikke minst på grunn av klok og dyktig ledelse fra lederne Reidar Paulsen og Benna. Det ble utflukter, gudstjeneste og samlinger. Alle var glade.

Vi la ut på hjemreisen med godt mot og var kommet ganske langt før bensinproblemene begynte igjen. Men – merkelig nok – denne gangen var vi sikre på at ting ville ordne seg. For sikkerhets skyld demonterte vi bensinrøret. Det var i god stand uten tetting. Så bensinfilteret – det var også OK. Da måtte det være bensinpumpa.

At vi ikke hadde sjekket den på nedturen! Der lå feilen – en liten rift i det ene ventilhuset gjorde at stengeventilen hang seg opp slik at bensinen ikke ble presset videre opp i forgasseren. Riften ble polert vekk og Jokkum tok oss trygt tilbake til Stavanger.

Turen hjem gikk fint!

Det led ut i juni måned. Eksamen ble gjennomført og russeluene ble byttet ut med sorte studenterluer. Den glade russejengen ble spredt for alle vinder – men Jokkum, hvor ble det av ham? Senere samme året fant vi ham utenfor Haga sitt verksted i Hommersåk. Han var dekket av snø, den ene lykta var knust, men ellers virket han i fin form. Dekorasjonene var fremdeles intakte og det var nesten som om han satte pris på et besøk fra gamle kjente. Senere fikk vi høre at han hadde fått et etterliv ombygd til kranbil, men det er bare rykter.....

*RADIATORPLUGGEN ER DET ENESTE SOM ER TATT VARE PÅ AV
JOKKUM. Den residerte i mange år hos førstepilot Frode i USA, men er nå
i gode hender hos mecanicus!*

Frå skulehus til pilegrimsgard

AV SIGMUND SUNNANÅ

Denne artikkelen blei først trykt i jubileumsboka: Nytt skudd på gammel stamme. Utstein Pilegrimsgard 2002–2012.

Det første skulehuset i Klosterkrinsen stod på andre sida av vegen som går forbi pilegrimsgarden. Dette huset vart bygt på slutten av 1860-talet på garden Kåda, men vart i 1882 flytta til Klosterkrinsen. Huset hadde ei skulestove med plass for 30 elevar i eine enden, og ein lærarbustad som inneheldt eit rom + kjøkken og gang i den andre. Huset var lite og ulagleg på alle måtar. Klasserommet var altfor lite i forhold til elevtalet i krinsen, og lærarbustaden lite tenleg som bustad for ein lærar med familie. I første omgang vart det kjøpt lærarjord og sett opp ny lærarbustad, og lærarbustaden i skulehuset vart omgjort til klasserom. På 1920-talet var kravet om nytt skulehus framme i skule- og heradstyret fleire gonger. Det var stor usemje om ein skulle byggja på det gamle huset eller byggja nytt. Skulestyret ville byggja nytt, og dette vart til slutt vedteke av heradstyret.

Formann i skulestyret, Vilhelm Sunnanå, laga skisse til eit relativt stort bygg på grunnlag av typeteikningar frå departementet. Dei tekniske løysingane, materialbruken og kostnadene vart sette opp i samarbeid med Martin Hodnefjell som var ein flink bygningsmann. Planane omfatta to relativt store klasserom, ein kvist for mellom anna undervisning i handarbeid for jenter og til bruk for framhaldsskulen, og eit stort kjellarrom

som kunne nyttast til opplæring i sløyd og kroppøving og dessutan lagerrom med meir. I tillegg kom lærarrom og rom for undervisningsmateriell, uthus og ein relativ stor leikeplass framfor huset.

Då planane vart lagde fram for heradstyret, vart det stor strid om behovet for kvisten. Saka var føre i heradstyret fleire gonger. Kvisten var kostnadsrekna med ei nettoutgift på kr. 300,- for heradet, og saka gjekk til slutt gjennom med ordførar Lars Ramndal si dobbeltstemme. Heile bygget kosta kr. 9000,-. Statstilskottet var på kr 6000,- så nettokostnaden for heradet vart kr. 3000,-. Bygget stod ferdig i 1933.

Klosterkrinsen fekk med dette eit tidsmessig skulehus som var stort nok til å kunne tilpassast både auka elevtal og nye fag og klassedelingsreglar. Bortsett frå ein periode i 1941/42 då huset var rekvirert til bustad for tyske soldatar medan fortet på Fjøløy vart bygt opp, var huset skulestad for alle elevane i krinsen for 1. – 7. klassesteg fram til 1966. Då vedtok kommunestyret i Rennesøy å slå saman Klosterkrinsen og Vaulakrinsen med Vaula som skulestad. Sidan Vaula skule ikkje hadde tilstrekkeleg med rom, skulle elevane i 1. -3. klasse inntil vidare gå på Utstein Kloster skule, og i ei overgangstid kunne begge skulehusa nyttast slik det

var mest føremålstenleg. Dette førte til at skulehuset i Klosterkrinsen vart nytta som skulestad for elevane på 1. - 3. klasseteg både for Kloster- og Vaulakrinsen fram til 1990 då skulen vart lagt ned.

I dette huset tok barna i Klosterkrinsen sine første steg på kunnskapens veg. Dei lærde å lesa og rekna. Kristendomskunnskap var eit viktig fag. Kravet var at elevane skulle kunne det meste i bibelsoga og katekisma utanåt, og dei lærde salmar som var ein skatt dei bar med seg som vaksne. Forteljingar frå historie og lesing av barnebøker og annan litteratur gav fine og varige opplevingar. For mange elevar var samværet med kameratar og leiken i friminuttane noko av det aller kjekkaste. Gjennom arbeid og strev med tileigning av bokleg lærdom, etisk og moralsk påverknad, samvær og glede i leik og kameratskap gav elevane eit grunnlag som dei kunne byggja livet sitt vidare på. På skulen møtte nok dei fleste elevane både opp- og nedturar. Dette kunne også vera ei viktig førebuing for seinare liv så sant ikkje nedturane vart så store at dei førde til mindreverdskjensle og lita sjølvtiltru. For skulen har det vore – og er – eit mål at elevane skal bli gagnlege og sjølvstendige menneske i heim og samfunn.

Skulehuset har ikkje berre vore nytta til skule. Det har også tent mange andre føremål i krinsen, til dømes som møtestad for lag og organisasjonar, møterom for foredrag og andre samkomer, vallokale med meir. Både bedehuset, skulehuset og butikken var sentrale samlingsstader for folk i krinsen.

I samband med at elevane i 1990 vart overførde til Vaula skule, skreiv rektor Øystein Hageberg ein farvelsong til Utstein Kloster skule. Songen gir uttrykk for nokre av dei kjensler som følgjer med skulenedlegging.

Tone: Opp i Fjellveien--

Kjære gamle skulen vår
Snart igjen aleina står
Me har pakka og ska flytta inn te Vaula
Det e rart å tenka på
Atte me ska slutta nå
Det e heilt naturligt
Om me felle tårer--

Bestefar og bestemor
Mor og far og søster, bror
Her dei gjekk og fekk sin aller første kunnskab
Lærte lesa, skriva tal
Det va møje strev og bal
Ittekvalt så greidde de
det aller mesta--

Her va store legeplass
Her stod ein gong udedass
Me slo ball og boksen av
Og spende fotball
Og me gav eit lide vink
Gjorde mange hopp og hink
Politi og tjuv og katt og mus og tikken--

Men nå e det ganske slutt
Og me fyre ein salutt
Gjer honnør og skrøyd te gamle, goe skulen
Utstein Kloster du va bra
Du va jammen god å ha
Lenge leve i vårt minne
Kloster skule !!!

Etter 1990 er skulehuset blitt nytta til ymse aktivitetar, mellom anna har ein ungdomsklubb hatt rom der, like eins ein frisørsalong, huset har dessutan hatt rom for fotpleie, gitt lagerplass til Sanitetsforeininga med meir. I fleire år vart huset også nytta til kunstutstillingar. I 2002 selde Rennesøy kommune huset til stiftinga Utstein Pilegrimsgard for kr. 500 000,-.

Huset har i det siste tiåret blitt rehabilitert og ombygd slik at det skal vera tilpassa føremålet og bruken for pilegrimsgarden. Ved hjelp av små midlar og stor frivillig innsats er den gamle skulen blitt renovera rom for rom. Det største løftet var underetasjen som i dag husar 6 vakre rom for overnatting med bad og toalett (hotellstandard). Denne etasjen inneheld dessutan diverse lagerrom og tekniske rom. I første etasje er det laga kjøkken og toalett. Gangar og trappegang er isolert

og pussa opp. Kontor, stover og rom for servering av mat står ferdige, og ikkje minst er det laga til eit kapell – eit rom for stille, bønn og åndeleg rettleiing. Utvendig er det skifta vindauga og kledning. Det er strenge vernereglar for området. Ytre sett har Pilegrimsgarden fått tilbake det vakre uttrykket den hadde som nytt skulehus.

Føremålet for Pilegrimsgarden er at det skal vera ein stad for stille, bønn og åndeleg rettleiing. Det var nok meir støy og liv i huset då det vart nytta til skule. Både som skule og pilegrimsgard inneheld huset djupast sett noko felles: ei streiving for den enkelte til å finna seg sjølv og å utvikla seg i høve til sin Gud og sine medmenneske. Skulehuset blir nå teke vare på i andre former og nye funksjonar på ein verdig måte.

Sør-Fogn skule

AV SIGMUND SUNNANÅ

Sør-Fogn skule er restaurert og på plass på Ullandhaug. I dag har skulen ei anna plassering på universitetsområdet.

Sør-Fogn skule, Finnøy kommune, blei bygd på midten av 1870-talet og var i bruk til sommaren 1963. Skulelova frå 1860 kravde faste skular i staden for omgangsskular.

På slutten av 1800-talet blei det på bygdene i Rogaland bygd mange skulehus som likna på Sør-Fogn skule. I huset er det gang, skulestove med plass til ca. 20 elevar, rom for læraren og loft.

I 1985 blei huset flytta med helikopter til Stavan-ger lærarhøgskule. Personalet ved høgskulen stod for mykje av det praktiske arbeidet med flyttinga. Huset skulle gi lærarstudentar, skuleelvar og andre høve til å få sjå og oppleve korleis skuletilhøva var før jamført

Helikopter set huset på plass på det oppførte fundamentet.

med tida no. Skulestova blei utstyrt med inventar som hadde vore i bruk i skulen, til dømes veggtafle, kateter, gamle pultar, globus, kart over Jødeland, plansjar om mål og vekt og med bibelske motiv.

Då skulehuset var ferdig restaurert, blei elevane på Sør-Fogn inviterte til kaker og brus. Johan Hovda, som hadde vore lærar på skulen, fortalde om korleis det var å vera lærar på hans tid. På biletet står medlem av flyttekomiteen, Jon Økland, bak kateteret, og skuledirektør Lars Beite står framfor tavla.

I dei første åra blei huset brukt til undervisning og arbeid i mindre studentgrupper, ekskursjonsmål for skuleklassar m.m. Seinare er det gamle inventaret sett bort og huset blir nå nytta av Senter for entrepenørskap. I Skolehistorisk årbok for Rogaland 2011 er det ein artikkel med meir utfyllande opplysningar om skulen.

Kort omtale av forfattarane

INGE BØ, (f. 1934). Lærarutdanning, befallsskole, magistergrad i pedagogikk, doktorgrad i sosialpedagogikk. Lærer i folkeskule, lærarskule, sosialhøgskule og distriktshøgskule. Professor ved Høgskolen i Stavanger. Fag- og forskingsområde: utviklingspsykologi, sosialpsykologi, miljøarbeid og sosiale relasjonar. Har skrive lærebøker og artiklar i dagspresse og fagtidsskrift.

JAN BJARNE BØE (f. 1943) er professor emeritus i historie og historiedidaktikk. Han har fra 1975 til 2013 vært ansatt i lærerutdanningen, først ved Stavanger lærerhøgskule, deretter ved Høgskolen i Stavanger og UiS. Hans forskning har i stor grad handlet om historiedidaktiske grunnproblem som historiebevissthet, historiebruk, fortellingens funksjon og lokalhistoriens betydning. Hans doktorgrad var om psykiatriske pasienter i privatpleie på Jæren i etterkrigstiden. Han har skrevet et stort antall bøker, i tillegg til historiedidaktikk også i psykiatrichistorie, lokalhistorie og om mennesker med funksjonshemming. Han var redaktør av *Hå kulturhistorie* (1-4) sammen med Marie Smith-Solbakken.”

JORUN ESPEDAL har vore lærar i grunnskolen, spesialpedagog og øvingslærer for studentar frå Stavanger lærerhøgskule. Ho har mellom anna skrive artikkelen *Kvaleberg skolekrets 120 år og dagbøker*, prologar med meir.

ÅSULV FRØYSNES, (f.1942) er Cand philol. med engelsk, tysk og historie. Han har arbeidd i Kyrkje- og undervisningsdepartementet (nå Kunnskapsdepartementet) som konsulent, byråsjef for lærarutdanning og underdirektør og seksjonsleiar for Høgskoleseksjonen i Universitets- og høgskoleavdelinga. Høgskoledirektør for Høgskolen i Oslo og Akershus (nå Oslo Met-Storbyuniversitetet). Skrive artiklar og vore medforfatter i bøker om grunnskole, lærarutdanning og høgre utdanning.

FINN GABRIELSEN, (f. 1950), er i dag rektor på St. Olav vidaregåande skole. Han har tidlegare vore seksjonssjef i Rogaland fylkeskommune, underdirektør i det som nå er utdanningsavdelinga hos Fylkesmannen i Rogaland, rektor i kommunal vaksenopplæring og lærar i norsk, historie og samfunnsfag i vidaregåande skole. Han har skrive fagbøker innanfor språksosiologi og undervist i norsk som andrespråk i lærarutdanninga.

SVEIN HELGESEN, (f. 1948). Lærarutdanning og vidareutdanning i pedagogikk (hovudfag), kristendomskunnskap (årseining) og organisasjon og leiing (årseining). Lærer i grunnskule og folkehøgskule, høgskulelektor og undervisningsleiar ved Stavanger lærerhøgskule. Skule- og barnehagesjef i Randaberg, seniorforskar ved IRIS, utdanningsdirektør i Rogaland og statssekretær i KUF. Seniorrådgivar med eksterne utviklings-/prosjektoppdrag, mest i kommunal sektor.

TOM HETLAND, (f. 1954), Cand. philol. frå Universitetet i Bergen med faga historie, russisk og nordisk. Tilsett i Stavanger Aftenblad sidan 1986, i perioden 2002–2011 som sjefredaktør. Var etterpå i mange år kommentator i avisa før han blei pensjonist.

MARTHA LEA, (f. 1934) har førskolelæruddanning frå Danmark og pedagogikk grunnfag frå Universitetet i Oslo. Ho tok mastergrad i migrasjonspedagogikk ved Universitetet i Stavanger etter at ho blei pensjonist. Ho har praksis frå barnehage og var leiar av førskolelæruddanninga ved Stavanger lærarskole/-høgskole frå 1972 til 2001 då ho gjekk over i ei høgskolektorstilling/universitetelektorsstilling. Ho var leiar for høgskolens desentraliserte førskolelæruddanning i Dalane, og var i 2004 redaktør av jubileumboka: *Vekst og utvikling. Læruddanninga i Stavanger 50 år*. Ho har skrive artiklar/rapportar om førskolelæruddanning og migrasjonspedagogiske spørsmål. Var med i nettverk i EU for undervisning av barn med ulik språk og kulturbakgrunn.

SØLVI ONA GJUL, (f. 1951) har vore utdanningsdirektør hos Fylkesmannen i Rogaland sidan hausten 2005, den første perioden som vikar. Ho har læruddanning og arbeidde i grunnskolen i vel tjue år før ho vart tilsett som førstekonsulent ved Statens utdanningskontor i Rogaland i 1995, frå hausten 1997 som assisterande utdanningsdirektør.

GUNNAR ROALKVAM, (f. 1951) har hovedfag i historie og mellomfag i geografi og samfunnskunnskap. Han underviste i disse fagene ved St. Olav videregående skole i 38 år, fram til han ble pensjonist. Roalkvam er også forfatter med mange faglitterære utgivelser innen historie og samfunnsfag. Han har også skrevet flere diktsamlinger, sangtekster og skuespill.

ASBJØRN SIMONSEN, (f. 1939). Pensjonert førsteamanuensis. Variert faglig bakgrunn fra forskning, undervisning og petroleumsfag. Betrakter seg selv som geograf med landskaphistorie og miljø som hovedinteressefelt. Har skrevet en del faglige artikler om ulike tema.

SIGMUND SUNNANÅ, (f. 1932). Læruddanning, magistergrad i pedagogikk. Lærer i folke – og framhaldsskolen, øvingskole og lærarskole. Dagleg leiar i Læruddanningsrådets sekretariat, formann i Læruddanningsrådet, rektor ved Stavanger lærarhøgskole, skoledirektør/utdanningsdirektør i Rogaland. Artiklar og innlegg i aviser og tidsskrifter.

TOR YTRE-ARNE, (f.1952), Er organisasjonssekretær i Utdanningsforbundet i Rogaland og tidligere i Norsk lærerlag. Har lærerutdanning fra Stavanger og Hamar lærerhøgskoler. Var lærer på ungdomstrinnet i Hamar og i Hå kommune. Hovedtillitsvalgt i Hå kommune. Gruppesekretær og organisasjonskonsulent i Rogaland Venstre 88-92. Tidligere fylkestingsrepresentant for Venstre i to perioder og flere folkevalgte verv i Stavanger kommune gjennom flere perioder.

PER ØSTERUD, (f. 1928) er Cand. philol. med historie, norsk og pedagogikk. Har vore lærar ved lærar(høg)skolane i Oslo, Tromsø, Elverum og Hamar. Leiar av Forsøksrådet for skoleverket, rektor ved Sagene lærarskole og ved Bislett høgskolesenter. Var i 1970-åra leiar for Studieplan- og reglementsutvalet for pedagogiske høgskolar. Redaktør av Norsk Pedagogisk Tidsskrift og har gitt ut fleire bøker og skrive artiklar om skole- og utdanningsspørsmål.

NILS OLAV ØSTREM, (f. 1961) er professor i historie ved Universitetet i Stavanger. Han har utdanning

som lektor og dr.art. med hovudfag og doktorgrad i historie. Skulehistorie har han skrive om i historieverka (bygdebøker) for Stord og Karmøy kommunar. Han er utvandringshistorikar og har skrive bøker om nasjonal og lokal utvandring frå Noreg til USA. Han har også skrive om busetnad for husmenn (gards- og ættesoge) i Skjold, Grinde og Skjoldastraumen.

SISSSEL ØSTREM, (f.1944–d.2021). Lærerutdanning, doktorgrad i pedagogikk. Var førsteamanuensis i pedagogikk ved UiS. Har arbeidet i lærerutdanninga siden 1989 og undervist på PPU, i allmenn-/grunnskolelærerutdanning, veilederutdanningene og spesialpedagogikk. Hadde mange års erfaring som lærer i grunnskolen, også som øvingslærer.

Årsmelding

for Skolemuseumslaget i Rogaland 2021.

På grunn av koronasituasjonen blei det ikkje halde årsmøtet for skolemuseumslaget i 2021. I styremøtet 27.05.2021 blei årsmelding og rekneskap for 2020 gjennomgått og godkjent. Styret vedtok at det kunne halde fram også i 2022. Desse er med i styret.

Leiar: Sigmund Sunnanå.

Kasserar: Marta Gudmestad.

Andre styremedlemmer: Ellinor Bryne, Ketil Knutsen, Tor Ytre-Arne.

Varamedlem: Dan Dyrli Daatland.

Revisor: Kåre Tysland.

Redaksjonsnemnd: Sigmund Sunnanå, Marta Gudmestad, Ellinor Bryne, Ketil Knutsen, Tor Ytre-Arne, Dan Dyrli Daatland..

Styret har hatt to møte. Styret har arbeidd vidare med å utvikla heimesida for skolemuseumslaget. Fleire nye artiklar er lagt ut. Det blei etter kvart mange artiklar i arkivet. Redaksjonsnemnda tok derfor ut 18 artiklar og samla dei i ei digital årbok med tema: Minne frå barndom og skule. På heimesida ligg nå 10 skolehistoriske årbøker. Nemnda har planar om ei tilsvarande årbok for 2022. Statistikken viser at heimesida i 2020 hadde 14495 besøk.

Adressa til heimesida er www.skolehistorie.no.

Skolemuseumslaget hadde i 2019 128 adresser på medlemslista + 38 skolar i Stavanger og 11 i Sola. Dette er 13 færre adresser enn i 2019 (utmeldingar/dødsfall). Laget har fått ein ny medlem. Vi har 46 e-postadresser til medlemmer, av desse er 7 nye. Brev om innbetaling av årskontingenten blei sendt til medlemmene 22. november 2019. Ved årsskiftet hadde 71 medlemmer betalt.

Laget fekk 2019 eit tilskot frå Utdanningsforbundet på kr 5000,- til drift av heimesida. Styret har arbeidd med å få e-postadressene til medlemmene.

Fordi ikkje alle medlemmer har e-post, vil framleis korrespondanse pr. post vera nødvendig.

SKOLEMUSEUMSLAGET FOR ROGALAND

REGNSKAP FOR 2021

INNTEKTER :

SR – bank 31.12.2020	30.473.80
Kontingent	9.400.00
Bidrag fra Utdanningsforbundet	5.000.00

44.873.80

UTGIFTER :

Web – side; oppdatering og vedlikehold	12.875.00
Porto	951.70
Banktjenester	6.00

13.832.70

BEHOLDNING 31.12.2021

Inntekter	44.873.80
Utgifter	13.832.70

31.041.10

Stavanger 08.02.2022

Marta Gudmestad
kasserer

Er du interessert i skolehistorie?

Bli medlem i Skolemuseumslaget for Rogaland

Skolemuseumslaget for Rogaland har til oppgave
å samle inn skolehistorisk stoff av eldre og nyare dato,
spesielt frå Rogaland. Stoffet blei frå 1984–2017 presentert i
Skolehistorisk Årbok for Rogaland.

Styret er interessert i tips til emne og tema som
kan vere aktuelle for heimesida.

Medlemmer i skolemuseumslaget er enketpersonar
og skolar. Medlemskontingenten er p.t. kr 200,-.

Skolemuseumslaget har adresse:

Skolemuseumslaget for Rogaland
v/Marta Gudmestad,
Lyngvollveien 7, 4017 Stavanger.
Tlf. 51 58 84 05 / 913 50 806
Kontonr.: 3201.13.54792

Leiar av styret, Sigmund Sunnanå,
Øvre Stokkav. 44, 4023 Stavanger.
Tlf. 51 56 03 20 / 971 91 891.

SKOLEMUSEUMSLAGET I ROGALAND
skolehistorie.no